

HØGSKULEN I VOLDA

Ma

Masteroppgåve i Kulturmøte

MISJON, KJØNN OG MODERNISERING

Danske kvinnelige misjonærers utdanningsprosjekt i Syria, 1900 – 1960.

Caroline Synnes Slatlem

Vår 2012

HØGSKULEN I VOLDA | BOKS 500 | 6101 VOLDA
WWW.HIVOLDA.NO | T: 70 07 50 00 | F: 70 07 50 51

Forord

Jeg startet på denne reisen for snart ett år siden, og nå har denne reisen nådd sitt mål. Det har vært både spennende og utfordrende, med både oppturer og nedturer underveis. Når jeg tenker på veien jeg har gått, sitter jeg igjen med en følelse av at reisen først og fremst har gitt meg utrolig lærerike oppdagelser.

Denne oppgaven har blitt til med god hjelp fra en rekke personer og jeg vil gjerne takke alle som har bidratt til oppgaven.

Først av alt vil jeg takke min veileder, Inger Marie Okkenhaug. Hun har gjennom faglig innspill og inspirerende veiledning, løst meg i havn med dette prosjektet. Hennes tilgjengelighet og grundige tilbakemeldinger har vært uvurderlig. Derest vil jeg gjerne takke Harald Nielsen, konsulent ved Muslim-Christian Dialogue og Daniel Henschen, for interesse og hjelpsomhet. Takk også til Christa Lund Herum ved Danmissionen, for å ha gitt meg tilgang til Østerlandsmisjonens kildemateriale, og til Lotte Thyrring Andersen, seniorforsker ved statsbiblioteket i Danmark, for å ha sendt meg utallige kildekopier fra deres bibliotek.

Jeg vil også rette en stor takk til familie og venner. Takk til mamma og pappa for at dere alltid har hatt tro på meg, og til svigerforeldre for interesse og oppmuntring. En spesiell takk går til min kjære Rune, ikke minst for å ha vist tålmodighet med en kone som til tider har hatt hodet fullt av dansk misjonshistorie, men som også har gitt meg en utrolig støtte gjennom hele året. Til slutt vil jeg takke mine to hunder, Tuppen og Lillemor, som trofast har lagt ved min side og holdt meg med selskap alle timene jeg har arbeidet med oppgaven.

Ålesund, våren 2012

Caroline Synnes Slatlem

Illustrasjonsliste

Forsiden: Elever ved pikeskolen i Nebk, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

Side 7: Kart over ØMs «arbeidsmark», Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

Side 43: ØMs misjonærer i Kalamun 1913, Hansen, 1987: 24

Side 49: Elever ved morgenagten i ØMs misjonsskole, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

Side 55: Johanne Svanenskjold, «Libanons Herlighed», 1925: 33

Side 60: Kamilla Skule, «Libanons Herlighed», 1925: 33

Side 69: Piker leker i misjonsskolens skolegård, Hansen, 1987: 177

Side 75: Elever ved ØMs misjonsskole, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

Side 88: Syriske kvinner og deres barn, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

Side 92: Elever ved ØM skolehjem i Nebk. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

Side 97: Lærerinne Asma og Martha Randur og klasse, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

Side 107: Skoleklasse og deres arabiske lærerinner. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

Forkortelser

K.M.A. – Kvindelige Missions Arbejdere

L.M.F. – Lærerindernes Missions Forbund

ØM – Østerlandsmissionen

NB – The National Block

DM – Det Danske Missionselskab

ABCFM – The American Board of Commissioners for Foreign Missions

AM – Alliance Mission

CMS – Church Missionary Society

IM – Indre Mission

DES – Den Evangeliske Synode

CUP – Ottoman Committee for Union and Progress

Innholdsfortegnelse

FORORD	2
ILLUSTRASJONSLISTE	3
FORKORTELSER	4
KART OVER ØMS «ARBEIDSMARK»	7
1.0. INNLEDNING	8
1.1. UTDYPING AV PROBLEMSTILLING.....	9
1.2. METODE – REPRESENTASJONSANALYSE.....	10
1.3. OPPGAVENS DISPOSISJON.....	11
1.4. KILDEMATERIALE.....	12
<i>Misjonsbladene «Bring Lys» og «Østerlandsmissionens Kredsmeddelelse»</i>	12
<i>Bøker</i>	14
<i>Dagbok</i>	14
<i>Brev</i>	15
1.5. FRA DET OSMANSKE RIKET TIL SELVSTENDIGE SYRIA – EN HISTORISK BAKGRUNN.....	15
<i>Osmanerne – En brikke i stormaktens diplomatiske spill</i>	16
<i>Revolusjon og den nye middelklasse</i>	17
<i>Første verdenskrig og slutten på det osmanske riket</i>	18
<i>Under Frankrikes herredømme</i>	19
<i>Den store revolusjonen og blomstrende nasjonalisme</i>	20
<i>Andre verdenskrig og Syrias selvstendighet</i>	21
<i>Militeret entrer politikken</i>	23
<i>Veie videre</i>	24
2.0. EN MODERNE KVINNE OG KVINNELIGE MISJONSORGANISASJONER	26
2.1. DEN MODERNE KVINNE.....	26
<i>Natalie Zahle</i>	27
2.2. ET ÅNDELIG OMRÅDE I KVINNEFRIGJØRINGEN.....	28
2.3. KVINDELIGE MISSIONS ARBEJDERE (K.M.A).....	29
<i>K.M.A. bidrar til nye holdninger</i>	30
<i>K.M.A.s hjertesaker</i>	31
<i>K.M.A.s arbeid i Syria</i>	33
2.4. LÆRERINDERNES MISSIONS FORBUND (L.M.F).....	34
3.0. ØSTERLANDSMISJONEN OG DE KVINNELIGE MISJONÆRER	36
3.1. KRISTEN MISJON I ISLAMSKES LAND.....	36
<i>Konverteringer og konsekvenser</i>	37
3.2. ØSTERLANDSMISJONEN (ØM).....	39
<i>«Vi have set hans stjerne i Østen»</i>	41
3.3. ØSTERLANDSMISJONENS ARBEID.....	43
<i>Skole og legemisjon under det osmanske riket</i>	43
<i>Skole og legemisjon under det franske styret</i>	45
<i>Skole og legemisjon under det selvstendige Syria</i>	48
3.4. HVEM VAR DE KVINNELIGE MISJONÆRENE?.....	50
<i>Patriarkalske konstruksjoner – ikke ensbetydende for kristne land</i>	52
3.5. JOHANNE SVANENSKJOLD.....	53
<i>Biografi</i>	53
3.6. KAMILLA SKULE.....	58
<i>Biografi</i>	58

4.0. EVANGELISERING ELLER UTDANNING	62
4.1. EN SEKULARISERING AV MISJONSARBEIDET.....	62
4.2. MISJONSSTYRETS FORHOLD TIL MISJONENS ARBEID.....	66
4.3. LOKALE REAKSJONER.....	71
4.4. KULTURELL KONVERTERING.....	77
4.5. ET MISLYKKET MISJONSARBEID.....	80
5.0. "KVINNERS HJELP TIL KVINNER"	83
5.1. KVINNELIG MISJON – RETTEN TIL Å REALISERE SITT «GUDGITTE» KALL?	83
5.2. KVINNELIGE MISJONÆRERS SYN PÅ MIDTØSTENS KVINNER OG DERES LEVEKÅR.....	84
5.3. MED FOKUS PÅ KVINNELIG UTDANNELSE.....	89
5.4. ET RASEBESTEMT HIERARKI I MISJONSSKOLENE.....	94
5.5. KVINNEFRIGJØRING OG MOTSTAND MOT MISJONSSKOLENE.....	98
6.0. KVINNERS UTDANNING OG MODERNISERING	102
6.1. EN VOKSENDE AKSEPT FOR UTDANNING AV KVINNER.....	102
6.2. SYRISKE KVINNERS ØNSKE OM UTDANNELSE.....	104
6.3. PENSUM OG PEDAGOGISK TILNÆRMING I MISJONSSKOLENE.....	105
6.4. VEIEN VIDERE ETTER END UTDANNING.....	108
6.5. MISJONSSKOLENE – FRA EVANGELISERING TIL SOSIALT ARBEID.....	111
7.0. AVSLUTTENDE REFLEKSJONER	114
<i>Misjonsarbeid under ulike styringsformer</i>	114
<i>Forholdet mellom evangelisering og praktisk misjonsarbeid</i>	115
<i>De kvinnelige misjonærene og de syriske kvinnene</i>	116
<i>Østerlandsmisjonens kvinnearbeid og modernisering</i>	117
LITTERATURLISTE	119
KILDER	123
<i>Kildemateriale hentet fra Riksarkivet i København</i>	123
<i>Kildemateriale hentet fra Statsbiblioteket i Danmark</i>	123
<i>Kildemateriale hentet fra Internett</i>	123
SUMMARY	125

Kart over ØMs «arbejdsmark», Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

1.0. Innledning

Kristen misjon har ofte gått utenom de islamske landene, men i 1905 bestemte dansker seg for å misjonere blant muslimer, og Østerlandsmisjonen (ØM) ble etablert. Danskene overtok misjonsarbeidet til den irske presbyterianermisjonen og entret dermed et internasjonalt misjonsnettverk i Midtøsten. I mer enn 60 år sendte den danske misjonsorganisasjonen, i samarbeid med Kvindelige Missions Arbejdere (K.M.A.), kvinner og menn ut som misjonærer til Syria. Men i 1964 var det imidlertid over. Etter 63 år trakk ØM seg helt ut av arbeidet i Syria, men misjonen har satt sine spor. Fortsatt finner man de gamle skolene og misjonens sykehus, som senere også ble utvidet til en sykepleierskole, og i gangene til sykehuset henger fortsatt bilder av dansk helsepersonell. Misjonærene ble ikke glemt.

ØM lyktes med å skape flere velfungerende skoler og, det som på den tiden var en av landets best fungerende sykehus og den største sykepleierskolen. Men når det kom til misjonens egentlige formål, var saken en annen. Målet med å omvende muslimer til kristendommen lot vente på seg og i løpet av tiden de var i Syria skjedde det kun tre konverteringer¹. Av de tre ble en myrdet og en annen gikk tilbake til Islam². Men vi kan ikke si at misjonen hadde mislykkes, ikke bare gav de innbyggerne utdannelse og en sosial sikkerhet, men de var også med på å skape en god kontakt mellom kristne og muslimer. Jeg vil her sitere Daniel Henschen fra hans artikkel *Da danskerne ville omvende muslimerne*³:

*For historien handler om meget andet end mission. Den handler om et møde, der faktisk lykkedes det meste af tiden mellem meget forskellige mennesker*⁴.

Det finnes svært lite forskning som belyser muslimenes syn på møtet med kristne misjonærer og jeg hadde derfor som mål i begynnelsen av min Masteroppgave, å dra til Syria for å intervju tidligere elever ved misjonsskolene. Dessverre har det herjet en revolusjon i landet og på grunn av disse uroligheter har jeg måtte gi opp dette. Oppgaven er derfor basert på en vestlig oppfatning av dette kulturmøtet, men illustrasjoner vil representere syriske kvinner og de syriske elevenes tilstedeværelse i misjonsskolene.

¹ Nettkilde 3

² Nettkilde 12

³ Nettkilde 3

⁴ Nettkilde 3

Tidligere forskning på ØMs arbeid har gjerne hatt sykehuset og de mannlige misjonærene i fokus. Jeg vil derfor i min Masteroppgave se nærmere på de kvinnelige misjonærene og deres arbeid ved misjonens pikeskoler i perioden 1900 – 1960. Hovedfokuset er som følger:

Misjon, kjønn og modernisering. Danske kvinnelige misjonærers utdanningsprosjekt i Syria, 1900 – 1960.

Hvordan påvirket de ulike styringsformene i landet ØMs arbeid? Hva karakteriserte forholdet mellom evangelisering og praktisk misjonsarbeid? Hvilket bilde hadde misjonærene av de syriske kvinnene? Hva karakteriserte ØMs kvinnearbeid? Og hvordan var dette medvirkende til moderniseringen av landet?

ØM hadde flere kvinnelige misjonærer i Syria og for at ikke oppgaven skal bli for omfattende har jeg valgt å fokusere på to av misjonens kvinnelige misjonærer, Johanne Svanenskjold og Kamilla Skule. Svanenskjold blir sett på som en av grunnleggerne av ØM og var i Syria fra misjonens begynnelse, frem til 1946. Skule kom til Syria som misjonær i 1922 og overtok ledelsen over pikeskolene etter Svanenskjolds pensjon. Hun arbeidet i landet helt til ØM ble overdratt til den syriske synode i 1960.

1.1. Utdyping av tema og problemstilling

Ut fra hovedfokuset, *Misjon, kjønn og modernisering. Danske kvinnelige misjonærers utdanningsprosjekt i Syria, 1900 – 1960*, har jeg utledet noen underproblemsstillinger som jeg ønsker å gå dypere inn i.

For det første: ØM måtte i løpet av sin tid i Syria forholde seg til tre forskjellige styringsmakter, det osmanske riket, det franske mandatstyre og det selvstendige Syria. Hvordan påvirket de ulike styringsformene ØMs arbeid?

For det andre: Hva karakteriserte forholdet mellom evangelisering og praktisk misjonsarbeid? Da misjonærene kom til Kalamun i Syria og overtok arbeidet til den irske presbyterianermisjonen, ga dette ØM ansvaret for flere gutte- og pikeskoler. Etter hvert fikk de også bygget et sykehus. Hvordan reagerte de danske misjonærene på et slikt misjonsarbeid? Flere av ØM medarbeidere var kvinner, hvordan opplevde misjonærene samarbeidet seg i mellom? Hvilken rolle spilte kjønn? ØMs arbeid var basert på et tett samarbeid mellom misjonsstyret hjemme i Danmark og misjonsforsamlingen til misjonærene i Syria. Hvilke tanker hadde misjonsstyret om ØMs arbeid på misjonsskolene og sykehuset?

Majoriteten av misjonsskolene til ØM var pikeskoler, var det lettere å drive pikeskoler enn gutteskoler? Hvor åpne var misjonærene om sin agenda på skolene og sykehuset til lokalbefolkningen? ØM var i Syria i over 60 år. Hva gjorde at de fikk drive sin misjonsvirksomhet så lenge? Og hvor vellykket var evangeliseringen deres?

For det tredje: Hvilket bilde hadde misjonærene av de syriske kvinnene? ØM rettet mye av sitt misjonsarbeid mot de syriske pikene og kvinnene, de var opptatt av å bedre kvinners stilling i samfunnet. Hadde de kvinnelige misjonærene opplevd et kall til å hjelpe andre kvinner? I så fall, hva ble gjort? Hvilke intensjoner hadde misjonærene med deres arbeid blant kvinner? Med tiden fikk misjonærene etter hvert flere syriske medarbeidere. Hvordan var forholdet mellom misjonærene og de lokale kollegaene? Kan man se antydninger til et rasebestemt hierarki? I første halvdel av 1900 – tallet hadde en kvinnefrigjøringsbevegelse vokst frem i Midtøsten. Hvordan påvirket dette misjonsarbeid? Møtte misjonærene noe lokal motstand?

For det fjerde: Hva karakteriserte ØMs kvinnearbeid? Og hvordan var dette medvirkende til moderniseringen av Syria? ØM etablerte flere velfungerende pikeskoler i Syria, men hvilke holdninger til utdanning av piker møtte misjonærene? Var kvinner i det hele tatt interessert i utdanning? Da misjonærene kom til Syria var det for det meste gutteskoler i landet, misjonen var derfor med på å bygge opp pikeskolene. Hvilke skoleprogram og pedagogiske tilnærminger brakte de danske misjonærene med seg til Syria? Og hvilken rolle spilte språk på skolene? For de syriske elevene som gikk på misjonens skoler, hvor gikk veien videre etter endt utdanning? ØM kom til landet med et hovedmål om å evangelisere det kristne budskap til muslimer, men kan vi se en utvikling fra misjon til sosialt arbeid?

1.2. Metode - Representasjonsanalyse

I denne oppgaven hvor jeg vil se nærmere på utdanningsinstitusjonene til danske kvinnelige misjonærer i Syria, er det viktig å presisere at jeg ikke vil forsøke å fremstille misjonens skolearbeid slik det var, men heller slik det fremstår for meg⁵. Informasjon om fortiden er for det meste tolket gjennom tekst, min oppgave er derfor basert på både private – og publiserte, skriftlige kilder. Disse kildene er avgjørende for min oppgave, som Kristian Erslev sa:

Selv en genial byggmester kan ikke oppføre en solid bygning av dårlig materiale⁶.

⁵ Olden – Jørgensen, 2007: 13

⁶ Erslev i Olden – Jørgensen, 14

Når en historiker tolker slike tekster, tar han eller hun som oftest i bruk kvalitative metoder og jeg vil derfor også benytte meg av denne metoden i min oppgave⁷. Jeg vil ikke påstå at kildene jeg har funnet vil gi et komplett bilde av Østerlandsmisjonens utdanningsprosjekt, men ved å ta for meg to av ØM sentrale skikkelser innen misjonsskolene, vil dette gi oppgaven dybde og rike detaljer. Inger Elisabeth Haavet viser hvordan studiet av individer kan avsløre midlet eller modus til en persons handlinger og normsystemet til gruppen personen tilhører⁸. Dette er i tråd med målet for min oppgave

I henhold til problemsstillingen vil jeg gå i Edward Saids fotspor ved å bruke representasjonsanalyse for å løse oppgaven. Representasjonsanalyse er et felt i sterk vekst, særlig innenfor studier av minoriteter eller i forbindelse med forholdet mellom vesten og «de andre». Metoden jeg vil bruke er altså rettet mot de forskjellige kildene jeg har funnet i Riksarkivet i København og representasjonen de formidler, samt det bilde som dannes hos leser. I oppgaven blir det satt fokus på hvilke mening kildene gir, ikke om de gir et riktig eller galt bilde. En representasjon må forstås ut ifra konteksten, og i tilknytning til de historiske aktørene som har produsert de, i mitt tilfelle, vestlige misjonærer⁹. I boken: *vestlige oppfatninger av Orienten* (2004), hevder Said, at orienten, slik den var fremstilt i Vesten, var en fargerik og sensuell plass med despotiske styresett og tiltaksløse mennesker¹⁰. På mange måter ble «Orienten» og «orientalere» fremstilt som det motsatte av Vesten og dette er noe man må ta i betraktning når man baserer en oppgave på kilder skrevet av menn og kvinner fra Vesten. Said skriver at man skal se på stil, talemåter, hvor handlingen er lagt, og ikke fremstillingens korrekthet eller dens troskap mot en eller annen fremragende original¹¹.

1.3. Oppgavens disposisjon

Først begynte jeg med å presentere temaet og hovedfokuset til Masteroppgaven, deretter utdypet jeg problemstillingen, før jeg presenterte hvilken metode som er blitt brukt.

Videre i dette kapittelet vil jeg introdusere mine kilder, og diskutere hvilke muligheter og begrensninger dette kildemateriale gir. Jeg vil også gi et historisk overblikk over Syrias utvikling på 1900-tallet, slik at leseren på denne måten får en oversikt over hvilke forhold misjonærene arbeidet under. I kapittel 2 vil jeg gjøre rede for begrepet «den moderne kvinne».

⁷ Andresen, Rosland, Ryymin og Skålevåg, 2012: 101

⁸ Haavet, 1997: 366

⁹ Andresen, Rosland, Ryymin og Skålevåg, 2012: 108

¹⁰ Andresen, Rosland, Ryymin og Skålevåg, 2012: 109

¹¹ Said, 2004: 32

Det var en nær forbindelse mellom kvinnefrigjøringen på 1800 – tallet og kvinnelige misjonærers liv og virke, og jeg vil derfor i dette kapitlet se nærmere på hvordan denne forbindelsen utviklet seg i Danmark. Kapittel 3 vil være selve rammeverket for kapittel 4, her vil jeg gjøre rede for den danske misjonsorganisasjonen, ØM, samt presentere to av deres kvinnelige misjonærer. Det vil bli lagt vekt på hvordan misjonsarbeidet ble preget av de forskjellige styresmaktene som regjerte landet i første halvdel av 1900-tallet. Videre i oppgaven vil jeg i kapittel 4 drøfte misjonærenes fokus på evangelisering og utdanning, jeg vil her nevne misjonsarbeidets sekularisering og hvilke reaksjoner dette fikk. I kapittel 5 vil jeg gjøre rede for begrepet «kvinnens hjelp til kvinner» og drøfte de kvinnelige misjonærers intensjoner med misjonsarbeid blant kvinner. Videre, i kapittel 6, ser jeg nærmere på hvordan misjonsarbeidet var med på å starte en modernisering i Midtøsten, før jeg i kapittel 7 avslutter med noen konkluderende refleksjoner.

1.4. Kildemateriale

Oppgaven er basert på både private- og publiserte, skriftlige kilder. I tillegg til faglitteratur, har jeg fått tilgang til ØMs kildemateriale i Riksarkivet i København. Her fikk jeg fotografert over 1100 bilder og kildene består av brev skrevet til ØM og K.M.A.s medlemsblad, «Østerlandsmissionens Kredsmeddelelser» og «Bring Lys», samt private og publiserte brev, møtereferater, foredrag og bilder. Fra Københavns Statsbibliotek fikk jeg også tilsendt en dagbok.

Misjonsbladene «Bring Lys» og «Østerlandsmissionens Kredsmeddelelser»

Medlemsbladet *Bring Lys* ble for første gang utgitt i 1900. I 1975 kom bladet ut fire ganger i året, i 2000 eksemplarer. For alle som var interessert, kunne bladet sendes ut gratis eller rekriveres direkte fra K.M.A.s kontor¹². *Bring Lys* var et typisk medlemsblad for en misjonsorganisasjon, man kunne lese om misjonens virksomhet, samt diverse kunngjøringer, leserinnlegg og indirekte appeller om midler. Bladet ble skrevet og redigert av K.M.A. – kvinner, både hjemme i Danmark og av misjonærene selv. K.M.A. hadde flere kvinnelige misjonærer i forskjellige land og *Bring Lys* fungerte dermed som et informasjonsorgan for organisasjonens medlemmer. I bladet fikk man en oppdatering på misjonærenes liv i det fremmede landet, man fikk lese om arbeidet som ble utrettet og fremgangen man opplevde.

¹² K.M.A: 1975: 11

Østerlandsmissionens Kredsmeddelelser fungerte, på samme måte som bladet *Bring Lys*, også som et informasjonsorgan for organisasjonens medlemmer. Misjonsbladet ble utgitt i årene 1910 - 1966 og gav misjonærene muligheter til å formidle om det evangeliserende arbeid og deres skole og legemisjon, til menigheten¹³. I tillegg til brev fra misjonærene, oversatte de flere atrikler fra arabisk til dansk som ble publisert i bladet. Brev fra de kvinnelige misjonærene i medlemsbladet er det derimot få av, det kan virke som om de kvinnelige misjonærene ble litt oversett av ØMs egen blad og utgivelser¹⁴. Når vi vet at både Skule og Svanenskjold fikk sin støtte fra K.M.A. og med tiden også *Lærerindernes missions Forbund* (L.M.F.), er det nok grunnen til at deres brev først og fremst ble trykt i disse organisasjonenes medlemsblader¹⁵.

Bring Lys og *Østerlandsmissionens Kredsmeddelelser* er skriftlige kilder som kan brukes som beretning, alle brevene er i tillegg førstehåndsberetninger, men ved beretningsutnyttelse må man aldri unnlate vitneverdsettelse. Hvor troverdig var bladene som kilde? Det er en tendens som er viktig å vurdere når man skal ta for seg publiserte tekster fra misjonærer. Misjonærer skrev gjerne flere rapporter og brev om de elendige åndelige forholdene til disse «hedningene» og disse tekstene ble gjerne publisert i tidsskrifter og årlige rapporter i misjonssamfunnet¹⁶. Forfatterene av brevene fokuserte ofte på de negative sidene for å argumentere for nødvendigheten av deres arbeid, på denne måten kunne sikre seg økonomisk støtte fra menigheten hjemme¹⁷. Misjonærene var påpasselige med hva de skrev i brevene til medlemsbladene, og dette kommer frem i et privat brev skrevet av Skule til sine venninner Esther og Gudrun:

*Ja, der er selvfølgelig meget mere at sige om den nye lov, men jeg kan ikke skrive om det i rundbrevet, da det jo trods alt ikke bliver behandlet som fortroligt*¹⁸.

Et annet moment man må ta i betraktning er misjonærenes lojalitet overfor hverandre, i et privat brev fra Skule i 1932 fortalte hun at hun ikke skrev om sine personlige tanker i

¹³ Nielsen, 2005: 418

¹⁴ Hansen, 1987: 11

¹⁵ Hansen, 1987: 12

¹⁶ Jalagin, 2002: 24 - 25

¹⁷ Jalagin, 2002: 25

¹⁸ Privat brev fra Skule, Djoubeil, 7. November 1958. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065. Hentet fra Riksarkivet i København.

tidsskriftene, og i så fall ikke om de vedkom andre¹⁹. Misjonsblad ble også gjerne redigert før publisering og dette kan nok ha ført til at de ikke alltid gav et dekkende bilde av forholdene²⁰.

Bøker

Det er blitt publisert flere bøker om K.M.A.s og ØMs historie og arbeid, K.M.A.har også selv skrevet og utgitt slike bøker. De bøkene jeg har brukt i denne oppgaven, er bøker skrevet av ØMs misjonær, Harald F. Jørgensen, *Ørkenen skal blomstre*, styremedlem i K.M.A., Olga Schaffalitzky, *Skildringer fra Syria*, Prest og medlem av misjonsstyret til ØM, Christian siegumfeldt, *Østerlandsmissionen*, K.M.A. misjonær Ulla fugl (red), K.M.A. og ØMs misjonær, Johanne Svanenskjold (red), *K.M.A.s Arbejde gennem femogtyve aar, 1900 – 1925* og misjonsorganisasjonen, K.M.A., *Et tilbakeblikk, K.M.A.(Kvindelige Missionsarbeidere) 1902 – 1912* og *K.M.A. 1900 -1975*. Felles for disse forfatterne er at de alle var tilknyttet ØM eller K.M.A. Forfatterne har enten vært ansatt av organisasjonene, eller vært medlemmer av menighetene. En annen ting de har felles er at ingen av bøkene handler om forfatteren selv, men heller om vedkommendes erfaringer fra misjonsvirksomheten eller organisasjonens historie. Bøkernes pålitelighet blir i stor grad underbygd, men også «undergravd» av de samme faktorene som ble nevnt om misjonsbladene *Bring Lys* og *Østerlandsmissionens Kredsmeddelelser*. Noen av bøkene har blitt skrevet på et senere tidspunkt til forfatterens liv, men det gunstige er at samtlige av bøkene er skrevet i perioden når ØM og K.M.A. fortsatt hadde misjonsvirksomhet i Syria. To andre bøker som jeg har valgt å bruke i denne oppgaven for å formidle misjonsvirksomhetenes historie, er bøker av nyere dato, *Blandt muslimerne i Kalamun*, av Bruno Bødker Hansen og *Tålmodighed Forpligter, 9 kapitler af Danmissions islamhistorie*, av Harald Nielsen. Disse bøkene er bygget på studier av omfattende kilde-materiale og på kritisk metode og de er også innrammet perspektiv betinget av den historiske distanse²¹.

Dagbok

Når det gjelder dagbøker, har jeg fått tilgang til Kamilla Skules håndskrevne dagbok fra 1921 – 1925, fra statsbibliotekets håndskriftssamling i København. Dagbøker er en verdifull kilde som gir innsikt i fortiden, men der er ting man må vurdere når man bruker dagbøker som historiske kilder. Hvorvidt dagboken er genuin er ikke et problem da Skules dagbok fortsatt er

¹⁹ Privat brev fra Skule, Nebk, 10. Juli 1932. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

²⁰ Mikaelsson, 2003: 123

²¹ Forord i Hansen, 1987

i sin originale form og ikke har vært redigert. Derimot setter jeg spørsmålstegn til om Skule muligens kan ha skrevet dagboken med tanke på senere publisering. Dagbøker har kristne røtter og ble utviklet på 1800-tallet for å være en plattform for selvransakelse, personlige følelser og selvoppdagelse²², men Skule skriver svært lite om sine personlige følelser i dagboken og den bærer preg av overfladiske skildringer av hverdagen.

Brev

Den fjerde kilden jeg ønsker å benytte, er brev skrevet av misjonærene og da særlig brev fra Skule. Skule skrev flittig brev til Danmark. Brevene ble sendt som et fellesbrev, slik at de av medlemmene som ville lese det, fikk anledning til dette. Disse brevene ble ikke trykt og publisert og var kun ment som formidling av Skules tid i Syria, slik hun opplevde det.

Som kilde har brevet mange likhetstrekk med dagboken. Skules brev har ikke like stramme rammer som brevene som ble publisert i menighetsbladene og de virker mer åpne, likevel var de ikke helt fortrolige. Selv om misjonærene var til stede i landet under flere opprør og må ha følt frykt, blir temaet krig og uroligheter svært sjeldent tatt opp i brevene. Dette var nok fordi man ville unngå å skape frykt og engstelser hos sine nærmeste²³. Skule snakker heller aldri om misjonærkollegaene i brevene og om hun gjør det, er det alltid i positive omtaler. Derimot velger hun å kommunisere om sine kollegaer i private brev til venner²⁴. Dette tyder på at Skule var bevisst på at brevene kunne leses av andre og muligens skape uro og uoverensstemmelser om hun skrev noe omstridt. Til tross for slike reservasjoner er brevskrivningen til Skule en unik kilde som gjenspeiler Skules tid i Syria og hennes møte med den syriske befolkningen.

1.5. Fra osmanske Stor-Syria til den selvstendige staten Syria

Området som de danske misjonærene hadde som arbeidsplass i Midtøsten, i første halvdel av 1900-tallet, gjennomgikk store forandringer. I løpet av et halvt århundre gikk landet fra å være et område underlagt tyrkerne i det osmanske riket, til å bli en selvstendig stat med en egen nasjonal regjering. Veien mot selvstendigheten var derimot lang, Kjetil Selvik og Stig Stenslie skriver:

²² Nettkilde

²³ Kvalvik, 2009: 24

²⁴ Privat brev fra Skule, Nebk, 10. Juli 1932. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

Som de fleste andre steder i verden har krig og konflikt spilt en sentral rolle for statsbygging i Midtøsten²⁵.

Jeg vil i dette kapittelet derfor gi en oversikt over Syrias utvikling på 1900 - tallet. Det å trekke frem landets historie er viktig for at vi skal kunne få et innblikk i hvordan forholdene i landet var mens ØM var tilstede. Misjonærene måtte blant annet forholde seg til skiftende styresmakter, flere uroligheter, der i blant en langvarig revolusjon, og to verdenskriger.

Osmanerne - En brikke i stormaktenes diplomatiske spill

Frem til 1800 – tallet hadde den islamske verden vært kulturens sentrum, Europa var bare en barbarisk utkant²⁶, men verden var i endring og et framvoksende europeisk statssystem gjorde at Europa ble mer involvert i det osmanske riket. Den amerikanske sosiologen og historikeren Charles Tilly har studert sammenhengen mellom krig og statsdannelse:

Statsbygging var ifølge Tilly både en årsak og en konsekvens av krig i Europa. For ikke bare gikk herskere til krig for å øke sin makt og innflytelse, men krigføring skapte også institusjoner som la kimen til moderne stater²⁷.

Dette var derimot ikke tilfellet i Midtøsten, noe jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven. Til tross for at osmanene i flere hundre år hadde klart å holde riket samlet, skapte krigene mot ulike kristne makter en svekking av riket. Historikeren Knut Vikør skriver:

På 1800-talet hadde den europeiske utfordringa ført til forskjellige reaksjonar, frå positiv tilpassing til aktiv motstand²⁸.

Flere fremstående ledere i Istanbul, mente nå at en endring måtte ta form om de skulle holde tritt med Vest-Europas tekniske og militære forsprang. Perioden fra 1839 – 1876 er kjent i osmansk historie som Tanzimat-perioden. Tanzimat («reorganisering») var et omfattende reformprogram som ble startet under ledelsen av Sultanen Mehmed II. Problemene kom da sultanen selv ikke så noe grunn til at reformene skulle minske hans egen makt, og de nye politikerne mente da at tanzimat-reformene var ufullstendig. Uenighetene førte etter hvert til flere statskupp. I 1876 ble det første statskuppet utført av de som ble kalt «de unge

²⁵ Selvik, Stenslie, 2007: 197

²⁶ Vikør, 2005: 230

²⁷ Selvik, Stenslie, 2007: 197

²⁸ Vikør, 2005: 245

osmanene». De innførte en grunnlov, opprettet et parlament og fikk innsatt en ny sultan, Abdul-Hamid II. Vikør skriver:

Men også den nye sultanen var uvillig til å gi frå seg meir makt enn han var nødt til. Han oppløyste parlamentet og fjerna ungosmanene²⁹.

Dette kvittet derimot ikke riket med de reformvillige og med tiden ble en radikal, nasjonalistisk bevegelse etablert, *Ottoman Committee for Union and Progress* (CUP) også kjent som ungyrkerne

Revolusjon og den nye middelklassen

I juli 1908 tvang ungyrkerne Sultan Abdulhamid II til å gjenopprette grunnloven som var blitt avskaffet 30 år tidligere, i 1878. Grunnet år med dårlige avlinger, skatteopprør og flere militære mytteri på Balkan, var sultanens styre svakt og han måtte derfor føye seg for kravene. Keith David Watenpaugh skriver:

The return to constitutional rule was greeted with great popular enthusiasm and led to elections for the bicameral Ottoman parliament that overwhelmingly returned CUP delegates. However, in early 1909 a counterrevolution with clear Islamist undertones shook the foundations of the revolution.

Motrevolusjonen var sterk og før den osmanske hæren hadde klart å opprette orden hadde flere tusen av rikets ikke-muslimsk befolkning blitt massakrert. Sultan Abdul-Hamid II ble etter dette avsatt og erstattet av hans bror Mehmet V. Revolusjonen brakte ikke bare med seg store politiske forandringer, men også sosiale forandringer. Watenpaugh skriver:

After 1908 the middle class became more visible and potent actor in the political and social history (...) the revolution of 1908 transcended an intraelite power struggle at the Ottoman center and constituted a moment of significant class conflict and social change throughout the provincial periphery³⁰.

Jeg vil her trekke frem byen Aleppo i Syria som et eksempel på hvordan middelklassen reagerte på de revolusjonære forandringene som tok plass i samfunnet, her formet middelklassen egne klubber, etablerte aviser og inngikk i store diskusjoner med hverandre og med statlige og revolusjonære myndigheter. Det revolusjonerende med 1908 revolusjonen

²⁹ Vikør, 2005: 239

³⁰ Watenpaugh, 2006: 61-62

skulle vise seg og ikke være hverken seirene eller sviktene fra revolusjonen, men heller det faktum av at middelklassens politiske modernitet i østlige Middelhavet var kommet for å bli. Sammen med middelklassens nye rolle i politikken kom, i følge Watenpaugh, også spørsmålet om kvinnenes posisjon i samfunnet:

Middle-class men and women wrestled with the elaboration of a new, modern femininity as evidenced in discussions of women`s education, membership in voluntary organizations, and emancipation in the context of social relations within the middle-class³¹.

Til tross for at kvinnens stilling nå ble et diskusjonstema, gikk det aldri så langt som å vedkjenne kvinner på lik linje med menn. Kvinnene skulle bli moderne, men aldri så moderne som mennene.

Årene etter revolusjonen og frem til 1918 skulle vise seg å bli en periode fylt med vold og sivil ulydighet, befolkningen i det osmanske riket opplevde smuldrende sosiale strukturer og et autoritært styre som kulminerte med kollapsen av det 600 år gamle riket.

Første verdenskrig og slutten på det osmanske riket

Da den østeriske og russiske interessen for Balkan utløste første verdenskrig, valgte det osmanske riket å alliere seg med Østerrike, sammen med Tyskland. Selv om det osmanske riket ikke lenger var i sin storhetstid og var betydelig svekket, var dette avgjørelsen som ville bli slutten for riket. Stor-Syria (Syria, Libanon, Palestina og Transjordan) ble en av krigens slagmarker. England hadde en sterk base i Egypt, noe som gav de anledning til å krige mot det osmanske riket fra sør. Med falske lovnader om et selvstendig arabisk rike, fikk de også med seg Hashemi-familien, sharifen Husayn ibn Ali. I juli 1915, tok Husayn kontakt med den britiske høykommissæren i Egypt, Henry McMahon, for å diskutere betingelsene for en allianse. William Cleveland skriver:

This was the beginning of the famous Husayn-McMahon correspondence (july 1915 – March 1916), an exchange of ten letters that lie at the root of an immense controversy over whether Britain pledged to support an independent Arab state and then reneged on the pledge³².

³¹ Watenpaugh, 2006: 90

³² Cleveland, 2004: 158

En uenighet knyttet til den syriske kystlinjen gjorde at partene aldri kom til enighet, og saken ble midlertidig lagt på is. Etter noen år var krigen avgjort og for det osmanske rikets del var utfallet nederlag.

I sluttoppgjøret blant seierherrene i 1918/19, var ikke tanken om en arabisk storstat til stede, franskmennene og britene hadde hver sin interessesfære. Frankrike fikk kontrollen over den nordlige delen (med Syria og Damaskus) og britene fikk kontrollen over området i sør (med Jerusalem og Jordan-dalen). I Arabia og Hijaz hadde wahhabi-lederen Abd al-Aziz ibn Sa`du utvidet sitt område og formet staten Saudi-Arabia, dette ble godtatt av britene. Hashemi-familien stod tomhendt igjen og i et siste forsøk dro sønnen til sharif Husayn, Faisal, til Damaskus og utropte seg som konge. Faisal opplevde stor støtte blant lokalbefolkningen i Syria, men franskmennene ville ikke ha noe lokal konge. Til tross for motstand fra lokalbefolkningen, ble Faisal fjernet etter bare noen måneder. Tanken om en arabisk storstat var fortsatt levende i Midtøsten, men området ble i realiteten oppdelt i flere mindre stater.

Under Frankrikes herredømme

Områdene som ble tildelt Frankrike og Storbritannia etter første verdenskrig, var ikke kolonier, men mandat-områder. Stormaktene skulle styre landene, men målet var å arbeide frem et selvstyre. Vikør poengterer at:

*Slik kunne lokale elitar få noe innvirknad på lokalt styre og stell, men under europeisk overherredømme*³³.

Britene valgte et indirekte styre for å sikre sin posisjon i Midtøsten, men Frankrike valgte en mer direkte kontroll. Rett etter at de hadde kastet Kong Faisal ut av Damaskus, plasserte de en stor militær kontingent i landet og et hierarkistyre bestående av franske administratorer. Resultatet av dette, skriver Cleveland, var at:

*neither the political leaders nor the population at large gained a stake in the preservation of the french-imposed parliamentary system*³⁴.

Et system uten noe som helst lokal legitimitet skulle vise seg å bli en katastrofe da Frankrike tilslutt trakk seg ut av landet i 1946, noe jeg vil komme tilbake til senere i kapittelet. Frankrikes interesse for Syria var flere, det var en kombinasjon av både religiøse, økonomiske

³³ Vikør, 2005: 251

³⁴ Cleveland, 2004: 217

og strategiske interesser. Ikke bare følte de et stort ansvar for å beskytte de kristne gruppene i Levanten, men de ville også beskytte de store investeringene innen jernbaner, havneområder og kommersielle forhandlinger som de hadde bearbeidet de siste årene under det osmanske styret. Strategisk var det lurt å holde en god posisjon i Midtøsten som motvekt mot den britiske tilstedeværelsen.

Den første store politiske avgjørelsen Frankrike tok, var dannelsen av Libanon som egen stat, i 1920. Dette ga, i følge Cleveland, de kristne en fordel:

*The main beneficiaries of this territorial reallocation were France`s clients, the Maronite Christians, who remained the single largest religious community within the new Lebanon*³⁵.

Frankrike valgte en splitt og hersk strategi blant de allerede eksisterende religiøse, etniske og regionale forskjellene i Syria. Samme året som dannelsen av Libanon fant sted ble også Damaskus og Aleppo delt inn i to forskjellige stater. Ved å gi alawitene og druserne en egen stat hadde de automatisk blitt isolert fra all nasjonal politikk. Da franskmennene tilslutt valgte å samle Damaskus og Aleppo til staten Syria i 1924, var det Sunni-muslimene som derfor dominerte både sosialt og politisk. Det syriske mandatet etter første verdenskrig, bestod nå av to deler, Syria og Libanon. Styret i Syria, som bestod av lokale syriske guvernører og kommissærer (alle hadde franske rådgivere med vetorett), var mer opptatt av å bygge opp en militær styrke enn et byråkrati. Siden de sunni-muslimske familiene ikke så på en militær karriere som noe attraktivt, var det gjerne andre sosiale og religiøse grupper som kom til å dominere militærstyrken. Dette ville med tiden være avgjørende for slutten på sunni-muslimenes politiske dominans etter selvstendigheten i 1946.

Den store revolusjonen og blomstrende nasjonalisme

Økende misnøye over det franske styret resulterte i et lokalt opprør som etter hvert engasjerte det meste av Syria³⁶. Opprøret startet i juli i 1925 og var ledet av en drusisk høvding med navn Sultan Atrash. Deres opprør lykkes i å drive franskmennene ut av den drusiske staten Jabal Druze og denne seieren hadde en smittende effekt på resten av befolkningen i Syria. Innen høsten 1925 var det blusset opp til fullt opprør i landet og i byene Homs og Damaskus var de politiske lederne også engasjert. Det franske militærets manglende evne til å stagge opptøyene, førte til at de den 18. oktober 1925, utførte et førtiåtte timers langt luft og artilleri

³⁵ Cleveland, 2004: 219

³⁶ Cleveland, 2004: 223

bombardement over byen Damaskus. Angrepet kostet 1400 personer livet. Til tross for dette, varte revolusjonen frem til våren 1927. Revolusjonen 1925-1927 ble et symbol på misnøyen befolkningen i Syria følte ovenfor mandatet og alt det representerte.

Opprør mot europeisk styre skapte en økende nasjonalisme i landet. Arabisk nasjonalisme hadde allerede vokst frem på 1800-tallet, men den arabiske deltagelsen i opprøret mot tyrkerne under første verdenskrig, hadde gitt spesiell næring til denne nasjonalismen. Vikør presiserer:

Tanken om egen sjølråderett og eiga statsmakt voks sakte og ulikt fram i dei ulike landa, men etter 1900 var slike idear godt grunnfesta, i alle fall i delar av dei politiske elitane³⁷.

Den arabiske nasjonalismen var ikke bygd spesielt på religionen, selv om de aksepterte at Islam var en viktig del i den arabiske historien, var det mer fokus på det araberne hadde felles. «Nasjonens sjel», språket, og «nasjonens minne», den arabiske storhetstiden, ble her trukket frem. Til tross for dette var det uunngåelig at det var et islamsk element i nasjonalismen. Vikør hevder at:

I tidens dannede klasse lå det gjerne underforstått og tildekket, både fordi et skille mellom religion og politisk liv syntes å være forutsetningen for et vellykket nasjonalt liv i den moderne verden og fordi muslimer og kristne bodde sammen i noen av de østlige araberlandene – Syria, Palestina og Egypt³⁸.

Nasjonalismen hadde mange ideer, den enkleste var tanken om at en gruppe mennesker dannet en nasjon, og denne tanken gav brennpunkt til mange flere ideer. Vikør skriver:

Forestillingen om Europa som et eksempel for moderne sivilisasjon hadde gjennomsyret forrige århundres reformvennlige regjeringer og var sterk i de nasjonale bevegelsene (...) Å være moderne var å ha et politisk og sosialt liv på linje med vesteuropeiske land³⁹.

Samtidig som at alt dette fant sted nærmet nå den andre verdenskrig seg og den gjeldene maktstrukturen i Syria skulle bli drastisk endret.

Andre verdenskrig og Syrias selvstendighet

³⁷ Vikør, 2005: 246

³⁸ Hourani, 2005; 384

³⁹ Hourani, 2005: 385

Revolusjonen i 1920-årene hadde gitt store menneskelige og økonomiske tap i landet. Franskmennene hadde også lidd store tap, og revolusjonen overbeviste de franske politikerne til å etablere et nærmere samarbeid syrerne. Dette ga nye muligheter. Cleveland, skriver:

In the aftermath of the great revolt, prominent Syrian leaders formed a new political organization, The National Bloc, that became the focal point of Syrian political life for the remainder of the mandate⁴⁰.

I frykt for en gjentakelse av revolusjonen sa franskmennene seg nå villig til å samarbeide med *The National Block* (NB). Lederen i denne syrisk politiske organisasjonen var alle fra familier som hadde utøvd autoritet under det osmanske riket, i tillegg til å kreve syrisk selvstendighet var de også opptatt av å vedlikeholde de sosiale, økonomiske og politiske forholdene som tidligere hadde gitt de status og rikdom. Målet var å overta franskmennenes plass når landet til slutt ble gitt sin selvstendighet, men til tross for flere muligheter måtte lederne av NB innse at deres moderate tilnærming ikke hadde vært noe suksess og etter nesten 20 år som mandat hadde de enda ikke fått sin selvstendighet⁴¹.

Da andre verdenskrig brøt ut i 1939 angrep Tyskland Frankrike og 22.juli 1940 måtte franskmennene skrive under på en våpenhvile⁴². Det ble etablert et tyskvennlig regime med navn Vichy-regjeringen under ledelse av Philippe Pétain, som da ble både stabssjef og statsminister, med praktisk talt diktatorisk myndighet. Konsekvensene dette medførte for Syria, var at administrasjonen i landet ble overtatt av offiserer som var lojale til Pétains regjering. Samtidig ble Syria knutepunktet for de diplomatiske uenighetene mellom Vichy-regjeringen, den britiske regjeringen og den frie franske bevegelsen ledet av General Charles de Gaulle. De første krigsårene var det en virtuell stillstand i den diplomatisk politiske aktiviteten i landet og dette skapte uroligheter både i Syria og Libanon. Cleveland skriver:

The frustrations caused by the suspension of the constitutions of both countries were exacerbated by worsening economic conditions; the British blockade of the Vichy-controlled eastern Mediterranean made itself felt in a shortage of food supplies⁴³.

Mangel på mat førte til store sultdemonstrasjoner i de største byene i Syria og dette spredde seg fort og skapte politisk uro. Storbritannia var hele tiden bekymret for at Syria og Libanon

⁴⁰ Cleveland, 2004: 223

⁴¹ Cleveland, 2004: 225

⁴² Cleveland, 2004: 228

⁴³ Cleveland, 2004: 228

skulle bli base for tysk aktivitet og sammen med den frie franske bevegelsen startet de en invasjon mot den tyskvennlige Vichy regjeringen i Syria. I juli 1941 var Vichy regjeringen slått og den frie franske bevegelsen satt nå med kontrollen. Avtalen mellom Storbritannia og den frie franske bevegelsen var at Syria og Libanon øyeblikkelig skulle bli gitt selvstendighet som var fri for betingelser, men dette skjedde ikke. Det frie franske regimet var ikke mer villig til å gi selvstendighet til Syria og Libanon, enn hva deres forgjengere hadde vært⁴⁴. Dette gav, i følge Cleveland, den frie franske regjeringen ikke bare fiender blant befolkningen i Syria, men de fikk også britene mot seg:

*The combination of popular unrest and British pressure finally compelled the French to restore the constitutions of both countries and to hold elections in 1943. The results were resounding victories for anti-French, pro-independence forces*⁴⁵.

Til tross for denne fremgangen for nasjonalbevegelsen i Syria fortsatte franskmennene å ha en sterk innflytelse i landet og de nektet å gi fra seg makten til den lokale regjeringen (som igjen var NB). Flere dager etter andre verdenskrig hadde tatt slutt var franskmennene fortsatt til stede i Syria og dette skapte uroligheter. Storbritannia hadde nå mistet sin tålmodighet og gikk aktivt inn for å få gjennom en våpenhvile. Fem år etter at Syria offisielt ble anerkjent som en selvstendig stat ble de nå endelig fri fra den motvillige franske regjeringen. Syria ble evakuert i 1946 og de siste franske troppene forlot landet i desember samme året.

Militæret entrer politikken

Etter andre verdenskrig måtte de danske misjonærene fra ØM, som oppholdt seg i Syria og som så lenge hadde vært under det kristne franske styret, nå forholde seg til en ny regjering. En regjering ledet av muslimer.

Etterkrigsårene i Syria var preget av alt annet enn en stabil og erfaren regjering. Frankrikes valg om å opprette et hierarkistyre bestående kun av franske administratorer og hvor det ikke fantes noen form for lokal legitimitet, fikk nå konsekvenser. De parlamentariske institusjonene og de politiske lederne som tok over etter franskmennene hadde ingen erfaring med å lede en regjering, og da Shukri al-Quwwatli, som var Syrias første president siden selvstendigheten, valgte å føre den uerfarne syriske hæren til krig mot Israel i 1948 var ballen begynt å rulle. Nederlaget mot Israel førte til at det patriotiske offiserskorpset gav den sittende

⁴⁴ Cleveland, 2004: 229

⁴⁵ Cleveland, 2004: 229

regjeringen skylden og i mars 1949 tok militæret sakene i egne hender. Det første av flere statskupp ble utført og President Quwwatli ble erstattet av Oberst Husni Za'im. Cleveland skriver:

*The wealthy urban politicians who had been educated in Ottoman or European schools were replaced by young men of mainly peasant origins trained in the Syrian military academy*⁴⁶.

To militærkupp til ble utført før året var omme, det siste var ledet av Oberst Abid Shishakli som klarte å holde på makten helt til 1954. Som de fleste andre diktatorer forsøkte han å holde på makten ved å bruke undertrykkende metoder helt til han ble utkonkurrert av andre innen militæret. Selv om Syria nå retunerte til en sivil parlamentarisk regjering, var ikke dette slutten på militær forstyrrelse, og den syriske politiske strukturen, i perioden 1954 – 1958, var så fragmentert at regjeringen knapt fungerte⁴⁷. Problemet var, i følge Cleveland, at det syriske militæret ikke kunne stille en kandidat som ville klare å holde på tilliten til de væpnede styrkene over en lengre periode:

*Factions within the military continuously maneuvered against whatever officer had most recently seized power and thus prevented the consolidation of a strong military regime*⁴⁸.

Et sterkt millitert regime ville ikke komme før senere i landets historie.

Veien videre

Tidligere i kapittelet trakk jeg frem Charles Tillys studie av sammenhengen mellom krig og statsdannelse, mens man i Europa har opplevd en statsdannelse både som en årsak og en konsekvens av krigføring, har konteksten for statsbygging vært en helt annen i Midtøsten. Statssystemet i den arabiske verden har blitt formet av kolonimakter. I Syria ble den formet av det franske mandatet. Kjetil Selvik og Stig Stenslie påpeker:

*Statene i Midtøsten sto ikke fritt til å invadere og underlegge seg hverandre slik europeiske fyrster hadde formet sitt statssystem. Ved angrep på territorialstatssystemet sto militært overlegne kolonimakter parat til å gripe inn for å forsvare sine interesser og «verdensordenen»*⁴⁹.

⁴⁶ Cleveland, 2004: 324

⁴⁷ Cleveland, 2004: 324

⁴⁸ Cleveland, 2004: 325

⁴⁹ Selvik og Stenslie, 2007: 198

Konsekvensen av dette var at den krigførende kapasiteten gjerne ble rettet på indre konflikter istedenfor ytre. Selvik og Stenslie skriver at:

En annen vesensforskjell er at postkoloniale stater ofte bygde sine militærapparat ved hjelp av eksterne overføringer⁵⁰.

Slike eksterne overføringer og støtter gav militærapparatet store fordeler. De ble sterke aktører, og ved krigsmobiliseringer i de postkoloniale statene, ble gjerne militærdiktaturer skapt. For Syria, ville dette med tiden bli en realitet. Etter flere kortvarige regjeringer ledet av menn med militær bakgrunn inntok til slutt Hafiz al-Asad politikken gjennom sin militære karriere og overtok styringen av Syria i 1970, al-Asad spilte på krig og frykt for å holde på makten. I år 2000 døde al-Asad, men makten ble videreført til hans sønn, Bashar. Nå, i 2012, herjer en revolusjon landet. Folket i Syria, samt flere andre land i Midtøsten, har fått nok. De reiser seg nå mot makten og demonstrerer for valgfrihet og sivile rettigheter.

⁵⁰ Selvik og Stenslie, 2007: 198

2.0. Den moderne kvinne og kvinnelige misjonsorganisasjoner

På slutten av 1800 tallet spiret det frem en ny bevegelse i samfunnet, en bevegelse som kan fremstilles som en opprørshistorie hvor kvinner nå krevde å få delta med en egen stemme. Den kulturelle ideen om familieliv som frem til nå hadde begrenset mange kvinner til kun å ta seg av hjem, mann og barn, var begynt å svekkes. Bevegelsen manet frem kvinner som representerte det man kaller den «moderne kvinne». Hvordan definere «den moderne kvinne»? Og hvordan påvirket denne utviklingen kvinner og misjonsvirksomhet i Danmark?

2.1. Den moderne kvinne

Det finnes en rekke ulike begreper og definisjoner for denne nye kvinnetypen. ”Karin Lutzen bruker begrepet ”den moderne kvinne” om kvinner i perioden 1915 – 1970, ”overgangskvinnen” i årene fra 1870 – 1915 og ”borgerkvinnen” i perioden 1825-1870. Bente Rosenbeck har følgende definisjon av den nye kvinnen:

*de kvinner som kom til å stå med ett bein i hver leir: intimsfæren og den offentlige sfære. Dvs. kvinner som er sosialisert inn i intimsfæren til kvinnelighet og moderskap, men som begir seg ut i en mannsdominert verden*⁵¹.

Britta Lundgrens definisjon betegner ”overgangskvinnen” som:

*Kvinnor som står vid en historisk vandepunkt mellom gamla och nya kvinneliga livssammanhang*⁵².

Kvinner kom nå med et krav om rettigheter og individstatus på linje med sine brødre og gradvis trådte de inn i en borgerlig offentlighet som selvstendige subjekter. Aller først kom skrivende kvinner med erindringer og religiøse skrifter som sine sjangrer, deretter entret de som deltakere den litterære offentlighet, og mot slutten av hundreåret også som aktører i en politisk offentlighet⁵³.

I Danmark var det publiseringen i 1850 av nittenåringen Mathilde Fibigers bok, *Tolv brev*, som startet de første offentlige urolighetene rundt kvinnespørsmålet. Fibiger, som skrev under pseudonymet Clara Rafael, beklaget seg over at kvinners intellekt og ideer ikke ble tatt like seriøst som de menn fra samme klasse:

⁵¹ Okkenhaug i Hellesund (red.) og Okkenhaug (red.), 2003: 202

⁵² Okkenhaug i Hellesund (red.) og Okkenhaug (red.), 2003: 202

⁵³ Hagemann i Blom og Sogner, 2005: 230

*Is it right that half of humanity should be excluded from intellectual pursuits? Or has our Lord made us of lesser stuff than men (as one of the most interesting gentlemen of these parts declared in utter seriousness) so that we must be content to automatically carry out the trivial work that is our lot in life?*⁵⁴

Fibigers ord startet den offentlige debatten om kvinners rett til utdanning i Danmark. Med lik adgang til utdanning ville kvinner få muligheten til å søke karrierer utenfor hjemmets fire vegger og dette ville igjen gi kvinner retten til å bli behandlet som en selvstendig person. I utredningen om pikeutdanning i Norge ytret Ragna Nielsen, en norsk lærer og kvinnesaksforkjemper til skolekommisjonen av 1890:

Kvindes bestemmelse er akkurat den samme som mænds bestemmelse, den at være mennesker.

En svært viktig pioner innen kvinneutdanning i Danmark, var Natalie Zahle.

Natalie Zahle

Zahle (1827 – 1913) var datter av Vilhelmine Catharina Louise Böttger (1802 – 37) og sogneprest Ernst Sophus Wilhelm Zahle (1797 – 1837). I 1795 startet hun sin egentlige skolegang ved pikerealskolen (døtreskolen) og etter konfirmasjonen forsørget hun seg selv ved å arbeide som privatlærerinne. 1840 – årene i Danmark med den dansk-tyske krigen, ble avgjørende for Zahles patriotiske og nasjonalliberale sinnelag. Det store danske leksikon skriver følgende om Zahle:

*Hun var stræbsom og ærekær og drømte om at skabe bedre uddannelsesmuligheder for piger (...) Zahle havde den opfattelse, at kvinder var nyttige samfundsressourcer og derfor burde gå i skole, hvad enten de blev husmødre eller fik et erhverv*⁵⁵.

I 1879 kom hun inn på Annestine Beyers og Emil Bojsens høyere Dannelseanstalt for kvinner, som var en progressiv kvinneskole. Pedagogikken i skolen var sterk preget av den tyske pedagogen F. Fröbels ideer, Fröbels er best kjent for hans arbeid med barnehager og lek, og han har mye å si for den uformelle utdanningen. I følge Fröbel var mennesker i hovedsak produktive og kreative, og oppfyllelse av disse kvalitetene kom gjennom utvikling i harmoni med Gud og verden. Som et resultat av dette, søkte Fröbels å opprette pedagogiske miljøer som

⁵⁴ Rafael i Walter, 2001: 59

⁵⁵ Nettkilde 6

var involvert i praktisk arbeid og direkte bruk av materiale. Ved å engasjere seg med verden, ville forståelse komme⁵⁶. I 1851 bestod Zahle instituttets bestyrerprøve og startet 1852 N. Zahles skole i Kronprinsensgade med 25 elever. I 1856 flyttet den stadig ekspanderende skolen til Gammel Strand. Zahle var ikke i mot å bruke de skolerte lærernes faglige viten til gode for skolen og de uskolerte lærerinnene, men hun og lærerinnen utviklet også sin egen pedagogiske vei hvor de brukte J. H. Pestalozzis tanker. Pestalozzi understreker at grunnlaget for all undervisning skulle være anskuelse, sakkunnskap, en rett forståelse av kunnskapsmeddelelsen og stimulering av barnas evne og trang til selvvirksomhet og selvopplevelse⁵⁷. I tillegg skulle alle, uansett stand og stilling, ha samme menneskeverd og likhet for skolegang⁵⁸. Det var gjerne Pestalozzis tanker om moren som den sentrale oppdrager under mottoet «skolen som et hjem» som inspirerte Zahle og hun skapte en balanse mellom «det levende ord» og den disiplinerte innlæring. Målet for Zahle ble å utdanne sine kvinnelige elever til de tradisjonelle mannlige dydene som strevsomhet, foretagsomhet, viljestyrke og skaperevne, men samtidig uten å miste den «kvinnelige» estetiske sans. Dansk leksikon skriver:

Set i et dannelsesperspektiv skulle indlæring af kundskaber gå hånd i hånd med en personlig karakteropdragelse⁵⁹.

Zahles utdannet flere kvinnelige misjonærer, blant annet ØMs misjonærer Johanne Svanenskjold og Kamilla Skule. Hennes ideer innen skole og utdanning ble på denne måten brakt til misjonsarbeidet i Syria, og dette er noe jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven.

2.2. Et åndelig område i kvinnefrigjøringen

Mot slutten av 1800 tallet fikk mange av kvinnenenes krav gjennomslag, men dette gjenspeilte seg ikke alltid i samfunnet. Kvinnenenes emansipasjon skjedde ikke over natten og vi må derfor ikke glemme at det fortsatt var få sosiale muligheter og handlingsrom som faktisk stod åpne for kvinner på denne tiden. Ett åndelig område var derimot, i følge Nielsen, aldri stengt for 1800-tallets kvinner, og det var:

udviklingen af den religiøse følelse⁶⁰.

⁵⁶ Nettkilde 15

⁵⁷ Nettkilde 16

⁵⁸ Nettkilde 16

⁵⁹ Nettkilde 6

⁶⁰ Hagemann i Blom (red) og Sogner (red), 2005: 231

For kvinner ble kristenlivet et sentralt anliggende og flere og flere kvinner søkte seg derfor til en mer aktiv plass i kirkens tjeneste. Dette gav kvinner mer selvtilitt, men kirken og religionens rolle når det gjaldt kvinnefrigjøringen var dobbel. Gro Hagemann presiserer at, selv om kvinnesyn og kvinners posisjon varierte ut ifra ulike kirkelige retninger:

*var kirken den samfunnsautoriteten som tydeligst fastslo en kjønnsorden der kvinner var underordnet menn, og påla dem lydighet*⁶¹.

I misjonsbevegelsen ble kvinnene derimot endelig tildelt mer selvstendige posisjoner. Misjonsarbeidet gav legitimitet til kvinners deltagelse i det offentlige rom og har med tiden blitt kjent som den første internasjonale kvinnebevegelse⁶². Med kvinnebevegelsen kom etter hvert også kvinnelige misjonsorganisasjoner. I Skandinavia ble kvinneorganisasjonene Kvinnelige Misjons Arbeidere (K.M.A.) og Lærerindenes Misjonsforbund (L.M.F) etablert. Disse organisasjonene gav kvinner muligheter til å dra ut som misjonærer, deres mål var å evangelisere til sine søstre i utlandet og særlig Midtøstens kvinner var en hjertesak.

2.3. Kvindelige Missions Arbejdere (K.M.A)

Da K.M.A. ble stiftet i Sverige i 1894 tok det ikke lang tid før bud og hilsener kom til både norske og danske kvinner om ikke de også ville stifte en slik organisasjon. K.M.A. skriver:

*De var nemlig sterkt opptatt av den tanke, at troende kvinder i Sverige, Danmark og Norge skulde forene sig til arbeide for sine hedenske søstre. Planen var at hvert land skulde ha sin egen organisation og være uavhengig av det andet; men de skulde staa sammen i bøn, og foreningen ha samme navn - Kvindelige Missions Arbejdere*⁶³.

Den norske organisasjonen ble stiftet i år 1902, mens den danske, som er den organisasjonen jeg vil se nærmere på i dette kapittelet, ble stiftet av Emsy Collet et par år før, i år 1900. Collet hadde tette bånd til grundtvigianismen, hennes mormor hadde vært N.F.S. Grundtviks andre hustru, men collets religiøse engasjement var ikke kun rettet mot grundtvigianismen. Collets religiøse engasjement gikk også i en nypietistisk retning. KVINFO skriver dette om Collett⁶⁴:

⁶¹ Hagemann i Blom (red) og Sogner (red), 2005: 231-232

⁶² Nettkilde 13

⁶³ K.M.A, 1912: 5

⁶⁴ KVINFO er et vitensenter og forskningsbibliotek for kjønn, likestilling og etnisitet. Deres hovedoppgave er å fremme og formidle forskning og å bidra til utviklingen av et likestilt samfunn.

Hun tilhørte en generation af kvinder i aristokratiet og det højere borgerskab, der blev tiltrukket af den britisk initierede vækkelses- og helliggørelsesbevægelse Evangelical Alliance⁶⁵.

Et fellestrekk mellom den første generasjonen i organisasjonen, var at de alle var kvinner med en overklassebakgrunn. Collett var selv vokst opp i et privilegert herregårdsmiljø. Det å komme fra overklassen gav kvinnene muligheter til å være selvstendige, samt å være økonomisk uavhengige. I 1904 fikk K.M.A. sitt første kontor og møtelokale i Myntersvej 3 i København, og i løpet av de følgende år ble det etablert flere K.M.A. kretser rundt om i landet. For å bli medlem av organisasjonen var der visse krav i følge KVINFO:

Medlemskab af KMA krævede, at den enkelte måtte forpligte sig til ikke blot et intensivt fromhedsliv med bønnen i centrum, men også til at følge det nytestamentlige missionsbudskab i praksis⁶⁶.

Antall medlemmer økte raskt og allerede i 1907 hadde K.M.A. 2600 medlemmer, men organisasjonen ble ikke godt mottatt av alle.

K.M.A. bidrar til nye holdninger

I den nye organisasjonen var det kvinnene som satt i førersetet, men K.M.A. var ikke begrenset til kun kvinnelige medlemmer. Menn kunne også bli medlem, men kun som passive og betalende medlemmer, de hadde ingen muligheter til å oppnå noen tillitsposter. De nye kvinneorganisasjonene vakte blandede reaksjoner i befolkningen, særlig blant hovedstatens prester. Til tross for noen sterke reaksjoner fikk organisasjonen i 1902 en offisiell godkjenning av *Indre Mission* (IM) da formannen Fredrik Zeuthen gav sin tillatelse til at K.M.A. kunne holde møter i landets misjonshus. Dette var en stor fremgang for K.M.A. og betegnet et viktig skritt i IMs hittil avvisende holdning til kvinnelige misjonærer⁶⁷. K.M.A. fortsatte sin fremgang og ble i dansk menighets – og kirkeliv banebrytende da de i 1902 etablerte den første kvinnelige misjonsskole i Danmark. KVINFO skriver:

⁶⁵ Nettkilde 4

⁶⁶ Nettkilde 4

⁶⁷ Nettkilde 4

Skolens mål var at præparere kvinder til udsendelse som missionærhustruer og missionærer eller til at gå aktivt ind i det hjemlige kirkeliv, efter at Menighedsrådsloven af 1903 gav kvinder adgang til det lokale sognemenighedsstyre⁶⁸.

Skolens første oppsynsmann var norske Marie Anker, hun ble i 1903 – 05 avløst av Collett i samarbeid med Elise Blædel. Både studenter fra Danmark, Norge og Sverige kom til skolen for utdanning. I skolen ble det undervist i misjon- og kirkehistorie, bibelstudier og dogmatikk, samt engelsk, dansk og håndarbeid. Sunnhetslære, orgelspill og sang stod også på programmet⁶⁹. Da Collett forhandlet seg frem til et samarbeid med *Det Danske Missionsselskap* (DMS) i 1911 fikk skolen etter hvert problemer. Forholdet til DMS ble konfliktfylt da de var uenige om hvem som hadde den reelle kontrollen med skolens ledelse. I tillegg var ikke K.M.A. fornøyd med teologen Henrik Scharlings bibelundervisning, de mente den var for ensformig. Det hele endte med at Collett og bestyrelsen avskjediget Scharlings, samt uttrykte ønske om å fjerne DMSs formann Axel Busch som skolebestyrerformann. Et samlet styre sammen med Collett, insisterte på at skolen, som var en ren kvinneskole, skulle ledes av en kvinne. Dette kunne ikke DMS godta. Konsekvensen var at skolen ble nedlagt ved årsskiftet 1913-14. Derimot hadde kvinnelige misjonærer nå fått «foten innenfor» og misjonsorganisasjonen sendte i løpet av sin virketid ut kvinnelige misjonærer til ikke-kristne områder i verden helt frem til 1970- årene.

K.M.A.s hjertesaker

De danske kvinnene fikk etter hvert flere prioriteringer og en gruppe kvinner ble i årenes løp sendt ut i misjon til både Armenia, Syria, Vestindia, Afrika og Kina. I 1901 ble Christa Hammer utsendt til Armenien, hun var den første kvinnelige misjonær tilknyttet K.M.A. som dro ut som misjonær. Armenerne opplevde i perioden 1894 – 1915 en av de verste trengselstider i sin historie, tyrkerne hadde gått systematisk til verks med sin undertrykkelse av minoriteter i riket og massakrerte hundretusener⁷⁰. I løpet av årene dro flere misjonærer ut, Johanne Svanenskjold og Ulla Fugl skriver:

Armeniens Nød kaldte paa os. Bølgerne gik højt derude i det fjerne Land; Kvinder og Børn var i stor Nød; kunde vi sidde stille og se derpaa uden at ile dem til hjælp?⁷¹.

⁶⁸ Nettkilde 4

⁶⁹ Nettkilde 4

⁷⁰ Nettkilde 5

⁷¹ Svanenskjold(red), Fugl(red), 1925: 14

Best huskes nok Maria Jacobsen som reiste ut i 1907, hun fikk kallenavnet «Mama» og hadde sin gjerning blant armenerne helt til sin død i 1960. Under første verdenskrig opplevde armenerne nye forfølgelser, nærmere en million armenere mistet livet i løpet av denne tiden og dette fikk mange mennesker på flukt. Til Libanon kom 150.000 flyktninger og her gjenopptok K.M.A. sitt arbeid og etablerte klinikker, suppekjøkkener, samt åpnet et barnehjem, «fuglereden», for foreldreløse barn. I 1970 overtok den armenske kirke det administrative og økonomiske ansvaret over barnehjemmet og i 1971 dro den siste danske misjonæren hjem.

En annen prioritering ble, i følge Svanenskjold og Fugl, «østerlandet»:

*fra østerland hørte vi om Islams Døtre, der henslæbte deres Liv i Uvidenhed og Fornedrelse bag Haremets Gitter; kun Kvinder kunde faa dem i Tale*⁷².

I syria hadde allerede ØM opprettet sin misjonsstasjon, men K.M.A.s utsending, Svanenskjold, hadde stor betydning for misjonens virke blant kvinnene i landet. I denne oppgaven er det K.M.A.s samarbeid med ØM i Syria som er viktig og jeg vil derfor komme tilbake til dette senere i kapittelet. Videre ble det sendt misjonskvinner til de Vestindiske øyene, Svanenskjold og Fugl skriver:

*Hvor var det herligt for mig at følge du med disse Søstre til de fjerne Øer, rige Minder, der aldrig glemmes, at føle sig som Missionær blant Hvide og Sorte, at kunne tale med alle og blive forstaaet i den tropiske Zone under viftende Palmer*⁷³.

Deretter var det Bhilmisjonen, K.M.A.s arbeid blant Indias eldste stammefolk begynte i Mandulwar, i provinsen Khandesh. K.M.A. skriver at:

*Det er ofte blevet sagt, at «Hvor K.M.A. kom frem, dannede man et børnehjem. Dette skulle bli tilfældet i landsbyen Shahada*⁷⁴.

Misjonen åpnet, i tillegg til barnehjemmet, en skole inntil 5.klasse, en kirke, en klinikk og et laboratorium. Den lille pionermisjonen i Shahada vokste med årene og i 1925 kunne K.M.A. telle over hundre «frelste sjeler». Misjonsarbeidet i Shahada hadde blitt utført i samarbeid med svenske Alliance Mission (AM), og i 1974 K.M.A. og AM i samtaler med den indiske kirken om overdragelse av arbeidet.

⁷² Svanenskjold (red), Fugl (red), 1925: 14

⁷³ Svanenskjold (red), Fugl (red), 1925: 15

⁷⁴ K.M.A., K.M.A., 1900 – 1975: 1975: 35

I perioden 1910 – 1944 engasjerte K.M.A. seg også i et misjonsarbeid i Kina, dette i samarbeid med det engelske selskapet *Church Missionary Society* (CMS). I 1920 støttet K.M.A. også *China Inland Mission*. I Nord-Afrika dannet K.M.A. et samarbeid mellom *Algiers Mission Band* og *North Africa Mission*, et samarbeid som varte fra 1909 - 1950.

K.M.A.s samarbeid med ulike misjoner, viser at organisasjonen var en del av et stort internasjonalt misjonsnettverk.

K.M.A.s arbeid i Syria

I den danske ØM i Syria – i Kalamun, ørkendistriktet nord for Damaskus – utsendte K.M.A. tre misjonærer, Svanenskjold (utsendt 1901), Mikka Nissen (utsendt 1913) og Johanne Sivertsen (utsendt 1919). I tillegg til de tre misjonærene gav de også understøttelse til Skule. Svanenskjold ble i 1906 innviet og utsendt via ØM til pikeskolen i Nebk og dette var starten på et samarbeid mellom ØM og K.M.A.. I tillegg til byen Nebk, ble det også startet gutteskoler og pikeskoler i andre av Kalamuns byer.

I tiden før første verdenskrig dro to av K.M.A.s medlemmer til Palestina og Syria, en reise som vi får skildret i bøkene, *Libanons Herlighed* og *Skildringer fra Syrien*. Formålet med turen var å se de hellige stedene samt besøke danske venner i ørkenbyene. Det var en stor opplevelse for de to K.M.A. bestyrelsesmedlemmene å komme ut i ørkenen å se arbeidet som ble utført av sine utsendte misjonærer. K.M.A.s styremedlem Olga Schaffalitzky skriver:

Her i Nebk var vi jo en hel lille K.M.A. Kreds og alt, hvad vi saa og hørte var, som om vi læste et af vor kære Vens Breve til «Bring Lys». Vi saa det hele nu for vaare øjne⁷⁵.

Inntrykket medlemmene fikk av misjonsstasjonen var, i følge Schaffalitzky, godt:

lærerinderne, der er mere europæisk klædte, kom og hilste paa os, og vi besaa Skolerne, talte til Børnene, som tog saa pænt imod os, da vi kom, med Sang og Deklamation; Huset med den store Hal, det lille blomsterbed i gaarden (Frøken Svanenskjolds stolthed) og den dejlige Udsigt fra Altan⁷⁶.

De var veldig imponert av byen og særlig Pastor Prips nye hus, Schaffalitzky skriver:

⁷⁵ Schaffalitzky, 1920: 28

⁷⁶ Schaffalitzky, 1920: 28

*Man gnider sine Øjne og spørger: Er vi da virkelig ude i Ørkenen? Det er, som saa, man et lille Stykke Danmark for sig*⁷⁷.

Men oppholdet var ikke utelukkende positivt for de to bestyrelsesmedlemmene. Uroligheter rundt om i verden før første verdenskrig, og kulturelle og religiøse forskjeller, gjorde at de også fikk andre inntrykk, som Svanenskjold og Fugl skriver:

*Vi fik et uudsletteligt Indtryk af Islams stærke Befestning under Mørkets Magter, Kvindernes dybe Fornedrelse og af den haarde Arbejdsmark. Man følte, det ulmende; ofte blussende Mohammedanernes Had til de Kristne op, snart skulde det bryde du i lys Lue oppe i Lilleasien*⁷⁸.

På sine reiser til de forskjellige byene i Kalamun distriktet fikk Schaffalitzky og styremedlemmene oppleve at misjonærenes arbeid langt i fra var like lett:

*Hvor er dog disse Ørkenbyer forskellige, hver har sin Skønhed, og Befolkningen hver sin Ejendommelighed. Modstanden mod Kristendommen er stor derude i Muhamedanerbyen Kariaten, hvor Schejken Faijads onde Indflydelse endnu præger Byen, som er dybt nedsunken i Synd og Last. Hvilken Modsætning hertil frembyder ikke den lille kristne Landsby Safar med sin venlige Befolkning, den er som et Lyspunkt i Mørket*⁷⁹.

K.M.A. ga støtte til sine kvinnelige misjonærer som arbeidet under ØMs ledelse, gjennom alle årene misjonen var til stede i Syria. De opprettholdt kontakten ved besøk, møter og brevskrivning til medlemmer og medlemsblad.

2.4. Lærerindernes Misjonsforbund (L.M.F.)

L.M.F. ble først opprettet i Sverige og var visjonen til en ung lærerinne, Kristina Örn. Örn fikk i 1897/98 en visjon om å samle lærerinner til bønn og arbeid for misjon, samt gi sin støtte med økonomiske midler. Örn reiste selv til Kina som misjonær, men ble drept under boxer-opprøret før hun fikk kommet skikkelig i gang med sitt arbeid. Hun opplevde aldri å se sin visjon bli virkelighet⁸⁰.

Til tross for Öorns bortgang, var det andre som fulgte opp og stiftet L.M.F. i Sverige i 1899. Etter å ha hørt om visjonen fra svenske lærerinner, etablerte danske lærerinner, 3. Mai 1902,

⁷⁷ Schaffalitzky, 1920: 27

⁷⁸ Svanenskjold(red), Fugl(red), 1925: 16

⁷⁹ Schaffalitzky, 1920: 25-26

⁸⁰ Nettkilde 17

sitt eget L.M.F, og de norske lærerinnene fulgte etter litt senere på året. L.M.F. var de første årene en del av K.M.A, men i 1910 ble samarbeidet avsluttet, delvis på grunn av at lærerinnene syntes organisasjonen var for engelsk orientert. L.M.F. fikk etter dette sitt eget blad og egne oppgaver, dvs. de lønnet noen få kvinnelige misjonærer.

3.0. Østerlandsmisjonen og de kvinnelige misjonærene

På grunn av Vestens dominerende rolle de siste 400 – 500 år, har misjon i stor utstrekning blitt forstått som det arbeid de vestlige kirker har drevet og driver for å kristne folk i Asia og Afrika.⁸¹ Når startet misjonsarbeid i de islamske landene? Misjonærene kom til Midtøsten med et hovedmål, å evangelisere og å omvende muslimer til kristendommen. Hvilke konsekvenser hadde arbeidet med omvendelse for misjonærer og muslimer? I Danmark var det misjonsorganisasjonen ØM, som rettet sitt arbeid mot muslimer. Hvordan ble organisasjonen etablert og hvor fikk den sin støtte fra? ØM arbeidet i Syria i over 60 år. Hvordan påvirket de ulike styringsformene, det osmanske riket, det franske mandatstyret og endelig et selvstendig Syria, ØMs arbeid? På begynnelsen av 1900-tallet hadde kvinner begynt å bli mer fremtredende i misjonsvirksomheten, men hvem var de kvinnelige misjonærene? Hvilke muligheter ga misjonsarbeidet kvinner? Og hvilken rolle spilte patriarkalske konstruksjoner i deres arbeid? Johanne Svanenskjold og Kamilla Skule var to av ØM kvinnelige misjonærer og deres biografi vil bli presentert her.

3.1. Kristen misjon i islamske land

«Kristendommen har helt fra begynnelsen vært en misjonerende religion»⁸² og i Det Nye Testamentet finnes det en rekke tekster hvor Kristus, den oppstandne, oppfordrer alle folkeslag til å spre hans budskap (Matteus 28,19;jf. Apostlenes gjerninger 1, 8):

*Jeg har fått all makt i himmelen og på jorden. Gå derfor og gjør alle folkeslag til disipler: Døp dem til Faderens og Sønnens og Den hellige ånds navn og lær dem å holde alt det jeg har befalt dere*⁸³.

Når du kombinerer dette med tekster om at frelse kun er oppnåelig for de som tror på Jesus (Johannes 14,6; Apostlenes gjerninger 4,12), er det med dette utgangspunktet at Kristendommen gjennom hele sin historie har drevet med misjon blant folk fra andre religioner. Derimot har den kristne misjonen ofte gått utenom de islamske landene, ØMs misjonær, Harald F. Jørgensen, skriver:

Kristenheden har ikke kendt sin Missionspligt over for Islams Bekendere paa samme Maade som over for andre ikke-kristne Folk! Enkelte store Missionærers Navne lyser som ensomme

⁸¹ Nettkilde 22

⁸² Rian i Jacobsen (red.), 2005: 237

⁸³ Det Nye Testamentet, Matteus 28, 18-20

Stjerner i Natten: Raimundus Lullus (stenet til Døde 1315), Henry Martyn (død hjemløs i Persien 1812).

De to religionene har hatt et vanskelig forhold opp gjennom tidene, dette kan blant annet skyldes de mange likhetene de har. Både Jødedommen og Kristendommen kan innbefattes i Islam og mange av de tidligere åpenbaringene fra Jødedommen og Kristendommen er derfor ofte godtatt og respektert av muslimer. Derimot mener muslimer at, det budskapet jødene og kristne fikk er blitt brakt på avveier i forhold til hva det var ment å være. Islam er derfor det siste og rette budskapet. Jørgensen forklarer videre hvordan disse likhetene og det at muslimene allerede har et forhold til Jesus, skapte vanskeligheter i misjonsarbeidet:

For di der er visse Lighedspunkter mellem de to Religioner, er det en Fristelse i Missionsarbejdet at gaa ud fra dem og prøve at retlede – men Resultatet bliver saare ofte kun en Diskussion, ufrugtbar for begge Parter, en Bevægen sig i det intellektuelle, ikke det aandelige.

Bortsett fra spredte forsøk tidligere i historien, var det ikke før på 1800-tallet at misjon blant muslimer virkelig startet. *The American Board of Commissioners for Foreign Missions* (ABCFM) var blant de første som startet et misjonsengasjement i Midtøsten⁸⁴. Av danske misjonærer, som er de jeg vil fokusere på i denne oppgaven, ble det gjort et par forsøk på å etablere en misjonsvirksomhet blant muslimene på 1800-tallet, men uten hell. I 1840 var det først presten Ludvig Daniel Hass, som med støtte fra Det Danske Missionselskab (DM), ville bli misjonær blant muslimer. I 1842 reiste han ut til byen Smyrna for å følge sitt kall, men måtte bare etter noen få år reise hjem. Forholdene hadde vært for vanskelige. 25 år senere var det den 54 år gamle presten Jørgen Victor Bloch som ville evangelisere i muslimsk land. Han forsøkte forgjeves å få støtte fra DM, men startet til slutt sitt eget selskap, et gresk-dansk misjonsselskap. Hans misjonsarbeid ble derimot aldri en realitet. Til tross for hans engasjement og glød for misjonssaken, svant den begynnende interessen etter hvert vekk, og selskapet ble oppløst. Det var ikke før århundreskiftet at de danske kristne representantene var klare til å ta fatt på det arbeidet som før hadde virket så håpløst. Misjonsorganisasjonen som rundt 1900-tallet klarte å etablere et misjonsarbeid blant muslimene, fikk navnet “Østerlandsmissionen”.

Konverteringer og konsekvenser

⁸⁴ Fleischmann i Murre – van- den Berg (red), 2006: 263

Ved ØMs årsmøte i 1937, holdt Valdemar J. Harsløf, foredraget; *Bør Menigheden tage konsekvensen af at drive mission?* I dette foredrag tok Harsløf blant annet opp temaet; dåp av muslimer og dens konsekvenser. ØM arbeidet for å spre det evangeliske budskap til den muslimske befolkningen, men dette var, i følge Harsløf, ikke en lett oppgave:

*Det ligger i vor Natur, at selv det sværeste Arbejde kan gøres, naar der blot sees Resultater deraf; men mangfoldige Muhammedanermisioner har arbejdet i aarevis uden at se nævneværdige Resultater*⁸⁵.

ØM og andre misjoner i Midtøsten hadde stadig problemer i henhold til dåpsspørsmålet og for de få personene misjonærene klarte å døpe, var det andre problemer som dukket opp, Harsløf skriver:

*Og er det saa sket, at en enkelt er bleven vundet og døbt, hvor ofte er det da ikke gaaet saadan, at han atter senere er falden fra - tilbage til Muhammedanerismen, enten fordi hans omvendelse ikke var ægte (Riskristne kendes i alle Missioner), eller fordi det ydre Tryk var ham for stærkt?*⁸⁶.

Misjonærene gav ofte uttrykk for bekymringer overfor dømte muslimer. Misjonæren Kamilla Skule visste hvilke farer og vanskeligheter som ventet en døpt muslim. Hun var klar på at det gunstige var å vente med dåpen til man hadde en samlet gruppe som skulle døpes, men hun mente også at om en enkelt ville bli døpt, måtte ikke denne personen bli avvist⁸⁷. Kriteriet var at han eller hun hadde blitt underrettet om de farer og vanskeligheter de ville møte etter sin dåp⁸⁸. Slike farer var noe de fleste misjonærer måtte bære på sin samvittighet, og det er en av konsekvensene som Harsløf tok opp i sitt foredrag:

*Men de Vanskeligheder, der opstaar for den omvendte og døbte Muhammedaner, paalægger Missionæren et tungt Ansvar, der kan være knugende nok. Thi disse Vanskeligheder er saare store. – Den døbte Muhammedaner bliver øjeblikkelig udskudt fra sin Familie med alle de Følger, som det har i et Samfund, hvor Familiemedlemmerne udgør en sluttet Kreds. Hans Arbejds muligheder forringes, og de indfødte Kristnes Samfund har som oftest ikke aandelig Kraft og Forstaaelse nok til at tage sig af ham, men møder han med en stor Mistillid*⁸⁹.

⁸⁵ Fordrag av Harsløf, Østerlandsmisjonens årsmøte 1937. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

⁸⁶ Fordrag av Harsløf, Østerlandsmisjonens årsmøte 1937. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

⁸⁷ Fellesbrev fra Skule, p.t. Choueir, Libanon, 11. August 1947. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

⁸⁸ Fellesbrev fra Skule, p.t. Choueir, Libanon, 11. August 1947. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

⁸⁹ Fordrag av Harsløf, Østerlandsmisjonens årsmøte 1937. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

Foruten å risikere å bli frastøtt fra sin familie og dårlige jobbmuligheter, var der en konsekvens som var større enn andre. Til tross for religionsfrihet i landet, var det vanlig at dømte muslimer ble drept, og gjerne av familien på grunn av religiøs plikt. Før man, i følge Harsløf, gikk så langt som å ta livet av den frafalne, hadde familien ofte forsøkt å få den konverterte tilbake ved løfter, lokkemidler, trusler og plaging. Med slike utfordringer var det nok ikke rart at flere av de omvendte valgte å returnere til Islam, og Skule var ofte bekymret for akkurat dette:

De vil maa-ske synes, at det ikke kan være saa svært at bedømme, men man maa huske paa, hvilken Fremtid der vil møde en, de vil staa op og trodse Slægten og det muhammedanske Samfunds Love. Vi Missionærer maa ikke skjule for dem, hvad der venter dem, naar de for Alvor har brudt med deres egne. For nogle Aar siden var der en ung Pige, der paa en engelsk Missionsstation stod op og benkendte i Kirken, at hun vilde være en Kristen. Efter lang Forberedelsestid blev hun endelig døbt (...) Det var vist første Gang, at det var sket her i Syrien. (...) Desværre var Svaret, at hun var faldet tilbage til Islam. Det gjorde mig meget bedrøvet, og også noget betænkelig⁹⁰.

Skules betenkeligheter gikk ut på om det beste ville være og ikke forhaste seg med dåpen. Det kunne virke som om dåpen ikke hadde den kraften misjonærene hadde håpet på⁹¹. Andre utfordringer misjonærene møtte når det kom til dåpsspørsmålet, kom fra regjeringen. I 1947, like etter at Syria var blitt selvstendig, var det umulig for en muslim å få skrevet over sitt navn fra Islam til Kristendommen⁹². I Libanon opplevde man litt mer frihet, men om man var en muslimsk person med en viktig posisjon i samfunnet, var det praktisk talt umulig å konvertere. Derimot ble ikke misjonærene forhindret i å dømpe fattige «ubetydelige» mennesker, og misjonen i Libanon fikk dømpe flere.

3.2. Østerlandsmisjonen (ØM)

ØMs grunnlegger, Einar Prip, ble født i Egense Prestegård ved Svendborg 5. februar 1868, som sønn av sogneprest Rasmus Prip og hustru Sophie Fredrikke, f. Høyberg. I 1886 kom han til København som student og tok fatt på teologistudiet. Her ble han venn med flere unge teologer som med tiden ville bli flere av hans samarbeidspartnere i ØMs arbeid. For det var allerede i studietiden at tanken om å arbeide som misjonær våknet til live hos han. Da Prips

⁹⁰ Fellesbrev fra Skule, p.t. Shimlan, Libanon, 1. August 1935. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

⁹¹ Fellesbrev fra Skule, p.t. Shimlan, Libanon, 1. August 1935. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

⁹² Fellesbrev fra Skule, p.t. Choueir, Libanon, 11. August 1947. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

far, Rasmus Prip, reiste til Palestina i 1896, ble faren kjent med Pastor Theodor Schneller ved det syriske barnehjemmet, *Syrisches Waisenhaus* (SW). Faren fortalte om sin sønn og hans misjonærdrøm, noe som endte med at Schneller tilbudte Prip å komme og være barnehjemmets gjest i noen år.

I Danmark hadde Prip ved et møte hos pastor V.J. Hoff i Vartov, fått anledning til å legge frem sine Jerusalem-planer for en større krets, og på dette møtet var også valgmenighetsprest Fr. Jungersen og sogneprest J.H. Monrad. Jungersen og Monrad inviterte Prip til å komme å fremlegge sine planer i deres menighet, og Harald Nielsen skriver:

*det blev disse grundtvigske menigheder i København, der som de første sluttede op om den ikke-grundtvigske Einar Prip og støttede hans fremtidige mission*⁹³.

10. Mars 1989, ØMs stiftelsesdag, ble representanter for 33 menighetskretsene invitert til et avskjed- og utsendelsesmøte som skulle holdes i Svendborg. På møtet ble det bestemt at menighetene, kalt kretser, skulle få adgang til den informasjonen Prip sendte hjem, slik at de på denne måten fikk god oppfølging på hans arbeid. Videre ble det dannet et utvalg. Utvalget bestod av for det meste prester og personer med misjonstilknytning, og de skulle ha ansvaret for å holde forbindelsen mellom Prip og kretsene oppe, samtidig som de holdt orden i økonomien⁹⁴.

I årene 1898 – 1903 jobbet Prip som lærer ved det syriske vaisenhuset i Jerusalem, denne stillingen ble Prips første møte med misjon i Midtøsten og var en femårig forberedelsestid før hans misjonskall i Syria begynte. Hans erfaring fra SW spilte nok en stor rolle da Prip senere skulle ta over de irske misjonsskolene i Kalamun. Det syriske barnehjemmet ble etablert av Johan Ludwig Schneller, etter at anti-kristne opprør i Syria og Libanon i 1860 hadde etterlatt seg mange foreldreløse barn⁹⁵. Roland Löffler tar for seg det syriske barnehjemmet i sin artikkel, *The Metamorphosis of a Pietistic Missionary and Educational Institution into a Social Service Enterprise: The Case of the Syrian Orphanage (1860 – 1945)*, og skriver:

Schneller was no intellectual, and therefore the Syrian Orphanage was not founded with an elaborate academic programme. Still, it had a clear educational and theological agenda (...)

⁹³ Nielsen, 2005: 138

⁹⁴ Siegumfeldt, 1923: 28

⁹⁵ Johan Ludwig Schneller var Theodor Schnellers far

*Snellers agenda is an example of Pietistic pedagogy, in which faith dominates all fields of education*⁹⁶.

Barnehjemmet var også opptatt av å bedre situasjonen til Jerusalems fattige, både sosialt, moralsk og spirituelt, for de var visjonen med barnehjemmet å hjelpe barna til å skape seg et anstendig liv senere. Til tross for slike holdninger ble, i følge Löffler, ikke likeverd praktisert:

*Johan Ludwig Schneller was a man who executed his professional goals in a paternalistic manner, and like many Western missionaries he developed an attitude of cultural superiority over the Arabs. In his eyes, the local population had inherited a tendency towards laziness and inactivity*⁹⁷.

Sammen med Prip vil jeg gjerne trekke frem to av Prips medarbeidere som var sentrale i stiftelsen av misjonen; Rudolf Fox Maule og Johanne Svanenskjold. Fox Maule ble født 3. Januar 1875 i København, og han hadde et tidlig ønske om å bli misjonær. Han ble rådet til å bli legemisjonær og valgte derfor å fullføre et medisinsk studium. Da han 1898 møtte Prip for første gang var det klart at det var til ØM han ville tilby sine tjenester, men noe nærmere samarbeid skjedde ikke før rundt år 1901 ble ansatt. Sammen med Prip ble det bestemt at misjonsgjeringen skulle falle på de østjordske beduinene og ikke i Palestina. Palestina var allerede overfylt av misjonærer da landet er et veldig hellig område for flere religioner. Fox Maule fikk etter dette et tilbud om å bli ulønnet assistent på det skotske misjonssykehuset, Victoria Sykehus, i Damaskus. Der fikk han muligheten til å studere språket, samtidig som han lærte folket bedre å kjenne. Etter å ha giftet seg med sin forlovede, Else Schaumburg-Muller (senere Fox Maule) i 1901, ble endelig Fox Maule utsendt som misjonær. Før Fox Maule dro ut som misjonær holdt han, den 18. September 1901, et utsendelsesmøte for Johanne Svanenskjold. Svanenskjold hadde misjonsgjeringen som sitt kall og hadde fått i oppdrag å reise til Syria som utsending for de Kvinnelige Misjons Arbeidere (K.M.A.). Jeg vil komme tilbake til Svanenskjold senere i min oppgave, her vil jeg gi et kort overblikk over ØMs virke gjennom 50 år.

«Vi have set Hans Stjerne i Østen»

Muhammedanerverdenens virkelige Behov er Kærlighedens Mennesker, Liv som aabenbarer, at Gud er Kærlighed. Saa skal det ad den Vej lidt efter lidt gaa op for Muhammedanerne, at

⁹⁶ Löffler i Murre – Van den Berg, 2006: 157 - 158

⁹⁷ Löffler i Murre – Van den Berg, 2006: 161

denne Kærlighed er den eneste Magt, som findes, den eneste Almagt. Denne Kærlighed er den eneste Gud. I forgangne Tider forsøgte vi at prædike for dem, at Kristus er Gud. Herefter maa Kærligheden i vort Liv og vore Ord vise dem, at hvad Gud ellers i øvrigt er, saa er det sandeste, vi kan sige og vide om ham \, at Gud er lig vor Herre Kristus⁹⁸.

Det var misjonæren Douglas Thornton (død 1907) som ytret disse ord, og det var i denne ånd at ØM tok opp sitt arbeid og gjennom 60 år forsøkte å føre videre.

De danske misjonærene i Kalamun i 1913. Sittende fra venstre: Asta Prip, Einar Prip, Else Fox Maule, Rudolf Fox Maule. Stående fra venstre: Cecilie Lauritsen, ChristineNielsen, Alfred Nielsen, Kirstine Laursen, Mikka Nissen og Johanne Svanenskjold.

ØM var en sammenslutning innenfor den danske kirke og dens evangelisering – og misjonsarbeid i «Det hellige land» eller naboland. Slik lød paragraf 1 i de bestemmelser som hadde blitt vedtatt for den nye misjonen. Prip og Fox Maule hadde allerede begynt å tenke på hvor den nye misjonens virkefelt skulle være, men dette var fortsatt uvisst. Det å dra ut som misjonær blant beduiner var noe som lokket, ingen hadde før prøvd å misjonere blant beduinene og Islam hadde aldri helt fått taket på dem. Derimot var der en hindring, i følge Jørgensen:

⁹⁸ Thornton i Jørgensen, 1947: 13

*Vilde en Evropæer være i Stand til at udholde de rent fysiske Anstrengelser ved at følge Beduinerne paa deres lange Ørkenrejser, tit i Dagevis uden Vand?*⁹⁹.

Dette var et spørsmål de slapp å undre på så lenge. Fox Maule ble, under sitt opphold på Victoria Sykehus, oppmerksom på en irsk Presbyterianermisjon som arbeidet ute i den syriske ørkenen i distriktet Kalamun, ca. 80 km nordøst fra Damaskus. Presbyterianermisjonen sitt største arbeid var innen skolemisjon, men på grunn av økonomiske problemer måtte de nå si fra seg noen av de fjerneste misjonsstasjonene sine. Jørgensen skriver:

*Efter at Prip, Fox Maule og Frk. Svanenskjold havde besøgt den paagældende Egn, indleddedes Forhandlinger med den irske Mission, som nu paa Grund af forskellige sammenstødende Omstændigheder ønskede at trække sig helt tilbage fra Kalamun og overlade alle de fem Missionstationer til den danske Mission*¹⁰⁰.

Overdragelsen av misjonsarbeidet i Kalamun til ØM var offisielt i orden sommeren 1905 og dette var startskuddet på 60års kulturmøte mellom danskene og syrene.

3.3. Østerlandsmisjonens arbeid

Skole og legemisjon under det osmanske riket

Det var skolemisjonen som hadde vært grunnen til at Fox Maule og Prip hadde nølt med å overta misjonen fra de irske misjonærene, deres ønske hadde vært å drive en kirke og legemisjon. Den irske misjonen bestod av gutteskoler i byene Jabrud, Nebk, Deir Atie, Hafar og Sadad. Prip fikk det overordnede ansvaret for skolevirksomheten, men skolene var i dårlig forfatning og Prip hadde heller ingen pedagogisk utdanning eller erfaring. I 1912 kom derfor Alfred Nielsen og hans forlovede til Syria for å lede gutteskolene. Under den irske misjonen hadde der tidligere vært et mindre skolearbeid for piker, men det hadde ikke vært i drift i flere år og det ble Johanne Svanenskjold som fikk den vanskelige oppgave med å få i gang igjen skolene.

Problemet med pikeskolene var mangelen på lærerinner, ikke bare var det vanskelig å få tak i flinke lærerinner. Det var også problemer med å beholde dem. Jørgensen skriver:

⁹⁹ Jørgensen, 1947: 30

¹⁰⁰ Jørgensen, 1947: 31

*Og havde man dem endelig, kunde man kun regne med at beholde dem nogle Faa Aar, da det Ansaas for en Skam, om en ung Pige ikke blev gift senest i 20Aars Alderen*¹⁰¹.

Pikeskolen i Nebk begynte med 14-15 elever, men allerede etter det andre året hadde antall elever doblet seg og etter tre år var den opp i 70 elever. Det var også en økning i antallet muslimske elever og særlig i skolen i Nebk. De deltok også, sammen med de kristne elevene, i kristendomsundervisningen. I mellomtiden hadde skolearbeidet vokst betraktelig, i 1913 hadde misjonens skoler nå til sammen 400 elever. Svanenskjold etablerte etter hvert et fortsettelseskurs for begavede piker, og kurset ble en suksess.

ØMs pikeskoler var vellykket og ble drevet uten noen konkurranse. Dette kunne man derimot ikke si om gutteskolene, her møtte de motstand fra både katolikkene og muslimene. Muslimene oppførte blant annet en gutteskole i Nebk i 1913 og dette førte til at antallet muslimske gutter ved ØMs skoler sank¹⁰².

Fox Maules legearbeid fikk en litt tregere start, i 1906 åpnet han en legeklinikk i Deir Atie, men allerede dagen etter fikk han vite at klinikker og apotek ikke kunne åpnes uten tillatelse fra myndighetene i Damaskus. Fox Maule manglet en farmasøyt med statlig diplom som kunne arbeide i apoteket. Fem måneder senere ble den lokale medarbeideren, Ibrahim Ozon, godkjent som farmasøyt og klinikken ble åpnet i Deir Atie. Da klinikkarbeidet endelig kom i gang, strømmet pasientene til og i 1911 fikk Fox Maule hjelp av en lege til, syriske Daud Katibe. Ansettelsen av Ozon og Katibe viser at ØM etablerte et samarbeid med den syriske lokalbefolkningen.

Mulighetene legemisjonen gav gjorde at ØM allerede under et møte i 1904 drøftet etableringen av et sykehus i Kalamun. Fox Maule nevner i et brev i 1907¹⁰³ sine planer om å bygge et sykehus og etter å ha fått klarsignal ved årsmøtet samme år, gikk han i gang med å få de nødvendige tillatelsene fra den tyrkiske regjeringen. I januar 1914 fikk han derimot avslag fra den osmanske myndighet. Begrunnelsen var at osmanerne selv ville bygge et sykehus i Nebk, og dette viser tydelig at de betraktet misjonærene som en konkurrent¹⁰⁴.

¹⁰¹ Jørgensen, 1947: 61

¹⁰² I mine kilder er det ikke spesifisert om gutteskolen som ble etablert i Nebk var en regjeringsskole eller en privat skole, men man kan anta at det er snakk om en regjeringsskole da den ble åpnet av tyrkerne på den tiden de investerte mye i utdanningsinstitusjoner i landet.

¹⁰³ Nielsen, 2005: 164

¹⁰⁴ Nielsen, 2005: 165

Første verdenskrig førte med seg store problemer for driften av misjonsarbeidet, det var umulig å få tilsendt penger fra Danmark og på nyttårsaften 1915 ble misjonærene underrettet av embedsmenn om at alle misjonens skoler ble stengt. Grunnlaget for dette var at ØM stod i regjeringens bøker som «engelske» (som de tidligere hadde vært under de irske misjonærene) og ble derfor regnet som skoler støttet av fiendtlige makter. I januar 1915 forlot de danske misjonærene landet, frykten for å bli fanget i landet under krigen ble for stor. Til misjonens store lettelse ble de kristne i Kalamun skånet for den kristne forfølgelsen under krigen, men tusenvis av kristne armeniere og grekere ble under krigen nådeløst drept av tyrkerne. Derimot ble Syria hjemsøkt av fryktelige gresshoppesvermer. Syria var også målet for den armenske dødsmarsjen, noe som førte til at smittsomme sykdommer florerte i landet. Flere av de protestantiske menighetsmedlemmene døde, og til ga de gjenværende medarbeiderne opp misjonsarbeidet. Det lille arbeidet som fortsatt hadde holdt det gående under krigen, som skolene i Hafar og Sadad, måtte gi etter da sulten og nøden ble for stor i 1916. Det skulle gå hele fire år før misjonærene og deres menighet i Syria fikk se hverandre igjen.

Skole og legemisjonen under det franske styret

Det som før hadde vært så lovende de siste årene før krigen, var visnet bort og misjonærene hadde en stor oppgave foran seg med å bygge opp igjen misjonsarbeidet. Ved fredsslutningen i 1918/19, hadde England fått mandat over Palestina, mens Frankrike fikk mandatet over Syria. Med lokal arabisk motstand mot det franske styret, vokste en nasjonal syrisk uavhengighetsbevegelse frem. Da syrerne oppdaget at de ikke ville få en fri og uavhengig stat brøt frustrasjonene i befolkningen ut i en revolusjon i 1925-26. For misjonærene betød fordrivelsen av tyrkerne fra Palestina og Syria i første omgang oppfyllelsen av et håp, et misjonsarbeid under fransk mandatstyre ga nye muligheter¹⁰⁵. Jørgensen skriver at:

*der proklameredes fuld Religionsfrihed og Tilladelse til at aabne alle de Skoler, der havde været i Gang før 1915, ogsaa dem, der aldrig havde haft officiel Anerkendelse*¹⁰⁶.

ØM startet en oppprioritering av det evangeliske arbeid blant muslimer, noe som resulterte i at Alfred Nielsen åpnet en lesestue i Damaskus for å komme nærmere muslimske gutter og

¹⁰⁵ Hansen, 1987: 78

¹⁰⁶ Jørgensen, 1947: 91

menn. Ved hjelp av bøker, aviser og annen litteratur, skulle lesestuen trekke til seg mennesker og skape en religiøs dialog¹⁰⁷

I løpet av 1920 - årene var ØMs skoler igjen åpent, delvis med nye lærerkrefter, og den 10. august 1924 stod det nye skolehjemmet i Nebk også ferdig. På dette tidspunktet hadde Svanenskjold fått to nye danske medarbeidere. Den ene var Helga Prip-Olsen (f.24 juni 1890 i Staby Præstegård), hun var niesen til Prip og hadde allerede som barn fulgt Svanenskjold til Syria ett par år. Den andre var Kamilla Skule (f.1. november 1895 i København), hun hadde følt en sterk tilknytning til Svanenskjold og hennes arbeid og var blitt medlem av ØM i 1921. Jeg vil komme tilbake til Skule senere i oppgaven.

Etter opprøret i 1925 – 26 hadde den økende spenningen mellom kristne og muslimer i Syria gjort husbesøk til muslimer vanskelig og skolene ble derfor den viktigste veien til den muslimske kvinneverden. Nasjonalismen hadde vokst i mellomkrigsårene, man kan si at folket i Syria hadde fått en nasjonal oppvåkning. Det var en stadig voksende motstand mot det franske styret i landet. Friheten og selvstendigheten som de hadde blitt lovet, uteble. Det nasjonalistiske opprøret vedvarte og som en konsekvens av dette ble det skapt et nytt bånd mellom kristne og muslimer. I broderlig forening dro de ut i gatene og demonstrerte sammen, den ene bærende på korset og den andre med halvmånen. Dette var derimot ikke en virkelighet ute i landsbyen og i Kalamun var kløften mellom kristen og muslim fortsatt sterkt til stedet.

Før krigen hadde Fox Maule sendt inn forespørsel om tillatelse til å drive sykehus til de tyrkiske myndighetene, men krigen hadde hindret de å svare på søknaden. I 1921, etter at det franske mandatstyret hadde fått makten, fikk Fox Maule tillatelsen han trengte, og et midlertidig sykehus ble åpnet allerede i 1922. Ferdigstillingen av sykehuset i 1927 var et stort steg for misjonen, 22 års arbeid hadde endelig nådd sitt mål. Sammen med åpningen av det nye sykehuset i Nebk, ble også sykepleierutdannelsen startet. ØM var pionerer i Kalamun. Først hadde misjonærene begynt å undervise piker, senere opprettet de en lærerinneutdanning og nå hadde de også opprettet en sykepleierutdanning for de syriske elevene i misjonsskolene.

Arbeidet med å drive sykehuset dreide seg ikke bare om å helbrede pasienter og å utdanne sykepleiere, en viktig del av sykehusarbeidet var å vedlikeholde kontakten med tidligere

¹⁰⁷ Nielsen, 2005: 184

pasienter. De dagene de hadde noe tid til overs dro lege, sykepleier og en av prestene eller en av de danske lærerinnene, for å besøke landsbyer i omegnen. Jørgensen skriver:

Mens Lægen og Sykeplejersken tog sig af de Syge, der maatte findes, talte den tredje Missionær med dem, der ventede udenfor, eller samlede Folk til en Samtale og om Aftenen til bibelske Lysbilleder. Som Regel blev Missionærene vel modtaget og fik stadig paa ny Indtryk af den dype Elendighed, aandelig og materiel, der raadede rundtom¹⁰⁸.

Ser man på sykehusets statistikk for 1930 får man et godt overblikk over de mulighetene misjonærene hadde til å misjonere gjennom sykehusets arbeid. Av sykehusets pasienter var 124 muslimer, 41 katolikker, 13 Gresk-Katolske, 21 Protestanter, 27 syriske, 2 armenske og 2 maronitter¹⁰⁹.

I årene før andre verdenskrig begynte det å tynnes ut i rekkene til ØM. Prip hadde allerede i 1934 tatt avskjed med menigheten og medarbeiderne, han hadde dermed avsluttet en 36 års lang arbeidsperiode i Syria. Ikke lenge etter, i 1939, døde han i Danmark. Konen til Fox Maule døde i 1935 og landsbylegen Henrik Møller, avsluttet sitt arbeid etter 11 år i tjeneste. Også flere av de syriske medarbeiderne, og medlemmer av misjonsstyret hjemme i Danmark, avsluttet nå sitt arbeid i misjonen. Dette var derimot ikke slutten for ØM, for både i Danmark og i Syria stod nye krefter klare for å ta over. Sykehuset hadde alltid nok å gjøre og skolene holdt det fortsatt gående. Inni mellom ble det også gjennomført landsbyture i ørkenen, for misjonærene var det viktig å ta seg tid til å opprettholde kontakt med beduinene, de skulle ikke bli glemt. Det var både kvinnelige og mannlige misjonærer med disse turene, men for de kvinnelige misjonærene hadde arbeidet blant kvinnene i byen høy prioritet. De arrangerte sykklaser til syriske kvinner og de dro på hjemmebesøk til de muslimske skolepikene. I 1938 ble det feiret ØMs 40 års jubileum flere plasser i Danmark og i Kalamun, men et nytt tiår lå nå foran dem, et tiår som igjen ville sette misjonen på prøve gjennom en ny verdenskrig.

Andre verdenskrig brøt ut i 1939 og Danmark ble, 9. April 1940, under Tysklands okkupasjon. Resultatet av dette, satte både menigheten hjemme i Danmark og menigheten i Syria, i en vanskelig stilling. Etter først å ha hatt full stopp i postforbindelsen, klarte de etter hvert å sende en rapport til styret hjemme i Danmark en gang i måneden. For skolenes del ble det vurdert av misjonærene å stenge de, men med amerikansk hjelp klarte de allikevel å holde de åpne. Misjonærene måtte også nå innstille seg på en forsiktig økonomi fremover hvis de

¹⁰⁸ Jørgensen, 1947: 128

¹⁰⁹ Jørgensen, 1947: 129

skulle holde misjonen i live gjennom krigen. Den 29. Juli 1940 døde en av ØMs stiftere, Fox Maule og dette var et tungt tap for misjonen i denne vanskelige tiden. Det var derimot ikke før i 1941 at misjonen fikk krigen tett inn på seg. Jørgensen skriver:

Vichy-Franskmændene satte sig nemlig i flere Dage fast i Nebk, hvor Hospitalet blev taget i Brug av Røde Kors, og flere saarede blev indlagt. Deratije blev bombarderet af Flygere, og Indbyggerne maatte søge du i Vinhaverne¹¹⁰.

Under krigen hadde man på sykehuset de høyeste pasienttallene noensinne, alle sengene var opptatt til en hver tid. På skolene hadde alle medarbeiderne fortsatt i sine stillinger til tross for dårlig betaling, men i 1942 måtte flere av skolene stenges på grunn av krigen. Økende fattigdom og sult skapte dårlige forhold, men så, i mai 1945, kom nyheten om Tysklands kapitulasjon. Misjonærene som hadde vært i Syria under krigen fikk nå en hjemreise til Danmark, deriblant Svanenskjold, mens andre misjonærer, som Skule, dro fra Danmark og tilbake til Syria. For Svanenskjolds del ble denne hjemturen den siste, 45 års misjonsvirksomhet i Syria var nå avsluttet. Krigen hadde også denne gangen skapt store forandringer, ikke minst hadde den forsterket den nasjonale bevissthet enda mer, alt som var syrisk, altså muslimsk, var nå første prioritert.

Skole og legemisjonen under syrisk styre

Syria ble endelig evakuert våren 1946. Det at Syria ikke lenger ble kontrollert av franskmennene fikk konsekvenser for ØM. Dette ville først påvirke skoledriften og så senere sykehuset.

Elever under morgenandachten ved ØMs misjonsskole, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹¹⁰ Jørgensen, 1947: 157

I 1946 ble det sendt ut et forbud mot å holde kristendomsundervisning blant muslimer og på bakgrunn av dette ble det besluttet at skolene kun skulle holde åpne for barn av kristne foreldre. I flere av ØMs skoler hadde majoriteten av elevene vært muslimer og de nye forandringene førte til at mange skoler ikke lenger var levedyktig, særlig gutteskolene. I skoleåret 1951 – 52 tok skolene igjen i mot de muslimske elevene, etter betingelser fra myndighetene var det ikke lenger lov å begrense tilgangen av muslimske barn. I 1958 mottok misjonen en lov fra myndigheten som omhandlet de private skolene, de ble nå pålagt å følge undervisningsministeriets leseplaner og det ble bestemt at hver elev skulle ha religionsundervisning i den religionen de tilhørte. For ØM skapte dette et problem, for å oppfylle disse kravene måtte misjonen legge til rette et lokale hvor det kunne bli undervist i Islam. Den nye loven førte til en stor diskusjon, men det ble besluttet med at misjonen fortsatt skulle drive skolene videre.

Nielsen skriver at:

Ligesom den nye syriske stat gjennom lovgivning regulerte grundlaget for de private skoler, således kom turen også til hospitalområdet¹¹¹.

Fra midten av 1950 tallet hadde det syrisk kommunistiske partiet blitt fått stor makt og det var i 1954 at et nytt forbud erklærte at sykehus ikke lenger kunne ledes av utlendinger. De nye lovene regjeringen sendte ut viser tydelig at den syriske regjeringen hadde et problem med evangeliseringen misjonene drev på skolene og sykehuset. Sammen med sykehuset, ble det også krevd at sykepleierskolen og sykehusapoteket skulle ha en syrisk leder. Situasjonen forverret seg når myndighetene stengte apoteket i 1955 og i 1958 stengte misjonen selv sykehuset for å skaffe seg litt tid til å løse problemene, men løsningen uteble.

Lørdag 29. Oktober 1960, ble ØMs arbeid overdratt til Den Evangeliske Synode (DES) i Syria og Libanon. Tiden etter overdragelsen av ØMs misjonsarbeid til DES i Syria var preget av uenigheter mellom misjonærene og Synodens syriske medarbeidere. Misjonærene var i flere forhandlinger med Synoden, uten at dette ga noen resultater. Kilden til konflikten var sykehuset. I følge de danske misjonærene ansatte Synoden personer som ikke var egnet og kvalifisert for jobben. I et brev skrevet til ØMs venner hjemme i Danmark skriver misjonærene¹¹²:

¹¹¹ Nielsen, 2005: 209

¹¹² I brevet blir det presisert at det på ingen måte må trykkes, det skulle være konfidensielt.

Tiden herefter er et sørgelig kapitel i vores lægemission. Fra Damark kunne vi ingen læge sende, og Synoden ansatte folk, der ikke magtede opgaven. Hverken lægeligt eller menneskeligt kunne standarden holdes¹¹³.

Det er tydelig at de danske misjonærene ikke var fortrolig med Synodens måte å drive misjonsarbeidet videre på, noe også Nielsen hevder:

Kulturforskellen mellem den danske traditionen for at bestemme og den syriske for at demonstrere evnen til at lede sin egen kirke var for stor, at der nogensinde kom et reelt partnerskap ud af samarbejdet¹¹⁴.

I 1964 ble samarbeidet opphevet og de siste danske misjonærene dro hjem til Danmark.

ØM hadde drevet misjonsarbeid i Syria i over 60 år. I Syria hadde de etablert velfungerende skoler og sykehus, og holdt misjonsarbeidet gående under tre forskjellige styresmakter. Blant ØMs medarbeidere var, de kvinnelige misjonærene.

3.4. Hvem var de kvinnelige misjonærene?

I artikkelen til Seija Jalagin, *The Lady Missionary, A New Woman in Disguise*, spekuleres det om det er riktig å kalle de kvinnelige misjonærene for den moderne kvinne, eller *New Woman* som det heter på engelsk¹¹⁵. Jalagin skriver blant annet:

If one were to depict the New Woman in a stereotypical way with short hair, androgynous attire and unconventional behavior, which seems admirable on one hand, and yet threatening on the other, then the missionary woman will not fit into the category of New Woman¹¹⁶.

Derimot mener Jalagin at om man bruker den mer utvidede definisjonen av den moderne kvinne hvor kvinnen blir beskrevet som middelklassen, utdannet, selvstendig og med egen inntekt, ja da passer de kvinnelige misjonærene rett inn. Som tittelen til Jalagins artikkel indikerer er det derimot ikke så enkelt og hun mener at de kvinnelige misjonærenes natur som moderne kvinner gjerne var skjult da deres offentlige oppførsel og fremtredelse var karakterisert av forventningene til det protestantiske idealet av kvinner, nemlig det å være hustru og mor. Jalagin skriver også:

¹¹³ Brev fra Ebba Nicolaisen og Villy P. Sørensen til Østerlandsmisjonens venner, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹¹⁴ Nielsen, 2005: 216

¹¹⁵ Jalagin i Hellesund (red.) og Okkenhaug (red.), 2003: 179

¹¹⁶ Jalagin i Hellesund (red.) og Okkenhaug (red.), 2003: 179

With the term `disguise` I also refer to the choices the missionary women were forced to make between career and marriage¹¹⁷.

Kan man tolke dette utsagnet som om de kvinnelige misjonærene gjorde et stort offer? Nemlig familielivet? I Inger Marie Okkenhaugs artikkel, *Att avresa till Jerusalem som lärarinna: Signe Ekblad, jorsalsfarer, lærer og misjonær*, kan vi lese at det nettopp har blitt hevdet at kvinnelige misjonærer anså den praktiske misjonsgjerningen innen helse- og utdanningsarbeidet for lokale kvinner, som et stort personlig offer. Andre forskere har fremstilt de kvinnelige misjonærene som en fortelling om frigjøring. Men Okkenhaug påpeker at:

Verken uselvvisk oppofrelse eller karrieremessig frigjøring er nødvendigvis dekkende forklaringsrammer i en analyse av vestlige kvinners rolle innen misjon og kolonihistorie¹¹⁸.

Okkenhaug mener at det å få en betydningsfull karriere var med på å trekke kvinner til misjonsyrket, de samme yrkesmulighetene ville antageligvis ikke gitt samme status og sosiale anerkjennelse i hjemlandet. Med en slik karriere, var det da umulig for de kvinnelige misjonærene og også å være mor og kone? De fleste kvinnelige misjonærer var ugifte kvinner, derimot var det også et engasjement å finne blant misjonærkonene. Sarah Huntington Smith (1802 – 1836), en misjonskone, spurte seg selv spørsmålet:

Was marriage a means to an end?¹¹⁹

Marilyn Booth tar for seg litt av Smiths historie i artikkelen, *She Herself was the Ultimate Rule: Arabic biographies of missionary teachers and their pupils*. Smith hadde en interesse for misjon lenge før hun begynte å tenke på ekteskap, derav hennes valg av mann, en misjonær. Sammen dro de til Beirut i 1927 og av ektemannens senere notater får vi et innblikk i hennes engasjement. Booth skriver:

Entering thus upon a sphere of labor, she devoted herself to missionary work as her leading business... To be a mere housekeeper and mistress of a missionaries family, and thus to spend her time in ordinary domestic occupations, she felt would be degrading to her calling¹²⁰.

¹¹⁷ Jalagin i Hellesund (red.) og Okkenhaug (red.), 2003: 180

¹¹⁸ Okkenhaug i Gilhus (red.) og Kraft (red.), 2007: 124

¹¹⁹ Booth, 2002: 433

¹²⁰ Booth, 2002: 433

Jalagin hevder at man på slutten av 1800 tallet kunne finne flere likhetstrekk blant de kvinnene som valgte å bli misjonærer, de var som regel i alderen mellom tjue og tretti, i god psykisk og fysisk helse, med relevant utdannelse og klare til å vise god forståelse av den protestantiske troen¹²¹. Det å ta på seg rollen som misjonær krevde at man dedikerte hele sitt liv til det evangeliserende arbeid, men som Jalagin påpeker:

This was often incompatible with the fact that since woman were not ordained, they were sent to the missionary field as teachers, doctors, nurses and deaconesses. The tasks they were adressed laid emphasis on their professional identity rather than their evangelising character¹²².

Selv om kvinner ute i misjon hadde sitt virke innen utdanning og helse og ikke forkynning så var dette med på å skape en feminisering innen misjonsvirksomheten. Dette gjenspeilte seg da i de sosiale endringene i statusen til middelklassens kvinner i det vestlige samfunnet på 1800 tallet. Siden man trengte kvinnelige misjonærer i flere land hvor mannlige misjonærene ikke fikk adgang til lokale kvinner, var det nå flere og flere kvinner som utgjorde mye av misjonsarbeidet, både i hjemlandet og ute i misjonsarbeidet. Ellen Fleischmann skriver at:

Since the focus of their ministrations tended to be indigenous women, this feminization operated on dual levels, affecting both missionary women and woman on the receiving end of the effort¹²³.

Kvinnelige misjonærer, som sammen med sine medsøstre i hjemlandet, drev sin egen feminiseringskamp, møtte nå et nytt land og flere utfordringer.

Patriarkalske konstruksjoner, ikke ensbetydende for kristne land.

Myndiggjøringen som kvinner opplevde og dro nytte av innenfor misjonsbevegelsen gav de altså ikke bare muligheten til å bringe "sannheten" til utlandet, men et alternativ til ekteskap, en betydningsfull karriere og delvis frigjøring fra minst noen av de kjønnsbegrensningene som de opplevde hjemme. Ekskludert fra arbeidet med forkynnelse, som for det meste var mannens oppgave, ble derfor kvinnelige misjonærer engasjert i sosialt arbeid, utdanning og medisinsk arbeid. Mange rettet seg mot å transformere kulturer av vertslandene rundt om i verden der misjonskvinnene levde og arbeidet. På tvers av forskjellige kirkesamfunn ble nå

¹²¹ Jalagin i Hellesund (red.) og Okkenhaug (red.), 2003: 181

¹²² Jalagin i Hellesund (red.) og Okkenhaug (red.), 2003 181 - 182

¹²³ Fleischmann, 2002: 412

målet til kvinnelige misjonærer å hjelpe kvinner og barn, eksistensen av patriarkalske konstruksjoner som hindret kvinners aktive deltagelse i samfunnet var ikke ensbetydende for kristne land. Menns forrang og kvinners underordning har vært og er et lett gjenkjennelig trekk i de fleste kjente religioner¹²⁴ og kvinnelige misjonærer møtte derfor mange av de samme utfordringene i de nye vertslandene.

I Okkenhaugs artikkel *Att avresa til Jerusalem som lærerinne*, blir vi kjent med misjonslærerinnen Signe Ekblad og hun kommer stadig tilbake til det kjønnssegregerte samfunnet i Palestina:

Hun var spesielt opptatt av de fattige jentene. Mange ble giftet bort allerede i 13 – 14 års alderen. Disse jentene kunne vente seg et liv preget av hardt arbeid og underdanighet, både i forhold til ektemannen og eldre hustruer¹²⁵.

Til tross for at mange av disse pikene var viljesterke og smarte piker er det «den eksisterende patriarkalske strukturen Ekblad forstår som grunnleggende i det palestinske samfunnet»¹²⁶. Det er viktig å påpeke her at Ekblad ikke bare anså det arabiske samfunnet som patriarkalsk, men også det britiske mente hun var preget av samme maktstruktur. I sitt kristne miljø merket hun seg at kvinneundertrykking kunne være et grunnleggende trekk også i en vesteuropeisk, kristen kultur¹²⁷.

I min oppgave vil jeg se nærmere på to av ØMs misjonærer, Johanne Svanenskjold og Kamilla Skule, de vil være representanter for misjonens kvinnelige misjonærer.

3.4. Johanne Svanenskjold

Biografi

Thora Johanne Martine Svanenskjold ble født 7.2.1879 i København. Svanenskjold var datter av Johan Valdemar Alexis de Svanenskjold (1842 – 95) og Emilie Laura Eleonore Svanenskjold (født Rohde) (1854 – 1910) og vokste opp som enebarn i et embedsmannshjem i Frederiksberg. Dette viser en klassebakgrunn som var veldig vanlig for første generasjons kvinnelige misjonærer.

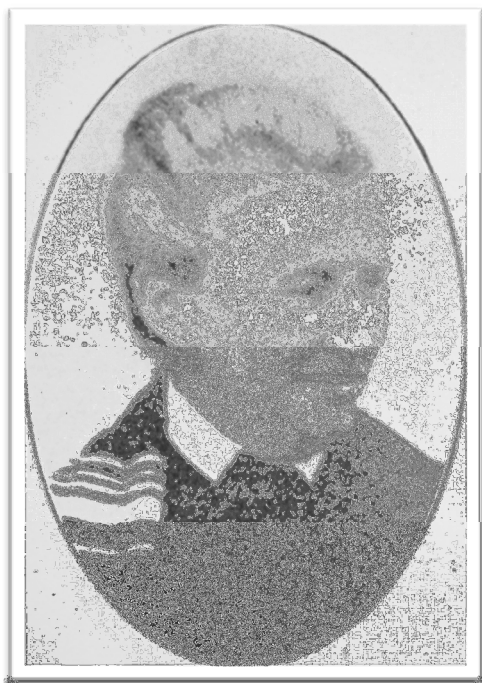
¹²⁴ Nettkilde 1

¹²⁵ Okkenhaug i Gilhus (red.) og Kraft (red.), 2007:132

¹²⁶ Okkenhaug i Gilhus (red.) og Kraft (red.), 2007: 132

¹²⁷ Okkenhaug i Gilhus (red.) og Kraft (red.), 2007: 132

Svanenskjold ble utdannet som privatlærerinne på N. Zahles skole, en pikeskole som ble etablert i 1851 av Natalie Zahle. Zahle var en pioner for kvinnelig skoleutdannelse i Danmark, hun var også høyt anset i de øvrige nordiske landene. Målet for Zahle var at; *Piger skulle i hendes skole hente viden og innsikt i tidens kultur, så de blev friere mennesker i hjem og samfund*¹²⁸. I 1897, i en alder av 18 år, ble Svanenskjold ansatt som lærerinne hos Provst George Andreas Olsen i Ulfborg, Olsen var en slektning av misjonær Einar Prip og her opplevde hun sitt åndelige gjennombrudd. I Ulfborg engasjerte hun seg i ungdomsarbeid og opprettet blant annet en søndagsskole. Svanenskjold var tett knyttet til sin mor og de hadde sammen planlagt å dra til Paris etter at moren kom flyttende til henne. Svanenskjold hadde derimot fått misjonskallet, noe hun kviet seg til å fortelle sin mor:

*men moderen berettede, at Gud allerede hadde sagt til hende, at hun skulle opgive sin datter, fordi hun skulle være missionær*¹²⁹.

Da datteren til Provst Olsen, Helga Prip-Olsen, i 1901 reiste sammen med misjonærparet Maria og Oluf Høyser til Hebron i Palestina, ble Svanenskjold utsendt av K.M.A. og fulgte med som lærerinne. Igjen er hennes klassebakgrunn av betydning da de fleste av K.M.A.s misjonærer hørte til overklassen. Inger Marie Okkenhaug påpeker i sin artikkel *Scandinavian Missionaries, Gender and Armenian Refugees during World War I. Crisis and reshaping of vocation at:*

*The Scandinavian K.M.A. missionaries belonged to the upper and upper middle classes and where to a large extent highly educated, professional women who all shared an understanding of a personal calling to mission work*¹³⁰

Svanenskjolds valgte nok K.M.A. fordi de kunne gi henne mer innflytelse i sitt misjonsarbeid enn hva en tradisjonell misjonsorganisasjon kunne tilby. Utsendelsesmøte ble holdt 18.

¹²⁸ Nettkilde 6

¹²⁹ Nettkilde 7

¹³⁰ Okkenhaug i Social Science and Missions Vol.23, nr.1 2010: 70

september 1901, og etter et par års opphold i Hebron med ekteparet Høyers, dro hun i 1903 med tog til Brumana i Libanon. K.M.A. skriver:

Vi kan meddele, at Frøken Svanenskjold nu i September tager Ophold paa den store engelske Missionsskole for arabiske Børn i Brumana paa Libanon. Aftalen er kun bindende for 3 Maaneder, men hvis Udbyttet svarer til, hvad vi haaber, kan hun blive der Skoleaaret ud. Vi beder alle hendes Venner omfatte hende med deres Forbøn, at hun hurtig og let maa tilegne sig Sproget og faa de dertil fornødne Kræfter¹³¹.

Det at Svanenskjold får arbeide i kvekernes misjonsskole er igjen et bevis på misjonærer var en del av et internasjonalt misjonsnettverk.

I Brumana brukte Svanenskjold tiden på å lære det arabiske språk, å mestre det arabiske språk var en betingelse for at en misjonær kunne utøve sitt arbeid. Svanenskjold jobbet først som lærerinne ved kvekernes kost og dagskole for piker, før hun senere fikk jobben som forstanderinne ved den samme skolen. Jørgensen skriver:

Her havde hun vist sig i Besiddelse af fremragende pædagogiske og administrative Evner og beherskede nu det arabiske Sprog¹³².

Pikeskolen i Brumana var etablert av en tysk – sveitsisk misjonær med navn Theophilus Waldmeier i 1873 og året etter, i 1874, ble Waldemeier kveker etter et besøk i England hvor han drev pengeinnsamling til skolen. Det er her viktig å få frem at, til tross for at skolen var etablert av en misjonær, drev ikke skolen med misjonæraktiviteter. *Brumana High School* skriver:

Students' beliefs in their own religions were never challenged or deprecated. Teachers from outside the Society of Friends were expected to be in sympathy and to teach in accordance with the aforementioned principles, particularly emphasising moral values, intellectual excellence, respect for the individual, and self reliance¹³³.

Skolens mål var å forberede sine studenter intellektuelt og teknisk, slik at de etter eksamen var utstyrt til å være gode tjenere for deres lokalsamfunn, kvekernes filosofi var basert på å ta vare på andres ve og vel, både åndelig og legemlig. Dette ga utslag i forskjellige former for

¹³¹ Svanenskjolds brev i «Bring Lys» nr.3, 1903. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10. 065

¹³² Jørgensen, 1947: 22

¹³³ Nettkilde 18

hjelpearbeid, sosiale reformer og mellomfolkelig forståelse¹³⁴. Svanenskjolds tid i kvekernes skole tyder på at hun var komfortabel med å jobbe i en setting hvor evangelisering ikke var en stor del av hverdagen. Dette er en holdning som kan ha påvirket hennes måte å drive ØMs pikeskoler i Kalamun senere. I tillegg til arbeidet i Brumana, var også Svanenskjold aktiv i organisasjonen *Kristelig Forening for Unge Kvinder*, K.F.U.K., under sitt opphold i Libanon. K.F.U.K. ble stiftet i 1855 og felles med kvekernes tankegang var at også de var opptatt av sosialt – kulturelt arbeid¹³⁵.

Svanenskjold hadde i løpet av sitt opphold i utlandet fulgt med arbeidet til Prip og Fox Maules i Syria og da hun i 1905 tok avskjed med sine kollegaer i Libanon for å dra hjem til Danmark, ble det, gjennom en avtale med K.M.A., bestemt at hennes fremtidige gjerninger skulle være tilknyttet ØM og deres arbeid. På denne tiden var det fortsatt ganske nytt å sende kvinner ut som misjonærer og det at Prip og Fox Maule valgte å inkludere Svanenskjold i etableringen av ØM, er nok på grunn av hennes utdannelse og erfaringer fra Midtøsten. Hun hadde i løpet av sine år i Libanon ikke bare lært språket og folket å kjenne, men samtidig hadde hun også fått gode erfaringer med å drive en pikeskole. En annen ting som også kan være relevant å nevne her er igjen Svanenskjolds sosiale status, første generasjons misjonærer kom, som nevnt, gjerne fra overklassen og mange hadde allerede kjennskaper til hverandre. Svanenskjold var oppdratt i et embedsmannshjem og hun hadde tidligere jobbet som privatlærerinne hos Prips søster og svoger.

Svanenskjold hadde bare et problem, hun ville nødvendig trekke sitt medlemskap i K.M.A.. Organisasjonen tok initiativet til å kontakte ØMs utvalg med forespørsel om de ville ta imot Svanenskjold som medarbeider, hvor hun arbeidet under ØM ledelse, men samtidig ville stå som utsending fra K.M.A.. K.M.A. ville da stå for hennes lønn, samtidig som de opprettholdt kontakten med hverandre. På denne tiden var L.M.F. fortsatt under K.M.A. og Svanenskjold var nok derfor også ansett som et medlem der. Samarbeidet ble tatt i mot med takk og stor glede av ØM og det ble bestemt at hun skulle bosette seg i byen Nebk, som ville være sentrum for skolearbeidet. K.M.A. skriver:

Vi kan nu bringe Vennerne den glædelige Meddelelse, at Bestyrelsen for Østerlandsmissionen har antaget Frøken Johanne Svanenskjold som sin Arbejder til næste Efteraar, naar hun har tilendebragt sin Læsning og øvrige Uddannelse paa Brumana skole. Følgende ordning vil

¹³⁴ Nettkilde 20

¹³⁵ Nettkilde 19

*komme i Stand: Johanne Svanenskjold vil komme til at staa som K.M.A.s Frivillige og udsending i Østerlandsmissionen, idet K.M.A. sørger for hendes Underhold; men Østerlandsmissionen har al Ledelse af og Ansvar for hendes Arbejde*¹³⁶.

19. november 1905 ble det holdt utsendelsesmøte for Johanne Svanenskjold i Garnisons Menighetshus, etter noen måneders opphold i hjemlandet skulle hun nå dra tilbake til Syrien og sammen med henne var moren Emilie Svanenskjold. Emilie ble hos datteren helt til 1910 da hun reiste hjem på grunn av sykdom og kort tid etter døde. Ved siden av Prip og Fox Maule blir Svanenskjold regnet som en av grunnleggerne av ØM og med hennes arbeid åpnet veien inn til den islamske kvinneverden.

Foruten samarbeidet de danske misjonærene i Midtøsten hadde, engasjerte også Svanenskjold og sine kollegaer seg i et mer internasjonalt samarbeid blant de kristne misjonærene i Midtøsten. Allerede tidlig på 1900-tallet hadde protestanter, ved en rekke internasjonale konferanser, etterspurt en mer kristen enhet, den mest kjente fant sted i Edinburgh i 1910¹³⁷. I Midtøsten førte disse konferansene til møtene *the United Missionary Council* i Jerusalem i 1924 og *the Council of West Asia and North Africa* i 1927. Møtene ledet til etableringen av, *The Near East Christian Council* (1929)¹³⁸. Svanenskjold beskriver det selv som et samlende råd for misjonsråder i 19 forskjellige land, rådets funksjon var:

*å hjelpe og styrke og i alle Maader at tjene de forskjellige Missionssselskaber indenfor vedkommende Selskabs Omraade*¹³⁹

I løpet av andre verdenskrig ble Svanenskjold rammet av et slag og da krigen var over, var også Svanenskjolds 45 år lange misjonsopphold over. I 1946 kom hun hjem til Danmark og arbeidet hennes i Syria ble overlatt til Kamilla Skule. Hjemme i Danmark fortsatte hun derimot å arbeide og i 1953 ble hun registrert som stiftsdame i Vallø, til tross for to alvorlige hjerneblødninger. Vallø, som vanligvis ikke registrerte syke mennesker, måtte bare bøye seg ovenfor Svanenskjold. Hun var en bestemt dame og gav klar beskjed:

*Det er min ret at blive optaget. Ellers sagsøger jeg Vallø*¹⁴⁰.

¹³⁶ Svanenskjolds brev i «Bring Lys» nr.8, 1905. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹³⁷ Melton (red), Baumann (red), 2010: 1913

¹³⁸ Melton (red), Baumann (red), 2010: 1913

¹³⁹ Brev fra Svanenskjold i «Østerlandsmissionens Kredsmeddelelse», Fairhaven, Ramleh, Alexandria, Egypt, 20. Mars 1937. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹⁴⁰ Nettkilde 7

Johanne Svanenskjold døde 86 år gammel og hennes dødsannonse var etter hennes ønske underskrevet av ØM. ØM hadde vært hele denne misjonærens liv¹⁴¹.

3.6. Kamilla Skule

Biografi

Kamilla Juliane Albertine Skule ble født i København, 1.11.1895, hun var datter av Christian Hansen Skule (1872 – 1948) og Camilla Juliane Nielsen. Hun vokste opp i København, hvor faren jobbet som vaskemester. Andre generasjons misjonærer kom nødvendigvis ikke fra overklassen slik som det hadde gjort tidligere og Skule var, i motsetning til Svanenskjold, ikke fra overklassen. Hun hadde derimot tatt sin utdanning ved samme skole som Svanenskjold,

N. Zahles skole, og hun fullførte sin lærerinneeksamen i 1916. Etter endt skolegang jobbet Skule noen år ved Københavns kommunale skolevesen og det var her hun opplevde sitt misjonskall. Dette misjonskallet ble forsterket etter at hun møtte Svanenskjold personlig, Svanenskjold hadde på denne tiden arbeidet flere år som misjonær i Syria. 5. Januar 1921 ble hennes søknad til ØMs tjeneste sendt inn og den

17. Januar fikk hun svaret, hun skulle bli sendt som misjonær til Nebk i Syria¹⁴². Foreldrene støttet ikke Skules ønske om å bli misjonær, og i sin dagbok skrev hun at foreldrene ikke lukket opp døren da hun kom for å besøke dem¹⁴³. I løpet av året 1921 opplevde Skule usikkerhet overfor hennes fremtidige arbeidsområde, hun gledet seg, men var redd for at hennes kunnskaper om livet med Gud var mest teoretisk og ikke praktisk:

Jeg er ogsaa villig dertil, men sommetider er jeg lidt bange for, at det ikke er helt ægte for mig. Jeg kender alle Theorier – om jeg kan kalde det saadan – meget vel andda, men Livet med Gud er nu ikke Theorier, men Praktisk¹⁴⁴.

Før Skule kunne dra til Syria, måtte hun gjennom et misjonsskolekurs i England, hun ble så sendt videre på franskkurs i Paris. Syria var på denne tiden blitt et fransk mandat og det var derfor viktig for misjonærene å kunne undervise i det franske språket. 4. Oktober 1922 ble

¹⁴¹ Nettkilde 7

¹⁴² Skules dagbok, 1921 – 1925. Håndskrift nr. 1196. 1-3, Statsbibliotekets Håndskriftsamling

¹⁴³ Nettkilde 8

¹⁴⁴ Skules dagbok, 1921 – 1925. Håndskrift nr. 1196. 1-3, Statsbibliotekets Håndskriftsamling

Skule skrevet inn i ØM og like etterpå sendt til Syria¹⁴⁵. Svanenskjold var glad for Skules ankomst til Nebk¹⁴⁶, men hun var klar over at Skule den første tiden ville være opptatt med eksamener i Arabisk og at hun derfor ikke kunne forvente å få mye hjelp fra henne enda:

Jeg glæder mig svært til at faa hende hjem igen, selv om jeg jo ikke tør regne med hendes fulde Hjælp, saa længe hun læser til sine Eksaminer¹⁴⁷.

Det første tiåret som Skule tilbrakte i Syria, var langt i fra et fredelig tiår. I 1925 gjorde druserne opprør mot franskmennene, druserne, som er en arabisk-talende folkegruppe med en egen religion, brukte byen Nebk til sitt sentrum for opprøret. Store mengder bander og drusere oppholdt seg i byen og de franske styrkene valgte ved flere anledninger å bombe byen. Skule og de andre misjonærene forlot aldri Nebk under opprøret, men ble igjen på skolehjemmet og ga assistanse til en stor flokk kvinner og barn¹⁴⁸.

I mitt kildemateriale har jeg funnet kilder som kan antyde at Skule muligens ikke var like

Skule i «Libanons Herlighed», 1925: 33

sterkt involvert i ØMs arbeid som Svanenskjold. I 1927 dro Skule hjem til Danmark for et lengre hjemme-opphold, men allerede på veien hjem hadde begynt hun å lengte tilbake til Nebk og det var særlig lærerinnene som hun hadde fått slik god kontakt med, som hun savnet¹⁴⁹. Året 1930 var derimot Skule i tvil om hennes arbeid hos ØM var riktig. I september samme år sendte Skule et brev til Fox Maule hvor hun beklagende forklarer at hun muligens må forlate ØM snarere enn avtalt:

Frøken Pripp – Olsen er jo snart herude igen, og saa maa jeg vel være fri «to do after my heart`s desire» - men det var egentlig mere end dette, for jeg kan ikke

¹⁴⁵ Skules dagbok, 1921 – 1925. Håndskrift nr. 1196. 1-3, Statsbibliotekets Håndskriftsamling

¹⁴⁶ Svanenskjolds brev i «Bring Lys» nr. 3, Nebk, 6. Februar 1923. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

¹⁴⁷ Svanenskjolds brev i «Bring Lys» nr. 7, Nebk, 10. September 1923. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

¹⁴⁸ Skules dagbok, 1921 – 1925. Håndskrift nr. 1196. 1-3, Statsbibliotekets Håndskriftsamling

¹⁴⁹ Nettkilde 8

*love engang at vente saa længe. Med andre ord: hvis jeg bliver fuldstændig klar over, at Guds Time er inde for mig til at foretage dette Skridt, inden jeg kommer tilbage til Nebk, saa tør jeg ikke vente længere.*¹⁵⁰.

Svanenskjold skrev så et brev til Prost Nyholm noen dager senere hvor hun gledelig skriver:

*Det lød, som de Ved, saaledes: Skule definitivt opgivet Skridtet, Salme tooghalvfjers atten*¹⁵¹.

Salme 72 – 18, lyder som følger: *Velsignet er Herren, Israels Gud, han som gjør under, bare han*¹⁵². For Svanenskjold var det altså et under at Skule hadde oppgitt sin nye vei, men hva var det som hadde fått Skule til å vurdere å forlate ØM? Skule skriver selv i et brev til Fox Maule at Gud nå hadde fritt henne fra hele spørsmålet, hun kom tilbake til misjonen uten bekymringer for en dåp¹⁵³. I et brev, skrevet ikke lenge etter, av Prost Nyholm, blir denne dåpen igjen omtalt. Nyholm begynner sitt brev med å presisere at ØM hadde vist stor hensynsfullhet og tålmodighet overfor Skules «villfarelser», men at han nå var glad for Skules sluttresultat:

*Frk. svanenskjold kan nu roligt blive i Danmark sit fulde Ferieaar, hvad sikkert vil være godt for hende. Frk. Prip-Olsen kan trygt være sit Aar i Deratije uden at nære Bekymringer for Nebkskolen, og for frk. Sivertsen – der omfatter alle»Skolehjemmets» Beboere med saa stor Kærlighed og Omhu, og som maaske er en af dem, der har næret størst Bekymring og vist bedet meget for Frk. Skule – vil det være en hjærtelig Glæde, at dette pinlige Daabsspørgsmaalet nu er ude av Verden*¹⁵⁴.

Dette dåpsspørsmålet har tydeligvis gitt misjonen store bekymringer, spesielt for Skules kollegaer i Syria. Videre i sitt brev forteller Nyholm om Skules fortvilelser, i følge Nyholm, var det kun noen få personer som kunne snakke med Skule om denne dåpen, uten at hun knakk sammen i gråt¹⁵⁵. Videre skriver han:

*Hun har altid følt sig meget mere tiltalt af engelsk end af dansk Form for Kristendom og har vist stadig manglet den nødvendige aandelige Føde og Stimulans her iblandt os danske*¹⁵⁶.

¹⁵⁰ Skules brev til Fox Maule, 1. September 1930. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

¹⁵¹ Svanenskjolds brev til Prost Nyholm, 9. September 1930. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

¹⁵² Nettkilde 9

¹⁵³ Skule til Prost Nyholm, 9. September 1930. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

¹⁵⁴ Brev fra Nyholm, 1930. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

¹⁵⁵ Brev fra Nyholm, 1930. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

¹⁵⁶ Brev fra Nyholm, 1930. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

Her kommer det frem at dåpen som det var skrevet om, mest sannsynlig var Skules avgjørelse om å forlate ØM for å la seg døpes inn i en annen kristen retning. Hvilken retning dette var vil bare være basert på spekulasjoner, men kanskje var hun blitt tiltrukket av en av de mange vekkelsesbevegelsene som hadde dukket opp i England i løpet av 1800-tallet. Skule deltok på misjonsskolekurset i England før hun kom til Syria så det er nok ikke umulig at hun har fått en del kristen innflytelse derfra. Valget ble derimot tilslutt ØM og hun viet sitt liv til misjonens pikeskoler og ble i Syria frem til ØM arbeid ble avviklet. Da misjonen ble overdratt til den syriske synoden i 1960 valgte Skule å samarbeide med synoden helt til hun måtte forlate arbeidet i 1962. Hun fortsatte med misjonsarbeidet hjemme i Danmark og fungerte også som reiseleder på flere turer til Midtøsten¹⁵⁷. Skule arbeidet i 40 år som misjonær i Syria og i 1959 ble hun utnevnt til ridder av Dannebrogordenen¹⁵⁸.

¹⁵⁷ Nettkilde 8

¹⁵⁸ Nettkilde 8

4.0. Evangelisering eller utdanning

Når de danske misjonærene kom til Midtøsten var målet å evangelisere og omvende beduiner til kristendommen, men med overdragelsen av den irske misjonen fikk de også ansvaret for skole og legemisjon. Hvordan ble dette tatt i mot av de danske misjonærene? Og hva kan ha vært grunnen til en eventuell konflikt? I løpet av 1900-tallet dro flere og flere kvinner ut som misjonærer, hvordan opplevde misjonærene samarbeidet seg i mellom? Hvilken rolle spilte kjønn? Skolene hadde lenge vært forsømt og misjonærene måtte bygge opp igjen virksomheten, de måtte drive skoler som kunne tilby elever en moderne sekulær utdanning, samtidig som de fokuserte på å implementere teologiske konsepter i skolene. Hva mente misjonsstyret i Danmark om denne fremgangsmåten? Oppstod det noen konflikter knyttet til dette? Majoriteten av misjonens skoler var pikeskoler, hva var grunnen til det? Var det lettere å drive pikeskoler enn gutteskoler? Hvor åpen var misjonen om sin agenda til lokalbefolkningen? Møtte de noe motstand? Hva gjorde at de fikk drive misjonen så lenge i landet? Og hvor vellykket var egentlig misjonens evangelisering?

4.1. En sekularisering av misjonsarbeidet

Det britiske CMS var den første misjonen som var aktiv i Midtøsten, de etablerte en misjonspost på Malta i 1815, som en base for videre ekspansjon. Senere kom *The Basel Mission* i Kaukasus i 1921 og ABCFM som sendte misjonærer til Palestina i 1819¹⁵⁹. I løpet av 1840 – 50-tallet økte misjonen til *American Board*, både et økt antall misjonærer og aktiviteter førte til en organisering av den protestantiske kirke i Midtøsten. En ny generasjon protestantiske misjonærer dukker opp på 1870 – 80-tallet, inspirert av en bølge av evangelisk entusiasme fra Amerika og Storbritannia brakte de med seg en mer aggressiv og selv – bevisst holdning. Heleen Murre – van den Berg skriver at:

*Almost all organizations began to renew their efforts among the Muslim population, a move that was facilitated by the growing Western influence in the region, which left less room for the Ottoman and Persian governments to oppose to such activities*¹⁶⁰.

Til tross for nye muligheter for misjon blant muslimer, merket de amerikanske misjonærene fra ABCFM at muligheter for evangelisering var dårlig. De ble møtt av motstand mot konvertering, noe som skyldtes blant annet sterke juridiske og sosiale sanksjoner mot

¹⁵⁹ Murre – van den Berg, 2006: 5 (Introduction - New Faith in Ancient Lands)

¹⁶⁰ Murre – van den Berg, 2006: 7 - 8

konverteringer i det osmanske riket¹⁶¹. ØM tok over den irske presbyterianermisjonen og valgte dermed å fokusere sin evangelisering innen skole- og legemisjon. Ved overgangen til 1900-tallet var dette begynt å bli mer vanlig, da en slik tilnærming ble sett på som den beste måten å nå den lokale befolkningen på. Man finner en trend til mer sekulariserte misjonær aktiviteter. Murre – van den Berg forklarer utviklingen slik:

This may probably be explained from the converging of two developments: the growing wish to attract more Muslims, which encourage downplaying the role of overt evangelization and the world-wide trend towards developing sophisticated institutions for higher education (universities) and medical care (hospitals)¹⁶².

Daniel Henschen forklarer hvordan dette også var tilfelle i ØMs sykehus:

På den ene siden ville missionen føre næstekærligheden ud i praksis. På den anden side gav det mulighed for at Einar Prip kunne missionere direkte over for patienterne i venteværelset¹⁶³.

For ØMs misjonærer var meningene delte om denne nye tilnærmingen, ikke alle var tilhengere av skolemisjonen i Syria og dette kommer frem i et brev Svanenskjold skrev til *Bring Lys* i 1905. Mange mente at skolemisjonen var en velsignelse, men at det likevel ikke var riktig misjonsarbeid. Flere av misjonærene som dro til Midtøsten gav klar beskjed om at de ville holdes utenfor skolemisjonens arbeid, deres mål var det «egentlige misjonsarbeidet», å forkynne evangeliet¹⁶⁴. Johanne Svanenskjold var derimot ikke enig i dette:

Det er jo forskjelligt paa de forskellige Missionsmarker, hvilket eller hvilke af disse Midler til Opnaaelsen af det store Maal Herren ligesom særligt aabner Dørene for, og man kan vist sige, at Missionen i Syrien gennem de ydre Omstændigheder i Landet i en ganske særlig Grad er ledet ind paa Skolemission som Midlet til at vinde Sjæle for Herren¹⁶⁵.

Svanenskjold trekker frem Robert E. Speers bok, *Missionary principle and practice*, som støtte til sine synspunkter. Igjen et bevis på misjonærenes internasjonale påvirkning. Speers skriver blant annet:

¹⁶¹ Kieser, 2002: 392

¹⁶² Murre – Van den Berg, 2006: 8

¹⁶³ Nettkilde 3

¹⁶⁴ Svanenskjolds brev i «Bring Lys» nr. 6, 1905. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹⁶⁵ Svanenskjolds brev i «Bring Lys» nr. 6, 1905. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

*Det vil være af Betydning at minde os selv om, at vi ikke i vore Tanker maa sammenblande Missionens Maal med de Midler, hvorigennem dette Maal naas*¹⁶⁶.

Selv ikke under opprioriteringen av det direkte evangeliserende arbeid blant muslimer i 1920-årene, og åpningen av Alfred Nielsens lesestue i Damaskus, forandret Svanenskjolds meninger. Hennes prioriteringer var fortsatt skolene¹⁶⁷.

Man kan tenke seg at noe av grunnen til at enkelte misjonærer valgte å holde seg unna skole og legemisjonen, var mangel på utdanning. ØMs skolevirksomhet ble den første tiden drevet av Prip, men dette varte ikke lenge da Prip manglet både den pedagogiske utdanning og erfaring¹⁶⁸. For med de nye tilnærmingene, krevdes det, i følge Murre – van den Berg, også en ny type misjonær:

*A woman or man who had been educated as a doctor or teacher, not as a minister or evangelist*¹⁶⁹.

Den nye typen misjonær førte til at flere kvinner entret misjonsarbeidet. Forskere har i løpet av det siste tiåret sett nærmere på hvordan misjonsarbeid har forholdt seg til kjønn og de har notert seg en feminisering innenfor misjonen i løpet av 1800-tallet. Middelklassens kvinner i de vestlige samfunn opplevde en økt status i løpet av dette århundre og feminiseringen innenfor misjonsvirksomheten kan kobles til denne utviklingen. Ellen Fleischmann presiserer at:

*Women increasingly constituted much of the mission staff – or, more accurately, performed increasingly amounts of the mission work*¹⁷⁰.

Svanenskjold kunne tilby ØM både utdanning og flere års erfaring med skolearbeid i Midtøsten, men å sende kvinner ut som misjonærer var fortsatt ikke vanlig praksis i begynnelsen av 1900-tallet. Det at Svanenskjold kom fra overklassen, og i tillegg hadde bekjentskap med Prip, var nok også med på å gi henne en viktig rolle i etableringen av misjonen. For andre generasjons kvinnelige misjonærer var saken en annen, videreutdanning av kvinner var blitt mer vanlig i vesten i overgangen mellom 1800 – 1900-tallet, og man trengte ikke lenger være fra overklassen for å dra fordel av dette. Skule kom, i motsetning til

¹⁶⁶ Svanenskjolds brev i «Bring Lys» nr. 6, 1905. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹⁶⁷ Hansen, 1987: 187

¹⁶⁸ Nielsen, 2005: 167

¹⁶⁹ Murre – Van den Berg, 2006: 8

¹⁷⁰ Fleischmann, 2002: 412 (The Impact of Protestant Missions in Lebanon on the Construction of Female Identity, 1860 – 1950)

Svanenskjold, fra enklere kår, men hadde allikevel fullført samme utdanning. På 1920-tallet, når Kamilla Skule kom til Syria, var kvinnelig misjonærer blitt et vanligere syn i misjonsarbeidet. I Inger Marie Okkenhaugs artikkel *Two duties so far apart* får vi lese om et spenningsforhold som oppstod mellom de gamle misjonærene, førkrigsgenerasjonen, og den nye. Mens de gamle misjonærene hadde viet sitt liv til misjonsgjeringen og var ansatt som misjonærer først, så lærere, var de nye kvinnene ansatt på to- til tre-års lærerkontrakter¹⁷¹. I mine kilder finner jeg ingenting som kan tyde på at der oppstod noe spenningsforhold mellom Skule og Svanenskjold, dette har nok sammenheng med at de begge var ansatt som misjonærer av ØM, samt deres utdanningsbakgrunn og felles fokus på utdanning av kvinner. Derimot har jeg i mine kilder funnet misjonærer som hevdet at Skule manglet den åndelige føden og stimulansen som de andre danske misjonærene hadde¹⁷². Om dette var noe som kun gjaldt Skule, eller om det var et bilde av ulikheter mellom før- og etterkrigsgenerasjonen, blir nok kun spekulasjoner. Kanskje var der en tendens til at misjonærer etter krigen ikke opplevde det samme misjonskallet som tidligere misjonærer, dette var i så fall tilfellet ved *Jerusalem Girls College*¹⁷³.

I boken *Modern Women, modernizing men*, forteller Ruth Compton Brouwer om moderne kvinner fra protestantiske misjoner som entret arbeidsplasser hvor deres kollegaer og klienter for det meste var menn¹⁷⁴. I misjonen opplevde kvinner muligheten til å få en betydningsfull karriere og å samarbeide på lik linje med menn. Svanenskjold, og senere Skule, hadde ansvaret for misjonens pikeskoler og fikk dermed stor autoritet i forhold til den daglige driften og i utformingen av skolens profil, men deres nærmeste kollegaer i skolemisjonen og deres elever var for det meste kvinner. Murre – van – den Berg skriver at:

*For especially the latter decades of the nineteenth century, however, the sources suggest that activities organized for women and girls accounted for considerably more than half of the personnel and time available and that the number of female influenced by missionary activities must have been larger than the number of boys and men*¹⁷⁵.

De hadde derimot et godt samarbeid med sine mannlige kollegaer, i følge Brouwer:

¹⁷¹ Okkenhaug i Hellesund (red.) og Okkenhaug (red.), 2003:206

¹⁷² For mer informasjon, se Skules biografi.

¹⁷³ Okkenhaug i Hellesund (red.) og Okkenhaug (red.), 2003:206

¹⁷⁴ Brouwer, 2002: 3

¹⁷⁵ Murre – van – den Berg, 2005: 103 (Nineteenth-century Protestant Missions and Middle Eastern Women: An Overview)

As for the «modernizing men» in the title, it refers to those Western men whose response to changing times and whose commitment to efficiency in interwar missions enabled them to work in more or less collegial – if not fully egalitarian – relationship with women¹⁷⁶.

Det var særlig på ØMs misjonsforsamling at kvinnene kunne oppleve å få sin stemme hørt blant de mannlige kollegaene. Medlemmer av forsamlingen var utsendte misjonærer, menn som kvinner, som hadde bestått språkprøven, opptatt en gjerning som arbeidende misjonær, hadde tilbrakt fem år ute som misjonær og hatt et hjemme-opphold i Danmark. Også misjonærhustruer, som ivaretok en spesiell del av misjonsgjeringen, kunne bli medlem i forsamlingen¹⁷⁷.

Skule ble, i 1958, utnevnt til formann av misjonsforsamlingen i Kalamun distriktet, en stor tillitserklæring fra sine kollegaer. Formannen representerte ØM i Syria overfor andre kirker og misjoner, samt overfor regjeringsmyndighetene. I forbindelse til overdragelsen av misjonærskolene til den syriske kirke og stat i 1960, spilte derfor Skule en sentral rolle.

4.2. Misjonsstyrets forhold til misjonærenes arbeid

ØM ble ledet og styrt av både et misjonsstyre og en misjonærforsamling. Misjonsstyret bestod av inntil 18 medlemmer hjemme i Danmark og de skulle, i samarbeid med misjonærene, dra kristenfolket i Danmark inn i arbeidet for ØM. De var misjonens høyeste myndighet hjemme og hadde ansvar for alle av misjonens innkommende gaver. Et slikt ansvar ga misjonsstyret den fordel av at deres samtykke måtte erverves om misjonærforsamlingen ønsket å utvide eller endre misjonsarbeidet, som medførte en forøkelse av budsjettet¹⁷⁸. Med en slik stilling i misjonen er det ikke vanskelig å skjønne at misjonærene var avhengig av støtten fra misjonsstyret, det kan derfor være interessant å se nærmere på hvordan dette samarbeidet utviklet seg i løpet av tiden misjonærene var i Midtøsten.

Det er ingenting i mine kilder som tyder på at misjonærene ikke hadde misjonsstyrets tillit i starten av misjonen, reaksjoner på de mer sosialarbeidsorienterte misjonsaktivitetene kom, som nevnt tidligere, for det meste fra misjonærene selv. Under etableringen av ØM og Prips fremlegg av misjonens planer i de forskjellige menighetene, var det de grundtvigianske menighetene i København som sluttet seg opp om den ikke-grundtvigianske Prip. Dette er nok årsaken til at samarbeidet mellom misjonsstyret og misjonærene fungerte så godt, der var en

¹⁷⁶ Brouwer, 2002: 3

¹⁷⁷ Informasjonsskriv fra Siegumfeldt, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹⁷⁸ Informasjonsskriv fra Siegumfeldt, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

markant grundtvigiansk oppbakking til de nye initiativer¹⁷⁹. N.F.S. Grundtvig (1783 – 1872) var en dansk filosof og luthersk minister, Pauline Valvo skriver at:

*He was convinced that each people, each tribe, each nation on earth had a valuable role to play in the unfolding of world history. He had a high degree of respect for the other cultural traditions of the world, and did not view Denmark as superior*¹⁸⁰

Det var først rundt 1860-årene at grundtvigianismen fremstod som en fasttømret bevegelse, en «lys kristendom» som stod i kontrast til den «mørke kristendommen» som ble organisert av IM i 1861. Mens IM hadde konservative tilbøyinger, viste Grundtvigianismen mer liberale og demokratiske holdninger¹⁸¹, holdninger som stod i samsvar med Østrelandsmisjonens planer i Syria. I tillegg til dette stod Prip frem som en person som hadde en apostolisk drift, hans kall ble oppfattet som like overbevisende som hos apostlene, en egenskap som stod høyt i Grundtvigs eget misjonssyn¹⁸².

Til tross for støtten var misjonærene påpasselig på hva de skrev til medlemmer og misjonsstyret hjemme i Danmark. Økonomisk støtte var en avgjørende for driften av misjonsvirksomhetene og misjonærene var derfor avhengig av støtte fra Danmark. I de forskjellige medlemsbladene til ØM, K.M.A. og L.M.F. ble det jevnlig spurt etter pengegaver fra medlemmer og for at dette skulle bli gitt, måtte medlemmene ha tro på misjonens arbeid. I et brev fra Skule, 22.5.1949, kommer det frem hvordan misjonærene tilbakeholdt informasjon når misjonens arbeid ikke gikk som ønsket:

*Jeg føler det alltid som et savn, når brevskrivningen må legges til «bedre tider», da der i høy grad kan være noget forfriskende ved at «snakke» med medarbejdere om sagerne, selv om det er på afstand*¹⁸³.

Brevene som ble sendt hjem til Danmark, inneholdt ofte et element av «markedsføring», en slik «markedsføring» kommer klart frem i et brev skrevet av Svanenskjold til misjonsbladet *Bring Lys*. Etter først å ha sendt et brev som kan ha gitt en fremstilling av kvinnene i Midtøsten og deres liv for gode, valgte Svanenskjold å sende et nytt brev:

¹⁷⁹ Nielsen, 2005: 138

¹⁸⁰ Nettkilde 23

¹⁸¹ Nettkilde 21

¹⁸² Nielsen, 2005: 138 - 139

¹⁸³ Brev fra Skule, 22.5.1949, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

Jeg har læst igennem, hvad jeg skrev i Gaar! – Har mine Bemærkningær om Strikketøjet og Hækletøjet vakt forestillinger hos eder om lykkelige, hyggelige Hjem, selv paa disse Egne, hvor Kvinderne samles omkring Lampen om Aftenen med deres Haandarbejde? Har Udtrykket «ranke Kvinder» vakt Forestillinger om Frihed? – Hvis det er saadan, saa la mig sige de, saa tydeligt, som jeg kan: «Kvinderne er ikke frie, Hjemmene er ikke hyggelige og heller ikke lykkelige!»¹⁸⁴.

Å beskrive nød og dårlige forhold, gjerne med fokus på kvinners stilling i samfunnet, var nok en viktig del av brevskrivningen, på denne måten fikk misjonærene legitimert videre arbeid for misjonens medlemmer hjemme i Danmark.

ØMs arbeid var ikke bare misjonsskolene, men også legemisjonen. Hvordan håndterte misjonsstyret dette? Gav de lik støtte til de to virksomhetene? Etter å ha lest gjennom mine kilder, vil jeg tørre å påstå at legemisjonen hadde flere tilhengere i misjonsstyret, enn skolemisjonen. For å begrunne dette vil jeg trekke frem Svanenskjold og Skules tilknytning til K.M.A. og L.M.F., begge kvinnene arbeidet for ØM og var ledere av misjonens pikeskoler, men deres lønninger og engasjement var underholdt av K.M.A.. Legemisjonen var drevet av misjonærer som fikk sin økonomiske støtte fra ØM. Det at lederne av legemisjonen i tillegg var menn, bidrog nok til at misjonsstyret kan ha foretrukket legemisjonen. Økonomisk støtte og utbedringer av skolemisjonen kom ofte fra K.M.A. og L.M.F.. Blant annet var det L.M.F. som i 1920-årene ga misjonsskolene et stort løft ved å bygge et skolehjem i Nebk,¹⁸⁵ og i 1955 betalte de for å få ryddet plass til en lekeplass for skolen¹⁸⁶.

Piker leker i skolegården i Deratije, Hansen, 1987: 177

¹⁸⁴ Svanenskjolds brev i «Bring Lys» nr.3, Nebk, 25-26. Januar 1907. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹⁸⁵ Brev fra Svanenskjold i «Østerlandsmissionens Kredsmeddelelser» nr.7, Nebk, 17. Juli 1924.

Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹⁸⁶ Fellesbrev fra Skule, Nebk, 15. November 1955. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

I et brev fra 1954 forteller også Skule hvordan bestyrelsen hjemme fortsatt ikke hadde prioritert å sende henne en ny medarbeider, et løfte som ble gitt til henne allerede i 1937¹⁸⁷. En grunn til denne nedprioritering var, i følge Skule, bestyrelsens misoppfattelse av evangeliseringens arbeid i skolemisjonen:

Det synes mig, at alt det evangelistiske arbejde, som har sin baggrund, eller støtte, i de reelle skoletimer, fuldstændigt nivelleres til 0, hvorimod man for hospitalets vedkommende, hvor selve maskineriet, om jeg maa bruge det ord, er saalangt større, i forhold til det evangelistiske arbejde, der kan gøres. Det evangelitiske arbejde i landsbyerne er ud fra skolerne som altid i alle de aar vi har eksisteret, maaske har vi ikke raabt det du saa stærkt, som vi burde, men vi har maaske taget det for givet, at det var kendt¹⁸⁸.

På samme måte som at de danske misjonærenes arbeid ble holdt under oppsyn av misjonsstyret i Danmark, hadde også de fleste andre misjonsorganisasjoner i Midtøsten et misjonsstyre de måtte forholde seg til. De amerikanske misjonærene, som hadde kommet til Syria på slutten av 1800-tallet, hadde sin egen «tilsynsmann» hjemme i America, ABCFM. Deres første handlinger i Syria var å bygge små pikeskoler, dette var bare starten på flere store utdannings institusjoner etablert av misjonærer. Fleischmann skriver at:

The American missionary institutions are credited with producing the «intellectual effervescence which marked the first stirrings of the Arab revival,” and “spearhead(ing) education for girls,” among other achievements¹⁸⁹.

Med slik suksess skulle man tro at misjonærene mottok solid støtte fra ABCFM, men hjemme i Amerika var ikke alle like entusiastisk over misjonens vektlegging på utdanningsinstitusjoner. Den økende spenningen mellom misjonærene og styret hjemme førte til slutt til at misjonen ble overført til *Presbyterian Board of Mission* i 1870. I mine kilder finner jeg en lignende utvikling i samarbeidet mellom ØM og misjonsstyret. Etter Syria fikk sin selvstendighet og landet ble styrt av en muslimsk regjering, opplevde særlig skolemisjonen vanskeligere forhold. Forbudet mot å undervise kristendom til elever av en annen tro, ble et hardt slag og førte til at misjonærene kun tok i mot kristne elever i flere år. Da misjonsskolene igjen ble åpnet for alle elever, etter krav fra regjeringen, oppstod et

¹⁸⁷ Brev fra Skule til Kragh-Muller, Nebk, 14. November 1954. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹⁸⁸ Brev fra Skule til Kragh-Muller, Nebk, 14. November 1954. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹⁸⁹ Fleischmann, 2006: 263 (Evangelization or Education: American Protstant Missionaries, the American Board, and the Girls and Women of Syria, 1830 – 1910)

problem som førte til at tilliten i Danmark til misjonsskolene sank. Dette var et problem Skule følte:

Jeg kan ikke rigtig skrive løs, som tidligere, i det jeg har paa fornemmelsen, at «man» ikke rigtig gaar ind for skolerne- ja, jeg mener ikke Dem, personligt, for jeg ved at De «holder» paa dem, men der er andre af bestyrelsen¹⁹⁰.

Skule uttrykker her bekymringer over misjonsstyret holdninger til skolene etter at regjeringen krevde at alle elever skulle bli undervist i sin religion. Dette betydde at misjonærene var ansvarlige for at de muslimske elevene fikk islamsk undervisning:

De seneste år har loven krævet, at alle børn undervises i deres fædres religion, og nu sender regeringen en muhammedansk lærerinde til skolen, og de muhammedanske børn undervises i Islam¹⁹¹.

Under en ekstraordinær misjonærforsamling i 1958 blir problemet diskutert blant misjonærene i Syria og «søster Karis» holdning til saken reflekterer godt hva mange av de danske misjonsmedlemmene i Danmark må ha tenkt. Hun spurte, hvordan kunne en misjon som var kommet til Syria for å evangelisere kristendommen, godta at Islam ble forkynt på sine egne skoler?¹⁹² Mange mente at misjonen nå måtte gi klar beskjed til regjeringen at de ikke kunne følge den nye loven, de måtte bli tydeligere om sine ambisjoner i landet eller forlate arbeidet. Andre igjen, argumenterte for å holde skolene åpne, om ikke for de muslimske elevene, så for de kristne. Skolene var et lys de ikke ville slukke¹⁹³. Når det kom til de amerikanske misjonærenes spenningsforhold til styret hjemme i Amerika, var dette grunnet debatten om misjonsteorien «sivilisasjon versus kristningen», en debatt anført av ABCFMs sekretær Rufus Anderson. Fleischmann skriver at:

He strongly opposed the «civilizing mission» of the overseas missions, and «the impositions of Western cultural and religious patterns», in favor of an approach which focused on “the gospel alone”¹⁹⁴.

Misjonsstyret i Danmark må ha følt det samme. Etter å ha mistet muligheten til å evangelisere til muslimer i skolene, og i tillegg måtte sørge for islam-undervisning, var nok tvilen til

¹⁹⁰ Brev fra Skule til Juul Sørensen, Nebk, 25.10.1953. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹⁹¹ Brev fra Ebba Nikolaisen og Villy P. Sørensen. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹⁹² Referat fra ekstraordinær misjonærforsamling, Deratije, 29.12.1958. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹⁹³ Referat fra ekstraordinær misjonærforsamling, Deratije, 29.12.1958. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹⁹⁴ Fleischmann, 2006: 271

misjonsskolens evangeliserende arbeid styrket. Konflikten mellom Anderson og de amerikanske misjonærene endte i favør av misjonsskolens moderne utdanningsideologi. Jeg vil tørre å påstå at de danske misjonærene fulgte samme linje som de amerikanske, evangeliseringen gikk over til å bli mer likt et sosialarbeid og dette er noe jeg vil utdype senere i oppgaven.

I tillegg til tapet av tillit fra enkelte av misjonens styresmedlemmer, var der også andre aspekter ved misjonens fremgangsmåte som ble satt spørsmålsteget ved. Hadde arbeidet skapt noen resultater? Det fantes en divergens mellom hvordan man hjemme forestilte seg misjonens arbeid og hvordan situasjonen så ut for misjonærene i Syria. I et brev fra ØMs styremedlem Christian Siegumfeldt, til Biskop Axel Malmstrøm, som på den tiden var formann i DM, føler Siegumfeldt et behov for å ta opp spørsmålet om dåp¹⁹⁵. Spørsmålene hadde blitt diskutert rundt om de forskjellige misjonsorganisasjonene og svarene hadde blitt trykt. Siegumfeldt mente at svaret de kom med ville være overraskende for mange:

De gav næmlig Udtryk for, at man adskillige Steder ikke saa hen til Daab som det egentlige Maal for Arbejdet – eller som et Middel, man absolut skulde naa til at bruge (...) Nøglen til den muhammedanske Verdens evangelisation var endnu ikke fundet¹⁹⁶.

4.3. Lokale reaksjoner

Misjonsskolene hadde fra begynnelsen av flere utfordringer som gjorde deres arbeid vanskelig, Svanenskjold skriver at:

Skolerne har mange Vanskeligheder at kæmpe med herude, som vi ikke kender til hjemme: Regjeringens Mangel paa Velvilje, muhamedanernes Fanatisme og Katolikkernes Modarbejden. Det er kun ganske undtagelsesvis, at Skolen har en Støtte i Hjemmet; i de fleste Tilfælde gaar Indflydelsen i Hjemmet imod, hvad der læres paa Skolen¹⁹⁷.

Til tross for dette hadde ØMs pikeskoler i 1922 en majoritet av muslimske elever. Av til sammen 55 elever i Nebk, var 34 muslimer og i Jabrud var hele 22 av 29 elever muslimer¹⁹⁸. Det må nevnes her at dette var i oppstarten av skolene etter første verdenskrig og at elevantallet derfor var lavere enn vanlig. Misjonsskolene hadde i tillegg året før opplevd sterk

¹⁹⁵ Brev fra Siegumfeldt til Malmstrøm, Sorø, 26.8.1946. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹⁹⁶ Brev fra Siegumfeldt til Malmstrøm, Sorø, 26.8.1946. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

¹⁹⁷ Svanenskjolds brev i «Bring Lys» nr. 4, Nebk, 1. Mars 1908. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

¹⁹⁸ Årsberetning fra Svanenskjold, 1922 i «Østerlandsmissionens Kredsmeddelelser». Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

konkurranse fra de nyopprettede regjeringsskolene, blant annet hadde ansatte av regjeringsskolene ved flere anledninger forsøkt å skrive misjonsskolens elever over til sine egne skoler, noe Svanenskjold skriver om:

Mon De husker de Vanskeligheder, vi havde sidste Efteraar (1922) med vore Skoler og disses Forhold til Regjeringsskolen? (...) Da jeg derefter kom hjem til Nebk, hvor Skolen var bleven aabnet 1. Oktober, fandt jeg, at omtrent Halvdelen af vore Elever i Pigeskolen manglede. Under min Fraværelse, var en Udraaber bleven sendt gennem alle Byens Gader, opfordrende alle Forældre til at sende deres Pigebørn til Regjeringens Skole, truende alle, der ikke gjorde det, med Bøder. Han raabte særlig flittigt op om, at de Piger, der var i den protestantiske Skole, maatte flyttes, ellers vilde det gaa Forældrene galt¹⁹⁹.

Under slike omstendigheter er det imponerende at ØMs skoler opplevde så stor tilslutning av muslimske barn. Andre misjonsskoler i Midtøsten hadde som oftest flest kristne elever, protestanter eller katolikker. *Beirut Female Seminary* hadde en økende tilslutning av muslimske elever i 1914, men muslimer var fortsatt kun 17 % av det totale elevantallet²⁰⁰. *French Secular Mission* fortalte i en korrespondanse fra 1928 at det var mangel på muslimer blant deres studenter²⁰¹ og i Schnellers barnehjem, hvor man hadde «fordelen» av at elevene var foreldreløse og uten familieband, var fortsatt ikke muslimer majoriteten som i ØMs skoler²⁰². Hva fikk enkelte foreldre til å sende sine muslimske og jødiske døtre til kristne misjonsskoler? Og hvorfor opplevde ØM så stor oppslutning av muslimer? Det ble, som nevnt tidligere, mer vanlig å sende sine døtre på skolen og ut i arbeid på begynnelsen av 1900 tallet, men vi må ikke tro at dette var noe lett tilpasning av vestlige verdier. Fleischmann hevder at:

Most fathers, brothers and husbands still adhered to upholding certain cultural and social practicies such as gender segregation, restriction on their female relatives personal mobility, and the exercise of male authority over women in the family²⁰³.

ØMs misjonærer fikk også føle på denne kulturkonflikten. Lærerinnene brukte, i følge Svanenskjold, mye tid på å overbevise syriske foreldre til å sende sine døtre på skolen:

¹⁹⁹ Svanenskjolds trykte brev i «Østerlandsmissionens Kredsmeddelelser» og «Østerlandsmissionen» 1921 - 37, «Østerlandsmissionens Kredsmeddelelser» nr.4, Nebk, 17.November 1923. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

²⁰⁰ Fleischmann, 2006: 271

²⁰¹ Deguilhem, 2002: 455

²⁰² Löffler, 2006: 165

²⁰³ Fleischmann i Okkenhaug, 2002: 473

*Dog klagede hun meget over Forældrenes Mangel paa Forstaaelse for, der er absolut ingen Forstaaelse for, hvad Nytte det er til, at Piger gaar i Skole. Mødrene lader stadig Børnene forsømme, saa snart der er et eller andet, de kan hjælpe med hjemme; det er en stor Taalmodighedsprøve for Lærerinden*²⁰⁴.

Piker skulle gjerne hjelpe til i hjemmet, deres rolle var å bli kone og mor, hvilken nytte ville de ha av utdannelsen? Enkelte piker ble også forhindret skolegang grunnet overtro fra foreldre eller familie, de fryktet at pikene ville være tilbøyelige for heksekunster om de lærte seg å skrive²⁰⁵.

De som derimot valgte å sende sine piker på skole hadde ikke store valgmulighetene. Fleischmann påpeker at:

*Government-sponsored public education did not become widely available for girls and women until after World War II in most of the Middel East*²⁰⁶.

Regjeringsskolenes fravær førte derfor til at misjonsskolene og privatskolene dominerte utdanningsarenaen. ØMs skoler holdt til i landsbyene i Kalamun og mangel på konkurranse fra regjeringsskolene var nok en av grunnene til at mange barn ble sendt til deres skoler, for eksempel hadde piker fra Karijaten ingen andre valgmuligheter enn misjonsskolen i byen²⁰⁷.

I løpet av 1920-årene opplevde misjonærene et opprør mot det franske mandatstyret. Revolusjon forsterket den nasjonale følelsen til det syriske folk, og skapte en fiendtlig stemning mot utlendinger. For misjonærenes del førte dette til at misjonering blant muslimene var vanskelige, de var stadig mer uimottagelig. I begynnelsen av 1930 årene var regjeringens skoler begynt å forbedres. De tok nå opp konkurransen mot misjonærenes skoler og i Nebk ble det åpnet en regjeringsskole for piker. Etter sommerferien åpnet denne regjeringsskolen to uker før ØMs skole og tok dermed nesten alle de muslimske pikene til sine elever. I Jabrud ble det i tillegg til den nye regjeringsskolen etablert en muslimsk misjonsskole for gutter. Muslimene hadde også fått øynene opp for kristendomsundervisningen som misjonærene holdt på ØMs skoler. Foreldrene til elevene merket seg nå at denne undervisningen ikke bare var et fag som etter hvert gikk i glemmeboka, men at det var en makt som grep inn i deres livsførsel. Mens mange av de unge elevene forsvant over til andre skoler, dro flere av de gamle

²⁰⁴ Brev fra Svanenskjold i «Bring Lys», Nebk, 9. April 1910. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

²⁰⁵ Brev fra Svanenskjold i «Bring Lys», Nebk, 9. April 1910. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

²⁰⁶ Fleischmann i Meriwether (red.) og Tucker (Red.), 1999: 106 (The Other «Awakening»: The Emergence og Women`s Movements in the Modern Middle East, 1900 – 1940)

²⁰⁷ Fellesbrev fra Toftbæk, Kariaten, 2. Mars 1950. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

elevene til Amerika i istedenfor å støtte menigheten i Kalamun. Menigheten i Kalamun var den lille presbyterianske kirken som ØM hadde overtatt fra de irske misjonærene²⁰⁸. De yngre i lærerstaben var der derimot fortsatt, og med deres hjelp klarte de å fortsette driften av skolene.

Til tross for dette opplevde misjonen en økende tilslutning av muslimske elever i 1930-årene, både byens Kaimakam (embedsmann) og øverste sjef for gendarmen (politisjef) valgte å plassere sine barn på misjonsskolen. Skule skriver at:

Midt i September kom der en dag en Udsending fra Gendarmøversten med Forespørgsel, om vi kunde tage hans to Smaapiger ind i Skolehjemmet. Han er Muhammedaner, ganske ny i sit Arbejde her i Nebk, og «han vilde have Børnene i den bedste Skole»²⁰⁹.

Elever ved Østerlandsmisjonens misjonsskole, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

Misjonsskolenes gode rykte var altså en av faktorene til at befolkningen valgte deres skole fremfor regjeringskolen. Det at skolene etterhvert også gikk bort i fra omvendelse og i stedet kun prøvde seg på kristen påvirkning, gjorde det noe lettere for de muslimske og jødiske familiene å sende sine døtre dit. Vi kan her trekke paralleller til de engelske misjonsskolene i

²⁰⁸ Jeg vil her nevne at ØM hadde en åpen økumenisk visjon på samarbeidet mellom presbyterianerne. Da de danske misjonærene overtok den presbyterianske menigheten oppstod det konflikter i forhold de nye lutherske ritualene ØM innførte i kirken, og konflikten ble ikke løst før de irske misjonærene hadde gått god for den danske kristendommen. ØM aksepterte derimot at den etablerte menighet skulle forbli presbyteriansk, dette er interessant da det var vanlig at danske misjonærer ofte fastholdt at menigheten skulle være luthersk. Nielsen, 2005: 160 – 161.

²⁰⁹ Fellesbrev fra Skule, 11. Oktober 1931. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

Palestina som var basert på en ikke-konverterings politikk²¹⁰. Den palestinske historikeren Abdul Latif Tibawi, har vist at den engelske misjonsskolen, under ledelse av den britiske biskopen George Francis Popham Blyth, la vekt på utdanning uten proselyttisme:

*To the Eastern Christians, education was to bring enlightenment without internal ruptures; to the Jews, the Druses and those Muslims willing to benefit from it, an acquaintance with Christianity that might lead to individual conversion, but not necessarily do so*²¹¹.

Misjonsskolene forsøkte altså ikke å omvende elevene, men utøvte sin innflytelse ved å være «kristne i ånden»²¹². Det ble derimot ikke akseptert blant alle i befolkningen og foreldre som sendte sine piker til misjonsskolene opplevde ofte å få formaninger fra de religiøse lederne i sitt samfunn. Michael Marten har funnet at:

*They often interpreted this as a form of betrayal of communal values – but until the communities concerned created their own schools, many parents continued to send their children to missionary institutions*²¹³.

ØM opprettet både pikeskoler og gutteskoler i Syria, men gutteskolene opplevde ikke like stor fremgang som pikeskolene, hva var grunnen til dette? Hvorfor var det lettere å drive misjonsskoler for piker? Etter at Syria fikk sin selvstendighet, fikk misjonen problemer med å drive sine gutteskoler. Skule, som hadde tatt over lederskapet til pikeskolene, opplevde ikke de samme problemene, men Skules kollegaer ved gutteskolene fikk merke de nye forandringene:

*We have closed down the boy-schools except the one in Karjaten, where there are only Christian children. It may seem rather odd to make a distinction between the boy – schools and the girl – schools, but they haven't for many years had the same conditions*²¹⁴.

Misjonens avgjørelse om å utelukke alle muslimske elever i 1948, var med på å bidra til problemene gutteskolene hadde. Mange av gutteskolene hadde alltid hatt en majoritet av muslimske elever og forbudet førte derfor til at elevantallet sank betraktelig, såpass mye at de fleste skolene ikke lenger var levedyktige. Men forbudet i 1948 var ikke ene og alene grunnen til at gutteskolene ble stengt:

²¹⁰ Okkenhaug, 1999: 32

²¹¹ Tibawi i Okkenhaug, 1999: 32

²¹² Okkenhaug i Hellesund (red.) og Okkenhaug (red.), 2003: 204-205

²¹³ Marten i Nielssen (red.), Okkenhaug (red.) og Skeie (red.), 2011: 302, («Re-imagining 'metropole' and 'periphery' in mission history»)

²¹⁴ About the Schools, Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

*We have for a long time been missing a male school – missionary, and the teachers work – Christian and pedagogical – has hardly been as remarkable as the women – teachers; the cleverest of the man - teachers leave for bigger towns*²¹⁵.

Lærermangel var også et problem i pikeskolene²¹⁶, men mangelen på en mannlig lærer var særlig stor da de fleste menn med høyere utdannelse gjerne hadde frihet til å dra til storbyer eller andre land for å arbeide. Misjonærer i Syria fryktet for at deres skoler fremmedgjorde de syriske elevene fra sin egen kultur og på denne måten bidro til en utvandring, gjerne til Amerika²¹⁷. Dette ville avfolke Syria for «de aller beste av den syriske befolkningen»²¹⁸. De mannlige lærerne som misjonen fikk ansatt til sine skoler var etter misjonens standard ikke gode nok, hverken på det pedagogiske eller kristne nivå. Et annet problem gutteskolene fikk bryne seg på var, i følge ØMs misjonærer, den økende konkurransen fra regjeringsskolene:

*At the same time you claim more from the boy – schools, and the government schools, with which they are to compete, are at a considerably higher standard. Consequently the missionaries in Syria decided this spring to close down the boy – schools already from the beginning of this school – year. What they would gain by keeping them going was considered too little*²¹⁹

Skules kollega, Helga Prip – Olsen, forteller i et fellesbrev til misjonen om nedleggelsen av gutteskolene²²⁰. Hun nevner også konkurranse fra regjeringsskolene som en viktig medvirkende faktor til denne avgjørelsen:

*Vi har ved dette Skoleaars Afslutning lukket de tre av vore 4 Drengeskoler, og det var vemodigt at tænke paa, at hele denne Gren, som i sin Tid har været livskraftig og blomstrænde – i Missionens Arbejde, nu maatte skæres af. Det var mange Grunde dertil. Drengeskolerne var – nu da Regeringsskolerne er bleven saa gode og saa aggressive – ikke levedygtige mere*²²¹.

For Prip – Olsen, var konkurransen med den dyktige regjeringsskolen det som hadde ført til slutten for de fleste gutteskolene i misjonen, men hun trekker også frem misjonens forbud mot

²¹⁵ About the Schools, Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

²¹⁶ Svanenskjolds brev i «Bring Lys» nr. 6, Nebk, 8. Juni 1912. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²¹⁷ Fleischmann, 2006: 279

²¹⁸ Fleischmann, 2006: 279

²¹⁹ About the schools, Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

²²⁰ Fellesbrev fra Prip – Olsen, Ain Anoub, 16. August 1948. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

²²¹ Fellesbrev fra Prip – Olsen, Ain Anoub, 16. August 1948. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

muslimske elever som en av faktorene. Gutteskolene hadde opplevd en del uro og motstand ved juletidene på slutten av 1940-årene, men av de muslimske elevene som faktisk valgte å komme tilbake, kunne misjonsskolen ikke lenger ta i mot. Når det kom til pikeskolenes fremtid, var Prip – Olsen mer positiv. Pikeskolene hadde en lysere fremtid da de fortsatt var levedyktig skolemessig sett. I tillegg til at pikeskolene var drevet ganske godt, møtte de ikke like mye konkurranse fra regjeringsskolene. De danske misjonærene opplevde, på samme måte som de engelske misjonærene i Palestina, at piker var mindre «politisert»²²². Deres utdanning ved misjonsskolene ble derfor ikke utfordret på samme måte som misjonens gutteskoler. Det ble ikke forventet at piker kom til å ha en offentlig politisk rolle i samfunnet.

I mange byer fantes det derfor fortsatt ikke pikeskoler, og misjonærene kunne derfor drive skolene uforstyrret.

4.4. Kulturell konvertering

De forskjellige misjonssamfunnene hevdet ofte at deres formål med skolene var det samme som det alltid hadde vært, å konvertere flere over til protestantismen, men Martem har funnet at:

*The reality of this was quite different and has been explored in numerous context: missionaries methods changed continually, adapting, in perfect heterotopic fashion, to the need around them*²²³.

I løpet av de første to tiårene av 1900-tallet hadde misjonsskolene tiltrukket seg flere unge kvinner, kvinner som valgte å få seg en utdanning for å sikre seg en betalt jobb, ikke for å bli gode kristne koner eller mødre²²⁴. På misjonsskolene ble det derfor vanskeligere å evangelisere med tanke på å konvertere elever og dette ble med tiden et tilbakelagt kapittel.

Allerede før 1900 tallet var man så vidt begynt å gå bort fra direkte misjonsarbeid i skolene. Okkenhaug har i studie av misjon i Palestina funnet at:

I et område hvor det store flertallet av befolkningen var muslimsk og en minoritet på 10 % tilhørte den jødiske trosretningen (ca. 10 % var ortodokse kristne i 1918), var det svært stor

²²² Okkenhaug, 1999: 115 (The quality of heroic living, of high endeavour and adventure», Anglican Mission, Women and Education in Palestine 1888 – 1948)

²²³ Marten i Nielssen (red.), Okkenhaug (red.) og Skeie (red.), 2011: 302

²²⁴ Fleischmann, 2006: 279

*motstand mot omvendelse*²²⁵.

Man kan anta at forholdene i Syria var ganske lik den palestinske, og med tanke på disse omgivelsene og den motstanden misjonærene hadde møtt, var skolene nødt å tilpasse seg. De hadde altså hatt liten oppslutning når det kom til kristen konvertering, men på en front hadde de lyktes og det var innen kulturell konvertering. De forsøkte nå å evangelisere «gjennom bakdøren» ved å påvirke kvinnene i landet. Målet var å skape gode utdannede kristne personligheter, personer som ville etablere et godt kristent hjem, med kristne verdier. Ved å etablere en «kristen kultur» mente misjonærene at det kunne være ett steg nærmere evangelisering. Okkenhaug hevder at:

*Evangeliseringsforsøket ble derfor erstattet med sosiokulturell påvirkning*²²⁶.

For lærerinnene på ØMs skoler ble altså målet ikke bare å forkynne evangeliet, de var også påpasselig på at de selv fremstod som et godt kristent forbilde for barna. I boken *Skildringer fra Syrien* forteller Svanenskjold i et brev til K.M.A. fra 1912 om samtaler som hun har hatt med sine lærerinner om dette tema²²⁷. Med de riktige arabiske lærerne og lærerinnene på skolen ville, i følge Svanenskjold, barna også få de riktige forbildene:

*Der var mange Udtalelser, jeg var glad ved, Udtalelser, der viste Forstaaelser af, at hvis man ikke lever, som man lærer, er man en Hindring for Guds Riges Sag blant Børnene, og Udtalelser, der viste at Lærerinderne følte sig skyldige i den Retning (...) Hvor gør det godt at høre Udtalelser som: «Jeg har tidt skadet Børnene ved mit Eksempel» eller «Jeg har set mine egne Fejl gaa igen hos Børnene»*²²⁸.

Det at evangeliseringsforsøket ble erstattet av en sosiokulturell påvirkning fikk mange til å spørre seg selv om det virkelig var en vei frem i misjonen, blant dem var ØMs misjonær, Harald Jørgensen:

Den ene Dag sidder man å læser i statistiske Opgørelser vedrørende Muhamedanermisjonen: i Ægypten er der trods 80 Aars Missionsarbejde næppe 300

²²⁵ Okkenhaug i Hellesund (red.) og Okkenhaug (red.), 2003: 204-205

²²⁶ Okkenhaug i Gilhus (red.) og Kraft (red.), 2007: 130

²²⁷ Svanenskjold i Schaffalitzky, 1920: 33

²²⁸ Svanenskjold i Schaffalitzky, 1920: 33

omvendte Muhammedanere, i Arabien efter 60 Aars Arbejde kun «en Haandfuld!» Og igjen stiger det Suk op i en: hvor er det dog en Vanskelig Mission! Findes der ingen vej frem?»²²⁹

ØMs misjonær, Sigvald Rosenquist, beklager seg, i et brev til misjonsstyret i 1957, over utviklingen til misjonens arbeid²³⁰. Muligheten til å misjonere for muslimske barn smuldret bort mellom hendene på misjonærene, når man ikke lenger kunne evangelisere til de muslimske barn i skolen, hvilken nytte hadde man da av skolene? Rosenquist presiserte først at misjonen hadde utrettet et stort arbeid på skolene, men fra et misjonssynspunkt holdt de på å miste sitt egentlige arbeid, om de ikke allerede hadde gjort det. Heller ikke misjonens kontakt med befolkningen imponerte han:

Forbavset ble jeg over, at ØM ikke har større kontakt med befolkningen, end den har. Vel er der personlige forbindelser her og der; men stort set, så ikke engang aner folk, hvorfor vi er her, og der er ikke tale om, at vort arbejde har skabt en brydning mellem Islam og Kristendom»²³¹.

Det må her nevnes at dette brevet kun var basert på Rosenquists synspunkt, et syn som var blitt dannet etter kun ett års opphold i Syria. ØM formann, Kragh – Muller, presiserer i sitt svar til Rosenquist, at å erverve seg en stor berøringsflate i befolkningen krevde lenger tid enn bare ett år, da man i tillegg den første tiden er lukket ute av befolkningen grunnet manglende språk²³². Til tross for dette, må jo man spørre seg selv hvor åpen misjonen egentlig var om sin agenda til lokalbefolkningen? Ut i fra mine kilder har jeg fått inntrykket av at misjonærene aldri prøvde å skjule at deres skoler var misjonsskoler og at de på skolene evangeliserte kristendommen til elevene, et brev fra Skule i *Bring Lys*, belyser nettopp dette²³³. Misjonærene skulle, i 1925, få en ny pike i skolen, forskjellen på denne piken og de andre var at hun var en konvertert, en døpt muslim. Lærerinne diskuterte hvilke følger dette ville få for skolen, elevene hadde aldri møtt en døpt muslim og i så fall ikke en skolepike. Flere fryktet at pikene ville fortelle om dette til foreldrene hjemme, noe som igjen kunne føre til at de muslimske elevene ble tatt ut av skolen, men Skule presiserer i sitt brev:

²²⁹ Brev fra Jørgensen, 1957. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²³⁰ Brev fra Rosenquist i «Fortrolige meddelelser til bestyrelse og aktive misjonærer her hjemme», nr.4/57. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²³¹ Brev fra Rosenquist i «Fortrolige meddelelser til bestyrelse og aktive misjonærer her hjemme», nr.4/57. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²³² Brev fra Kragh – Muller til Rosenquist, «fortrolige meddelelser» nr.6/57. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²³³ Brev fra Skule i «Bring Lys» nr.5, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

*De Forældre, der sætter Børnene i vor Skole, ved, hvilket Maal vort Arbejde har*²³⁴.

Man må her ta i betraktning at dette brevet er skrevet med tanke på publisering i K.M.A.s kretser og at Skule dermed kan ha skrevet dette for å betrygge medlemmer om at skolens agenda var en kjent sak i lokalbefolkningen. Det er uklart om befolkningen var klar over misjonens mål eller ikke, men misjonærene fikk uansett drive misjon i Syria i over 60 år. Hva gjorde at de fikk misjonere i landet så lenge?

4.5. Et mislykket misjonsarbeid?

På slutten av 1800-tallet hadde de gamle kristne stormaktene, England, Frankrike og Russland, begynt å legge press på de tyrkiske myndighetene for å skape likestilling mellom osmanrikets muslimske og den ikke – muslimske befolkning i imperiet²³⁵. Selv om lovene vedtatt i Konstantinopel (Istanbul), sjeldent nådde administrativ praksis i Syria, kunne stormaktene utøve deres innflytelse i Syria gjennom konsuler. Med en slik innflytelse lå nok forholdene godt til rette for at misjonærene kunne komme til Syria for å misjonere, i tillegg hadde den tyrkiske regjeringen ingen lov som forbød kristen misjon i områder hvor der bodde kristne. Svanenskjold forteller i et brev fra 1903 at regjeringen ikke la store hindringer i veien for misjonen da misjonærene ble sett på som prester for den kristne befolkningen i landet²³⁶. Det ble selvfølgelig drevet misjon blant muslimer og jøder i all hemmelighet, men om misjonærene dro over til Øst – Jordan, ble de eskortert tilbake igjen av syriske soldater. I størstedelen av Øst – Jordan fantes det nemlig ikke noe kristne samfunn og når en misjonær reiste dit, visste regjeringen at det var for å drive misjon blant muslimer og dette var forbudt²³⁷.

Da Frankrike fikk makten i Syria og landet ble mandat, opplevde ØM langt større frihet til å forkynne evangeliet enn tidligere²³⁸. En kristen regjering skapte nok stabile forhold for kristen misjon, men det ga de også noen utfordringer. Spenningen i landet etter den syriske revolusjonen gjorde at franskmennene var nølende til å støtte misjonen i saker som kunne opprøre befolkningen. Et eksempel som kan være verdt å nevne her er Alfreds Nielsens lesestue i Damaskus. Flere muslimer i Damaskus leverte inn klager på hans arbeid og dette resulterte i at franskmennene valgte å be Nielsen forlate arbeidet og Damaskus for en stund.

²³⁴ Brev fra Skule i «Bring Lys» nr. 5. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²³⁵ Nielsen, 2005: 155

²³⁶ Brev fra Svanenskjold i «Bring Lys» nr.1, Jerusalem, 8. Mars 1903. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²³⁷ Brev fra Svanenskjold i «Bring Lys» nr.1, Jerusalem, 8. Mars 1903. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²³⁸ Fellesbrev til K.M.A. fra Skule, Nebk, 24. Mai 1930. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

Da han igjen fikk åpne lesestuen, ble han advart av franskmennene om ikke å opprøre innbyggerne²³⁹. Et godt forhold til den muslimske befolkningen var også avgjørende for misjonens virksomhet i landet. Selv om misjonærene møtte motstand fra flere hold, var det vanlig at befolkningen så på misjonærene som engelskmenn og dette gav danskene en fordel. ØMs misjonær Elly Toftbæk skriver:

*Man kalder i almindelighed vore skoler for engelske, muligvis fordi vi i mange aar har undervist i engelsk, eller ogsaa blot fordi vi ikke er franske, for hvad der ikke er fransk, er i meningsmands øjne engelsk, der er ikke mange andre muligheder!*²⁴⁰.

Før første verdenskrig startet var der store spenninger mellom katolikkene og muslimene i landet, konflikten gikk ut på hvem de ville skulle ha innflytelse i landet, England eller Frankrike. For muslimene var det klart, skulle man ha en fremmed makt i landet, skulle det være England. Frankrike hadde fjernet Kong Faisal fra tronen i Syria og denne avgjørelsen hadde gjort franskmennene ganske upopulær da Faisal hadde hatt en stor tilhengerskare i den syriske befolkningen.

Da Syria ble selvstendig og landet kom under muslimsk styre, møtte misjonen på nye problemer, problemer som med tiden ville knekke misjonens arbeid. Dette skulle derimot ta over ti år, for mens myndighetene i landet rustet opp sine skoler for å kvitte seg med utlendingenes innflytelse over deres unge generasjon, var deres utdanningsinstitusjoner og helsetilbud langt fra klar til å stå på egne ben. Som Sigurd Geleff skrev så greit i et brev fra 1948, myndighetene ville heller ta på seg den «skade» misjonen forårsaket med evangelisering og sosiokulturell påvirkning, enn å miste den «gavn» misjonen gav med utdanning og helsetilbud ved sine skoler og sykehus²⁴¹.

Etter nesten 60års misjonering, kan man si at misjonens arbeid var vellykket? Misjonen kunne telle på en hånd hvor mange de hadde konvertert over til den kristne tro. Forholdene hadde vært for vanskelige og konsekvensene for konvertering hadde vært tunge å bære. Misjonærene som på slutten av 1950-tallet diskuterte om misjonens arbeid hadde vært mislykket, skjønnte at de satt igjen med få resultater, men det gav de ikke en følelse av at det hele hadde vært bortkastet:

²³⁹ Rapport til «the United Missionary Council of Syria and Palestine», Mai 1927 – April 1929. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²⁴⁰ Fellesbrev fra Toftbæk, Yabroud, 8. August 1949. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²⁴¹ Brev fra Sigurd Geleff, Nebk, 9. Desember 1948. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

Ja, vi står med temmelig lidt i hænderne; men er det vores sag at bestemme? Er det ikke Gud, der bestemmer? Det er højst sandsynligt, at det bliver Rosenquist eller hans efterfølgere eller endnu længere frem i tiden missionærer, der vil komme til at høste²⁴².

Selv om de danske misjonærene aldri kom til å høste noe mer av misjonens arbeid, var der andre som hadde tjent på deres tid i landet. Misjonen hadde vært med på å løfte den syriske befolkningen opp ved hjelp av misjonsskoler og sykehus og med dette medvirkende til en modernisering av landet. Dette vil jeg komme tilbake til senere i oppgaven.

ØM hadde kommet til Syria med et evangeliserende mål, men med overdragelsen av det irske misjonsarbeidet, hadde misjonsarbeidet gått bort fra «det virkelig evangeliserende arbeidet». Til å begynne med var misjonsarbeidet akseptert av de fleste misjonærer og misjonsstyret hjemme i Danmark, men med tiden begynte man stille spørsmål om hvor evangeliserende misjonsarbeidet egentlig var. Omvendelse var praktisk talt umulig i Midtøsten og misjonsarbeidet hadde derfor gått over til å utøve en mer sosiokulturell påvirkning.

²⁴² Referat fra ekstraordinært missionærforsamling, 29. Desember 1958. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

5.0. «Kvinneres hjelp til kvinner»

Murre-van den Berg innleder i sin artikkel, *Nineteenth-Century Protestant Missions and Middle Eastern Women: An Overview*, med følgende setning:

*One of the most characteristic aspects of both Roman Catholic and Protestant mission work in the nineteenth century is the enormous amount of time, energy and money that was channeled into activities directed towards women*²⁴³.

Mange kvinnelige misjonærer dedikerte sine liv til å arbeide blant Midtøstens kvinner. Hvilket syn hadde misjonærene på disse kvinnene? Opplevde misjonærene et kall til å hjelpe de? Og hvordan så de kvinnelige misjonsorganisasjonene på dette kallet? Misjonærene kom til Midtøsten med en evangeliserende agenda, men hadde de kvinnelige misjonærene andre intensjoner med sitt arbeid blant kvinner? I så fall, hva ble gjort? Etter hvert som misjonsarbeidet i Midtøsten fikk etablert seg, fikk de kvinnelige misjonærene flere kollegaer, blant annet lokale kvinner. Hvilket forhold hadde misjonærene til disse lokale kollegaene og til sine elever? Kan man se en antydning til rasebestemt hierarki? I løpet av de første 50 – årene av 1900 – tallet hadde en kvinnefrigjøringsbevegelse startet i Midtøsten, hvordan kan dette ha påvirket misjonsarbeidet? Møtte misjonærene noe motstand?

5.1. Kvinnelig misjon – retten til å realisere sitt «gudgitte» kall?

Mange kvinnelige misjonærer dro ut som misjonærer etter å ha fått en religiøs kallsopplevelse som krevde handling. To av dem var de norske kvinnelige misjonærene, Bodil Bjørn og Thora Wedel Jarlsberg. Som 32-åring hadde Bjørn hørt nyhetene om armenske barns nød og dette ble begynnelsen på et liv som humanitær bistandsarbeider²⁴⁴. Bjørn fikk «kallet fra Gud» på et møte med K.M.A., mens Jarlsberg hadde følt seg kallet til å «få islams døtre i tale»²⁴⁵. Felles for dem begge, var at de var K.M.A.-medlemmer, og en viktig del av K.M.A.s ideologi og praksis var kristendommens globale utbredelse ved hjelp av kvinners arbeid for kvinner og barn.

Skule og Svanenskjold var også medlemmer av K.M.A., og med tanke på misjonsorganisasjonens ideologi skulle man tro at de i sine brev ofte snakket om sitt religiøse kall. Jeg finner derimot ingen nedskrevne beretninger om et personlig kall hos noen av dem,

²⁴³ Murre – van den Berg i Okkenhaug (red) og Flaskerud (red), 2005: 103

²⁴⁴ Okkenhaug, 2009: 44

²⁴⁵ Okkenhaug, 2007: 79

men man må anta at dette var en forutsetning for deres arbeid i Syria. Okkenhaug skriver blant annet dette om K.M.A.-medlemmer:

Det typiske medlem var den moderne troende og økonomisk selvstendige kvinne, som var opptatt av kvinnens rett til å realisere sitt gudgitte kall²⁴⁶.

De fleste av brevene fra Skule og Svanenskjold berettet svært lite om deres personlige følelser og tanker og dette kan nok være grunnen til at deres kall ikke var et tema i brevene. Uansett hadde både Skule og Svanenskjold arbeid i misjonen og arbeid var sett på som et gudgitt kall i den lutherske forståelsen. I følge Luther tilhørte arbeidet grunnvilkårene for den menneskelige eksistens, og burde av den kristne betraktes som noe godt ettersom det gagnet medmennesker og bidro til å skape et rettferdig samfunn²⁴⁷. Okkenhaug skriver i sin artikkel, *Herren har givet mig et rigt virkefelt*, at kallet på 1800 – tallet, må forstås innenfor rammen av utviklingen mot en individorientert religion, noe som nødvendiggjorde et personlig kristendomsforhold. Videre forteller Kristin Norseth i sin avhandling, *Kvinnens vei til myndighet i de kristne organisasjoner, 1842 – 1912*, om dette moderne kallet. Det var ikke lenger knyttet til stilling eller stand, men til individet og den personlige utrustning. Norseth skriver:

For kvinner var kallet og gudstroen frigjørende i forhold til å ta ansvar og bruke sine evner i tjeneste for Gud²⁴⁸.

5.2. Kvinnelige misjonærers syn på Midtøstens kvinner og deres levekår

Debatten om kvinners rolle og rettigheter i det islamske samfunnet kan spores flere århundrer tilbake, men felles for de alle er at de historiske opptegnelsene som er bevart, kun er skrevet av menn²⁴⁹. I løpet av 1800 – tallet entret derimot kvinnene arenaen, og da særlig kvinner fra Syria. Syriske kvinner, særlig kristne, emigrerte til Egypt hvor de var i forkant av kvinnefrigjøringsbevegelsen som startet i begynnelsen av 1900-tallet. Dette vil jeg komme tilbake til senere i min oppgave.

De danske misjonærene kom altså til Midtøsten på en tid da debatten om kvinners rolle i samfunnet var svært aktuelt, og dette må ha gjort inntrykk på dem. Selv om debatten for det meste var siktet til middel- og overklassen, og ØMs arbeid var på landsbygdene blant bønder,

²⁴⁶ Okkenhaug, 2009: 47

²⁴⁷ Hammar i Okkenhaug, 2009: 48

²⁴⁸ Norseth i Okkenhaug, 2009: 49

²⁴⁹ Baron, 1994: 103

viste både Skule og Svanenskjold et engasjement for kvinnefrigjøringen i Syria. Allerede i 1907 forteller Svanenskjold om kampen for kvinners rettigheter, en fortvilet kamp, i følge henne. Det ville være umulig å kjempe for kvinners rettigheter med et «kjødelig våpen», men med det kristne budskap kunne hun forbedre kvinnenenes stilling i samfunnet:

*Jeg er glad, at vort Arbejde herude er at bringe det gode Budskap, og at dette gode Budskap er saa levende, saa mægtig, at hvor det trænger ind, maa saadanne syndige Tilstande, som f. Eks. Kvindernes nuværende Stilling herude, forsvinde*²⁵⁰.

«Det gode budskap», det kristne evangeliet, var altså en forutsetning for at Svanenskjold skulle klare å hjelpe de syriske kvinnene. En vanlig oppfatning blant misjonærer, var at nøkkelen til frelse var gjennom kvinner, de var fremtidens mødre. Med en solid protestantisk utdanning kunne de påvirke en sosialisering, samt være potensielle grunnleggere av hjem bygd på kristne dyder og verdier²⁵¹. Mange misjonærer fokuserte derfor sin energi på kvinnelig utdanning, blant annet amerikanske misjonærer. De amerikanske misjonærene bygde pikeskoler under mottoet til den presbyterianske misjonæren Charles Watson:

*That Egypt's womanhood may be redeemed from the thralldom of ignorance, superstition, and sin, in the generation to come if not in this*²⁵².

Det kan virke som om Svanenskjold hadde samme tanke bak sine misjonsskoler, som amerikanerne. Misjonsskolene var et middel til å utdanne piker, spre evangeliet og på den måten bedre kvinnenenes stilling i samfunnet.

Både Skule og Svanenskjold viser i mine kilder at de begge var bevisst på debatter og utviklinger som fant sted i Midtøsten, både innenfor arabiske reformtanker og internasjonale misjonsideer. Som et eksempel på dette, vil jeg trekke frem to artikler de selv oversatte og sendte til Danmark. Artikkene skulle gi leserne et bilde av livet til kvinnene i Midtøsten. Svanenskjolds artikkel var skrevet av en høytstående og kjent muslim med navn, Qasim Bey Amin. Amin, som i Egypt gikk under navnet *the champion of womens rights*²⁵³, var en forfekter for utdanning av kvinner, reform i ekteskap og skilsmisse og fjerning av det muslimske sløret²⁵⁴. I 1899 hadde Amin gitt ut boken, *The Emancipation of Women*, og startet den opphetet debatt om kvinners rolle i samfunnet. Amin var altså en meget sentral skikkelse i

²⁵⁰ Brev fra Svanenskjold i «Bring Lys», Nebk, 26. Januar 1907. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²⁵¹ Fleischmann, 2006: 268

²⁵² Watson i Baron, 1994: 135

²⁵³ Adams og Turner, 1933 (2000): 211

²⁵⁴ Baron, 1994: 4

denne debatten og det at Svanenskjold refererte til Amins artikkel viser at hun holdt seg godt oppdatert på de siste utviklingene innen kampen for kvinners rettigheter. Artikkelen hadde først vært utgitt på arabisk, før den senere ble publisert i *Asiatic Quarterly Review*» og «*Blesses be Egypt. Amin starter med å frikjenne Koranen og Islam som en kvinneundertrykkende religion*²⁵⁵. Problemet, skrev han, kom når stammer som konverterte til Islam gav sine barbariske skikker innflytelse, de valgte å holde fast på sine fordommer. Disse skikkene bredte seg dermed fra regjeringen til de lavere klasser og overalt ble de svake undertrykt av de sterke:

*Da kvinden var den svagere, behandlede Manden hende med Foragt , berøvede hende hendes Rettigheder og underkuede hendes Personlighed. Hun har derfor levet i en Tilstand, som grænser til det dyriske*²⁵⁶.

Videre i artikkelen, trakk Amin frem mangelen på oppdragelse og utdanning blant Midtøstens kvinner:

*Med mindre vi aabent angriber de forældede Skikke, der er en Skranke for Udviklingen av Kvindens Individualitet – hendes Uvidenhed og Adskillelse fra Manden, vil ethvert Fremskridt være illusorisk og begrænset til Overfladen. Det er mangelen paa al Oppdragelse, som lukker den Ægyptiske Kvinde ude fra, som sin europæiske Søstre, at dyrke Kunst og Videnskab, at forstaa sig paa Handel og Industri. Derved hindres store aandelige Værdier i at være frugtbringende for Samfundet*²⁵⁷.

For Svanenskjold gav artikkelen misjonsgjerningen en åpen dør. Om forfatterens meninger ville få fotfeste i Midtøsten, ville det være håp for misjon blant kvinner. Med dette i tankene, er det ikke så rart at Svanenskjold valgte å oversette og sende akkurat denne artikkelen til Danmark. Selv om Svanenskjold ikke var enig i alt Amin skrev, ga artikkelen misjonen en legitim grunn til å arbeide videre. Utdanning av kvinner var mangelfullt, men ønsket.

Svanenskjold tolket artikkelen som en muslimsk tilståelse ovenfor kvinners undertrykking, men det er derimot viktig å presisere, at selv om Svanenskjold gav Islam skylden, var ikke dette ensbetydende med at det kun var de muslimske kvinnene som levde under dårlige forhold. Religion var ikke nødvendigvis en avgjørende faktor, presten Ernst Lohmann hevdet, i sin bok *Skildringer af Armenske Forhold og Tilstande*, blant annet:

²⁵⁵ Svanenskjolds brev i «Bring Lys», nr.7, Brumana, 5. Desember 1903. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²⁵⁶ Svanenskjolds brev i «Bring Lys», nr.7, Brumana, 5. Desember 1903. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²⁵⁷ Svanenskjolds brev i «Bring Lys», nr.7, Brumana, 5. Desember 1903. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

En af Orientens Grundskader er, at det hverken har ordentlige Mødre eller Husmødre. Ogsaa i den kristne Befolkning, hvor Evangeliets Indflydelse endnu ikke ret har gjort sig gældende, er Kvindens Stilling, paa Grund af hedenske Traditioner og muhammedansk Paavirkning, meget forrykt²⁵⁸.

Syriske kvinner og deres barn, «Evangeliet til Islam, Mai-Juni 1974, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065.

I beskrivelser av sosiale forhold og kvinners situasjon var det nødvendigvis ikke et skille mellom muslimer og kristne hva levesett og tradisjon angikk, dette var et syn som også Svanenskjold støttet:

De saakaldte kristne herude handler overfor deres Kvinder, lige saa lidt som i andre Forhold, ikke som kristne. Det smitter at bo Side om Side med Muhammedanere²⁵⁹.

Da Kamilla Skule kom til Syria i 1920 – årene, hadde et økt fokus på kvinnelig utdanning begynt å merkes i landet. I et brev til K.M.A. kretsen i 1923, begynte Svanenskjold med å fortelle om fredagens bønnekjede hvor det ble oppfordret å be for de mishandlede og uvitende muslimske kvinner, men så presiserte hun:

Betegnelsen passer dog i vore Dage ikke paa alle Kvinderne. Der er i de fleste Byer i alle Tilfælde, baade i Syrien og andre muhamedanske Lande et mindre Procenttal nogenlunde oplyste Kvinder, der dels har faaet deres Uddannelse i kristne Skoler, dels i de mange muhamedanske skoler, der er opprettet siden 1908. For 20 Aar siden haaned de fleste

²⁵⁸ Lohmann i Okkenhaug, 2007: 80

²⁵⁹ Svanenskjolds brev i «Bring Lys» nr. 3, Nebk, 25-26. Januar 1907. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

*Muhamedanere Tanken om Kvindens Uddannelse, men nu indrømmer der, navnlig fra Bybefolkningen og de mer velhavende i Landsbyerne, at det er ret og gavnligt, at Piger gaar i Skole, og det bliver mere og mere almindeligt, at unge Piger lader sig uddanne til Lærerinder*²⁶⁰.

Skule var, som Svanenskjold, veldig opptatt av de syriske kvinnene og deres levekår. I 1949 skrev hun et brev hjem til Danmark for å fortelle om en artikkel som var publisert i et amerikansk misjonsblad. Det at Skule referer til et utenlands misjonsblad, er igjen et bevis for at misjonærene var internasjonalt orienterte. Artikkelen var skrevet av en lærerinne ved det amerikanske universitetet, hun hadde intervjuet sine kvinnelige studenter og skrevet artikkelen med tanke på å belyse deres liv²⁶¹. Vi må her ta hensyn til at dette kun representerer den amerikanske lærerinnens syn på de syriske kvinnene. I tillegg må vi ta i betraktning at studentenes svar kan ha vært påvirket av hva de trodde lærerinnen ønsket å høre. Derimot er det en veldig interessant kilde, da det finnes svært lite kilder som representerer de syriske kvinnene ved misjonsskolene.

Noen av temaene som ble tatt opp i artikkelen, var blant annet spriket mellom den nye og eldre generasjon i Midtøsten, samt familiedynamikken som var så fremmed for misjonærene. Hun skrev også hvor vanskelig det var for de unge kvinnene å engasjere seg for det foreldrene hadde egasjert seg over for en generasjon siden, samtidig trakk hun frem at de samme kvinnene i neste øyeblikk kunne gå over til å forsvare et samfunn hvor foreldre skulle ha autoritet over dem og hvor de måtte finne seg i å lyde. Den største konsekvensen av foreldrenes autoritet var foreldrenes makt ved utvelgelse av de unge kvinnenenes kommende mann:

*«Vi har ingen frihed paa dette punkt. Det vilde blive betragtet som en skam, dersom en dannet (educated) ung pige selv vilde bestemme, hvem hun ville have til brudgom.» - Nogle kvinder bliver aldrig gift, fordi de ikke har været villig til at tage imod forældrenes valg. Nogle enkelte indrømmer, at deres forældre er saa frisinende, at de vil give dem lov til at have et ord at sige, naar deres fremtidige mand skal vælges*²⁶².

Det var derimot ikke bare foreldre som satt grenser for de unge kvinnenenes frihet, de intervjuede kvinnene sa enstemmig at også deres brødre hemmet deres utvikling, følelsen av

²⁶⁰ Svanenskjold brev i «Bring Lys» nr. 5, Deratije, 16. Mai 1923. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²⁶¹ Fellesbrev fra Skule, Nebk, 16. Oktober 1949. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

²⁶² Fellesbrev fra Skule, Nebk, 16. Oktober 1949. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

at sønner var mer ønsket enn døtre gav kvinnene et mindreverdighetskompleks. Selv om ikke alle familier foretrakk sønner overfor døtre, så var dette likevel veldig alminnelig i Midtøsten.

Det at intervjuobjektene kun var utdannede kvinner, fikk Skule til å tenke på kvinnene som levde på landsbygda. Hvis selv utdannede kvinner opplevde slike hindringer, hvordan var det da for kvinner som ikke hadde den støtten en høyere sosial bakgrunn kunne gi:

Alle de overnevnte uttalelser kommer som før sagt fra den studerende kvinde, og naar de falder saadan, skal man ikke undre sig over, at det ude i landsbyerne endnu er saa temmeligt gammeldags²⁶³.

Artikkelen var altså for Skule kun et bevis på at det gamle i Syria fortsatt stod fast og preget livet i Midtøsten, dette til tross for fremgangen landet hadde opplevde i løpet av de siste årene. Skule var fortvilet over spenninger som fortsatt eksisterte mellom kristendom og Islam. Disse spenningene eksisterte selv hos de unge som hadde hatt mulighet til, gjennom deres studier, å lære alt hva deres kristne medsøstre i Vesten hadde adgang til.

Fremstillingen av de syriske kvinners liv er for det meste negativt formidlet i de kildene jeg har hatt tilgang til. Deres levekår må nok ha virket svært skremmende og fremmed for både Svanenskjold og Skule. Til tross for dette, var Midtøsten, i følge Skule, uberegnelig. Midt i all konservatisme kunne kvinnene plutselig oppleve fremgang. Men hva gjorde misjonærene for å bidra til dette? Og hvilke intensjoner hadde de med dette arbeidet?

5.3. Misjonærenes fokus på kvinnelig utdannelse

Den osmanske staten hadde siden dens opprettelse hatt en stor rolle i samfunnet, både med å overvåke markeder, prissetting og ved å vedlikeholde handelsruter. Det de derimot ikke hadde tatt mye hensyn til var rikets sosiale velferd. Når det kom til investeringene de hadde innen utdanning og sykehusdrift var dette lagt til en og samme bygning, en «moske-skole-sykehus bygning» som ble reist i de store byene for å støtte fattige på pilegrimsreise på vei til Mekka. Sent på 1800-tallet begynte dette å forandre seg, med Tanzimat-reformene ble store pengesummer brukt for å bedre den sosiale velstanden. Under Sultan Abdul-Hamid II ble det i 1895 bygget et skolesystem over hele riket som skapte skoleplasser for mer enn 900 000 studenter og i 1880 hadde Damaskus i Syria fått sitt første offentlige bibliotek. Også bedringer innen helsevesenet ble gjort og i Damaskus ble det tidlig på 1900-tallet etablert en medisinsk og juridisk høgskole. Riket hadde på denne tiden skiftende styresmakter, men med

²⁶³ Fellesbrev fra Skule, Nebk, 16. Oktober 1949. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

etableringen av ungtyrkernes styre ved århundreskiftet fortsatte fokuset for å bedre den sosiale velferden. Elisabeth Thompson skriver blant annet i sin bok, *Colonial Citizens*:

*After the 1908 constitutional revolution, the Young Turks expanded education and disbursed significant sums to improve sanitation in cities*²⁶⁴.

En av de viktigste motivasjonene for disse endringene var formet av de paternalistiske målene til riket, et fokus på å overleve en økende europeisk aggresjon og intervensjon. Men dette var ikke alt, en annen utfordring var de utenlandske misjonærene som hadde begynt å komme til riket i midten av 1800-tallet. Misjonærens mål var å videreformidle deres moderne sivilisasjon samt deres kristne tro til de osmanske innbyggerne. Thompson skriver at:

*In response to this interference with its subjects, the Ottoman state built its national schools as a bulwark against foreign subversion, as a direct bond between state and citizen. Curricula featured lessons in Islam and plenty of Ottoman propaganda designed to promote loyalty to the state*²⁶⁵.

Selv om utdanningen nå ble mer vektlagt var det ikke før ungtyrkernes kom til makten at også pikers utdanning ble ekspandert, i følge ungtyrkerne var det viktig å utdanne piker fordi mødre var barns første lærer. På disse nasjonale skolene var elevene for det meste muslimer, ikke-muslimske barns helse og utdanning ble overlatt til de religiøse samfunnene og misjonærene. Dette ga derfor misjonærene en god anledning til å starte sine misjonsskoler.

Skole har hatt en viktig plass i misjonsarbeidet, spesielt har utdanning av piker og kvinner vært viktige. Det ble etablert alt fra barnehager til høyere utdanningsinstitusjoner i Midtøsten, men det var særlig kostskolene som i begynnelsen var sentrum for misjonærenes pedagogiske arbeid. Misjonærhustruer drev kostskolene, men dette ble etterhvert tatt over av enslige kvinner som var utdannet lærere. Murre – van den Berg skriver blant annet:

*In these boarding schools, girls learned to read and write, to be followed by a kind of secondary education including subjects such as geography, philosophy, history, moral philosophy, singing and sometimes English. In addition, the girls were trained in a variety of domestic skills, including sewing and needlework*²⁶⁶.

²⁶⁴ Thompson, 2000: 74

²⁶⁵ Thompson, 2000: 75

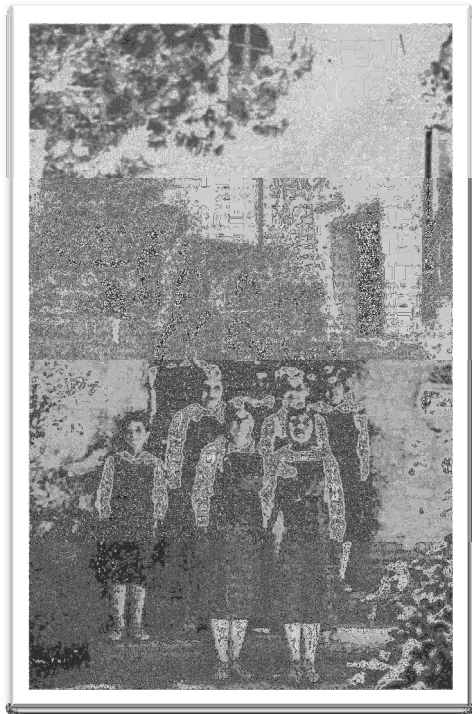
²⁶⁶ Murre-van den Berg i Okkenhaug og Flaskerud, 2005: 108

Målet med disse skolene var for misjonærene først og fremst å konvertere elever til protestantismen, det andre målet var å forme den nye generasjonen av protestantiske koner og mødre så de kunne videreføre de religiøse verdiene til den kommende generasjonen.

Svanenskjold hadde før første verdenskrig startet en fortsettelsesklasse, Jørgensen skriver:

Saa var det, Frk. Svanenskjold med vanlig Energi begyndte at vække Interesse for den Tanke, at der skulde oprettes et toaarigt Fortsættelseskursus for flinke og begavede Piger, som havde gennemgaaet en af Missionens Skoler, og man besluttede sig til at vove Forsøget²⁶⁷.

Fortsettelsesklassen var vellykket og dette førte til at Svanenskjold startet planleggingen av et

*Skolehjemmets elever i Nebk, 1939.
Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065*

skolehjem i Nebk. Disse planene ble derimot utsatt ved utbruddet av krigen, men i 1924 stod det ferdig takket være økonomisk støtte fra L.M.F. og deres medlemmer. Skolehjemmet skulle være et hjem for barn fra andre landsbyer som ønsket å gå på skole i Nebk. Det skulle også være et hjem for de lærerinner som ikke bodde i byen, samt misjonærer som på en eller annen måte var knyttet til skolemisjonen²⁶⁸. Skolehjemmet var altså ikke bygd kun for piker fra Nebk, det var et hjem som stod tilgjengelig for alle piker i distriktet og som ønsket å få en høyere utdanning enn det skolene i deres egne landsbyer kunne tilby. Ideen til skolehjemmet hadde Svanenskjold fått ved å se på andre misjonsarbeid, igjen ser vi Svanenskjolds internasjonale orientering:

Ideen er ikke original. Paa mange andre Missionsmarker har man saadanne Hjem i Tilknytning til Højere og lavere undervisningsanstalter. I Nordafrika, hvor missionen ingen skoler har, udgør saadanne kristne Hjem et særligt vigtig Middel til at drive Mission blandt de unge²⁶⁹.

²⁶⁷ Jørgensen: 1947: 80

²⁶⁸ Svanenskjolds brev i «Østerlandsmissionens Kredsmeddelelser» nr.7, Nebk, 17. Juni 1924. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²⁶⁹ Svanenskjolds brev i «Østerlandsmissionens Kredsmeddelelser» nr.7, Nebk, 17. Juni 1924. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

Etter at den nye skoleloven trede i kraft i Syria i slutten av 1940-årene, var skolehjemmet av aller størst verdi for misjonen. Ingen lover eller regler kunne hindre misjonærene i å evangelisere det kristne budskap i hjemmet og barna levde i et kristent hjem, med kristne omgivelser²⁷⁰.

Kostskolene i Midtøsten hadde til å begynne med hatt liten oppslutning av piker og kvinner som ikke var tilknyttet protestantismen, men etter at en ny type misjonsskole begynte å utvikle seg, forandret dette seg. Nye skoler som gav muligheter til høyere utdanning for alle barn i befolkningen, ikke bare protestantiske, ble nå åpnet. For piker var dette blant annet *American College for Girls* (senere *Konstantinopel College for Girls*) og *the Female College in Beirut*. Dette førte til at skolene også ble attraktive for andre segmenter av befolkningen, og særlig muslimske piker kom nå tilbake til på skolebenken²⁷¹. ØM åpnet i 1908 ikke mindre enn 9 gutte- og pikeskoler i Kalamundistriktet, i tillegg åpnet de to ettermiddagsskoler for voksne kvinner²⁷².

Flere av de kvinnelige misjonærene hevdet i begynnelsen at det kom til å være liten interesse for å utdanne kvinner i Midtøsten, spesielt blant muslimer, men dette var ikke alltid tilfelle. Ellen Fleischmann har funnet at:

*Opposition in Syrian society was by no means universal, nor were all Muslim parents adamantly opposed to sending their daughters to mission schools. Indeed, evidence exists of support and interest among both the Christians and Muslim population, although the majority of students initially were Christian*²⁷³.

Til tross for denne støtten var det ofte at misjonærer og foreldre ikke hadde samme intensjon med utdanning av piker. I Okkenhaugs artikkel *Anglican Girls` Secondary schools in Palestine* får vi lese om misjonæren Mabel Warburton som spilte en sentral rolle i finansieringen og etableringen av *Jerusalem's Girls College*²⁷⁴. Mens de kvinnelige misjonærene var opptatt av betydningen av en utdannet mor som tok på seg ansvar utenfor hjemmet og på denne måten kunne bringe beskjeden om modernitet og sivilisasjon videre til sitt folk, fryktet de også å fornærme tradisjonelle oppfatninger. Okkenhaug skriver blant annet:

²⁷⁰ «Skolernes fremtid», Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²⁷¹ Murre-van den Berg i Okkenhaug og Flakerud, 2005: 109

²⁷² Brev fra Svanenskjold i «Bring Lys», Nebk, 1. Mars 1908. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²⁷³ Fleischmann, 2002: 413 (The Impact of American Protestant Missions in Lebanon on the Construction of Female Identity, c.1860-1950)

²⁷⁴ Okkenhaug, 2002: 466 - 467

The fear of offending traditional opinion is seen in Warburton`s assurance to wealthy, potential donors in Palestine and Syria that the chief aim in a girls` education was to fit her for marriage and home life²⁷⁵.

Dette var ikke bare en oppfatning menn i Palestina og Syria hadde, de fikk også støtte fra den engelske misjonsvirksomheten. I de engelske *Bible Lands* rapportene som Okkenhaug viser til i sin artikkel, kan vi lese om deres blandede forhold til kvinnelig utdanning. Sett fra en utvidet nasjonal-politisk side ytret den engelske misjonsvirksomheten først at:

The leaders of the country must have wives who will have a wider vision which education brings, and who will take an interest in the affairs of the country as well as the home; in a word wives who will be able to share their lives to the fullest extent²⁷⁶.

Til tross for denne uttalelsen var de ganske klar på hvilket fokus kvinners utdanning skulle ha. Det var hovedsakelig for hjemmets del at kvinner tok sin utdanning, deres plass ville alltid være fremtredende der og det var riktig at det skulle være slik. Men det som ble sagt og det som ble gjort, var ikke alltid det samme. Ser man på læreplanene til *Jerusalem's Girls College* avslører dette at det ble brukt liten tid på husmorstimene og dette kan man takke Warburton for. Hennes strategi gikk ut på å vektlegge det teoretiske og veilede de unge pikene mot en høyere utdanning:

There is work for women to do in the world (...) It is the privilege of Englishwomen to carry this message to the girls and women of other nations²⁷⁷.

De kvinnelige misjonærene i ØM skrev ofte i sine brev hva de ønsket at elevene skulle få ut av sin tid i misjonsskolene. Fokus på oppdragelse var også et gjennomgående tema der, Svanenskjold skriver blant annet dette om elever ved pikeskolen:

Og det er ikke alene Antallet, der er en Fornøjelse, men det er det at se den Forandring og Vækst, der forgaar hos hvert enkelt lille Pigebarn, jo længer de faar Lov at blive; af de smaa halvville, støjende, bandende, snavsende Pigebørn, vi fik til Elever det første Aar i Nebk, har vi endnu mange i Skolen, og de allerfleste er meget annerledes nu og meget forskellige fra f.Eks. de nye Elever fra i Aar²⁷⁸.

²⁷⁵ Okkenhaug, 2002: 466 - 467

²⁷⁶ Okkenhaug, 2002: 465

²⁷⁷ Warburton i Okkenhaug, 2002: 465

²⁷⁸ Svanenskjolds brev i «Bring Lys» nr. 3, Deratije, 8. Februar 1909. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

Beskrivelser av de syriske barna som skitne og uoppdragne er noe som går igjen i brevene fra misjonærene, det å skulle gi elevene en god oppdragelse var derfor et mål i skolene og Svanenskjold mente klart at litt tid under innflytelse av misjonærer og kristen lære, var det som skulle til for at pikene skulle bli «veloppdragne og rene». Et annet mål som både Svanenskjold og Skule ofte skrev om i sine brev, var håpet om at pikene som fullførte høyere utdanning, ville finne seg jobb i Kalamun. Når Skule og Svanenskjold snakket om arbeid i Kalamun, var det misjonens egne arbeidsplasser de hadde i tankene. Misjonsskolene hadde helt fra starten av hatt problemer med å få nok lærerinner til sine skoler og misjonærene arbeidet derfor for å få dyktige piker til å returnere til skolene etter endt utdanning. I artikkelen til Marilyn Booth, *She Herself was the Ultimate Rule: Arabic biographies of missionary teachers and their pupils*, får vi lese om Hanna Kurani som var en tidligere elev ved *American Girls School* i Tripoli. Kurani ble etter utdanningen invitert til å undervise ved *Beirut American Mission school* og Booth skriver så:

*This was a typical trajectory: local girls were trained not only to be wives, mothers and household accounts, but also in some cases to bear the teaching load in the network of missionary schools where they had been educated*²⁷⁹.

På denne måten kunne misjonærene føle en viss trygghet over at disse pikene ville formidle det riktige budskapet om kulturell konvertering sammen med elementære fag som matematikk, arabisk, engelsk og syng. Å få piker fra andre deler av landet til å komme opp til Kalamun for å arbeide hadde ingen utsikter²⁸⁰, og det kunne også være en utfordring å få tidligere elever av ØM til å returnere misjonsskolene. Skule skriver blant annet:

*Det fleste protestanter søger bort, det er ikke nok at være heroppe, de søger uddannelse andre steder og forbliver udenfor Kalamun*²⁸¹.

Det må her presiseres at misjonsskolene ville ha kristne, gjerne protestantiske kristne, til å arbeide i sine skoler²⁸². De muslimske pikene måtte søke videreutdanning ved regjeringens seminarium og etter det var de pliktet til å undervise ved en regjeringsskole, tre år for hvert år de hadde studert ved regjeringens seminarium²⁸³.

5.4. Et rasebestemt hierarki i misjonsskoler?

²⁷⁹ Booth, 2002: 432

²⁸⁰ Brev fra Svanenskjold, Nebk, 10. August 1922. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²⁸¹ Skule i «Skolernes framtid». Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²⁸² Brev fra Skule til Østerlandsmissionens bestyrelse, 1953. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

²⁸³ Fellesbrev fra Skule, Nebk, 23. April 1955. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

De fleste misjonsorganisasjoner i Midtøsten jobbet i samarbeid med lokale menn og kvinner, deres arbeid krevde et godt forhold til lokalbefolkningen og det var derfor viktig å ikke tilegne seg en negativ holdning til det. Rayan Dunch pengterer at:

The popular image of the finger-wagging missionary condemning a host culture wholesale and seeking to replace it in its entirety is, to say the least, implausible as a general type; such a person would soon have proved useless as a missionary and been recalled²⁸⁴.

Men hvordan misjonærene forholdt seg til sine lokale kollegaer var, i følge Okkenhaug, forskjellig²⁸⁵. Okkenhaugs avhandling om den engelske misjonsskolen i Palsetina, finner at misjonsskolen hadde etter første verdenskrig gått gjennom store forandringer i forholdet mellom europeere og «innfødte lærere». Her uttrykt av Warburtons britiske kollega, S.P. Emery:

Previously the British staff had been addressed by their surnames, and collectively referred to as «The Ladies», and the ladies had done few, if any, playground duties. The Palestinian staff, on the other hand, had been addressed as “Miss Kareemeh” or “Miss Rosie” without a surname, and had done all the playground duties. Miss Warburton swept all this away, at a memorable staff meeting. From now on, all members of staff would be addressed in the same way, with surnames, not Christian names, and all would take their due part in school duties²⁸⁶.

Warburton blir husket som en eksepsjonell leder, som til tross for sin religiøse overbevisning, var tolerant overfor sine ansatte og skapte et stabilt samarbeid, men dette var ikke tilfellet hos alle misjonærer. På CMS i Betlehem, en skole ledet av «Miss McNeile», var rasemessig lagdeling vedlikeholdt. De engelske lærere var «Ladies», mens de palestinske var «lærere». På misjonsskolene til ØM kan man se lignende trekk, i brevene skrevet hjem til Danmark ble de syriske kollegaene som oftest tiltalt med fornavn, Svanenskjold skriver:

Jeg tror, at mange af eder, der har fulgt Arbejdet ude i Kalamun i disse sidste Aar, vil blive bedrøvede over at høre, at Basime ikke kommer tilbage næste Aar (...) De to andre

²⁸⁴ Dunch, 2002: 322 (*Beyond cultural imperialism, cultural theory, christian missios, and global modernity*)

²⁸⁵ Okkenhaug, 1999: 162

²⁸⁶ Emery i Okkenhaug, 1999: 163

*Lærerinder, der forlader os, er Asma og Dolal. Asma har været forlovet i 3, 4 Aar og skal nu giftes.*²⁸⁷.

De blinde lærerinnene Asma og Martha Randur med deres klasse, Østerlandsmission, arkivnr. 10.065

Når misjonærene derimot skrev om sine danske kollegaer i brevene, ble de alltid tiltalt med deres etternavn, dette er Svanenskjolds brev et eksempel på:

*I morgen skal Frk. Skule og Pastor Geleff op til Eksamen (arabisk) i Suk – el – Gharb. Derefter venter vi dem hjem til Kalamun (...) Frk. Nissen ventes ogsaa hjem snart*²⁸⁸.

Selv om denne tiltaleformen ble brukt i brevskrivning, er det ikke sikkert at dette ble praktisert i skolene, men må anta at det var tilfelle. Foruten måten misjonærene tiltalte sine kollegaer på, er der derimot ingenting i mine kilder som viser at de ansatte i misjonsskolene opplevde et rasebestemt hierarki, men misjonærene presiserte at det var en forskjell mellom vestlige lærerinner og arabiske, Svanenskjold skriver blant annet:

*Naar jeg nu fortæller lidt om, hvad vi foretog os, beder jeg eder huske paa, at det var arabiske, ikke danske, Lærerinder, Møderne var for; - det gør en stor Forskel!*²⁸⁹.

Det at Svanenskjold arrangerte møter med sine syriske kollegaer viser derimot en vilje til å inkludere sine kollegaer og skape et godt samarbeid.

²⁸⁷ Brev fra Svanenskjold i «Bring Lys» nr. 7, Nebk, 8. August 1912. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²⁸⁸ Brev fra Svanenskjold i «Bring Lys», nr.7, Nebk, 10. September 1923. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

²⁸⁹ Svanenskjold i Schaffalitzky, 1920: 30

I flere av brevene får man inntrykket av at misjonærene hadde en overlegen holdning overfor syrerne og dette kan ha bidratt til at de ansatte ikke nødvendigvis ble behandlet likt. ØMs grunnlegger, Einar Prip, hadde, som nevnt, sitt første møte med Midtøsten på et lengre opphold i Theodor Schnellers barnehjem i Jerusalem. Schnellers barnehjem var bygd på tanken om å akseptere at det fantes forskjellige klasser i samfunnet, sosial likhet var ikke et mål. Barnehjemmets grunnlegger, Johann Ludwig Schneller, drev barnehjemmet på en paternalistisk måte, han hadde, som så mange andre av vestlige misjonærer, utviklet en holdning av kulturell overlegenhet overfor araberne²⁹⁰. ØMs misjonærer hadde jevnlig kontakt med Schnellers barnehjem og man kan derfor tro at misjonærene ble påvirket av disse holdningene. Jeg vil her trekke frem et brev fra Svanenskjold, som eksempel dette. I 1924 kom Svanenskjold i en diskusjon med en syrisk student. Mannen, som var en slektning på besøk hos noen av Svanenskjolds bekjente, studerte ved Universitetet i Beirut og hadde opplevd flere episoder som hadde gjorde ham opprørt. Alle utlendinger han hadde møtt hadde den oppfattelse av at alle syrere var like og han var frustrert over dette:

Det er urætfærdigt! Alle i fremmede skærer os Syrere over een Kam. Det hedder sig, at Syrere er pengebegærlige, intet gør uden at vente Betaling derfor; men hvorfor kan de fremmede ikke begribe, at der i dette, som i andre Lande, er forskellige Slags Mennesker?(...) De fleste av Jer skriver hjem om alt det sørgelige, alt det slette, der er her i Landet, og saa faar Mennesker Verden over det Indtryk, at saadan er alle Syrere. Det er uretfærdig! Der er brodne Kar i alle Lande o.s.v.²⁹¹.

Svanenskjolds respons på dette var å presisere at misjonærer som hadde bodd i landet i flere år, visste at der var forskjellige mennesker i landet, menneskene og leveforholdene i Syria var ikke like overalt. Videre skrev hun at misjonærene stadig møtte syriske mennesker som var tilnærmet lik de når det kom til kunnskaper, dannelses og tankegang, mennesker som de hadde felles interesse med, mennesker som de hadde mulighet til å være fortrolig med, men sier Svanenskjold, *der er en liten «rev» som forderver vingården*²⁹² :

En uhyre ondsindet lille «ræv» er vor Bevidsthed om, at hvad disse Mennesker, som forøvrigt er vore kære Venner, har naaet af Oplysning, Kultur, kristelig Udvikling, det har de faaet gennem «os», d.v.s. gennem Missionen. Det er Kærlighedsgaver fra «vore» Lande, der har skabt de Skoler, Hospitaler og andre Institutioner, der er blevet brugt til at løfte mange

²⁹⁰ Löffler, 2006: 161

²⁹¹ Brev fra Svanenskjold i «Bring Lys» nr.5, Nebk, 8. Mai 1924. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

²⁹² Brev fra Svanenskjold i «Bring Lys» nr.5, Nebk, 8. Mai 1924. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

*Mennesker op paa et højere Trin (...) De er hjulpne, vi Hjælperne (...) Nej, de gaar Glip af saa uendeligt meget selv, hvis de ikke naar ind til en inderlig dyp Taknemlighed mod Gud og Mennesker for alt hvad de har faaet*²⁹³.

Dette brevet viser klart at Svanenskjold mente araberne burde vise mer taknemlighet og ydmykhet overfor de vestlige misjonærene, en holdning som egentlig er svært fremmed i den kristne tro. Misjonærene skulle evangelisere det kristne budskap og hjelpe andre, uten tanker om taknemlighet og gjentjenester.

Når vi vet at vestlige misjonærer ofte hadde en overlegen holdning til araberne og deres lokale kollegaer, må man spørre hvordan dette kan ha påvirket elevene. Misjonærene skulle fremstå som kvinnelige rollemodeller og det er nok ikke urealistisk at skolene opplevde konflikter knyttet til protestantenes overlegne holdning og dette var tilfellet i ØMs skoler. Svanenskjold beretter dette i et brev:

*Der er begyndt at vise sig en Tendens til Klikevæsen i Skolen. Vore Protestantiske Børn har i Vinter faaet en Følelse af at skulle forsvare sig som «Protestanter»; jeg tror, de har ægget de katolske Børn ved deres Spørgsmaal og Bemærkninger. Samtidig har det manglet paa Venlighed og Hensynsfuldhed overfor de muhamedanske Piger. Jeg er rigtig bedrøvet over dette, og der maa tagesfat paa det straks, at den Aand ikke skal brede sig*²⁹⁴

I et miljø hvor religion var en så stor del av hverdagen var det ikke store overraskelsen at der fantes noen gnisninger mellom de forskjellige religiøse gruppene på skolen. Men med tanke på at, det i ØMs skoler, var muslimsk majoritet, er det bemerkelsesverdig at det var de protestantiske elevene som følte seg overlegen. Her vil jeg tørre å påstå at misjonærenes egne holdninger overfor befolkningen, og gjerne overfor de som var knyttet til andre religiøse grupper enn protestantismen, hadde forflyttet seg til de protestantiske elevene.

5.5. Kvinnefrigjøring og motstand mot misjonsskolene

Tidligere i min masteroppgave gjorde jeg rede for reformene som det osmanske styret foretok seg på 1800- tallet, men det var ikke bare staten som dannet nye reformer, men også samfunnet. Thompson skriver:

²⁹³ Svanenskjolds brev i «Bring Lys» nr.5, Nebk, 8. Mai 1924. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

²⁹⁴ Svanenskjolds brev i «Bring Lys» nr. 4, Nebk, 18. Mars 1922. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

*It began in Mount Lebanon, where the mid-nineteenth century arrival of missionaries and European capitalists inspired and frightened local people into organizing their own efforts at social reform*²⁹⁵.

For å bekjempe misjonærskolene og europeisk innflytelse mobiliserte kvinner fra middelklassen seg og dannet humanitære organisasjoner. I ØMs kildemateriale finner jeg ingenting som tyder på at lokale kvinner i Kalamun organiserte seg eller dannet motstand mot misjonsskolene eller sykehuset, men her må vi igjen ta i betraktning hvilke sosiale klasser som bodde i Kalamun. De fleste tilhørte en lavere sosial klasse og hadde derfor ikke de samme forutsetningene som kvinner fra middel- og overklassen. Den eneste organiserte motstanden ØM opplevde fra kvinner, var fra lærerinner ved regjeringskolene. Skule forteller om hvordan lærerinner fra regjeringskoler systematisk forsøkte å fjerne all innflytelse fra elevenes tid i misjonsskolen:

*Det ser du til, at lærerinderne i den anden skole systematisk prøver på at pille alt du af børnene (altså alt, hvad de har lært af os). De siger ligefrem til dem: Det må I ikke tro!*²⁹⁶.

Kvinnene fra middelklassen som mobiliserte seg mot misjonærer i Midtøsten, var en av de tidligste sosiale reformatorer og flere grupper ble etter hvert etablert. I 1847 ble gruppen *sister of love* dannet og de bygde blant annet skole og sykehus i Damaskus. Andre kvinnegrupper startet i 1880 - 90 - årene bygde pikeskoler for å konkurrere mot misjonærene i Libanon, Damaskus, Tripoli og Homs. Deres hovedmål var å hjelpe fattige kvinner ved hjelp av utdanning og hygienetiltak. Reformene som ble gjort av staten innen utdanning hadde ikke samme mål som de reformene som nå ble gjort av samfunnet selv. Mens staten hadde som mål å undergrave autoriteten til den muslimske ulamaen, søkte de nye samfunnsreformatorene en renere Islam med enhet blant muslimene. Dette satte ulamaen i sentrum for det offentlige livet. Etter første verdenskrig skjedde det her store forandringer, krigen og den franske okkupasjonen forandret kvinner fra middelklassen til selvstendige bevisste representanter i en ny kvinnebevegelse

Allerede under første verdenskrig hadde en voksende arabisk nasjonalisme ført til en politisering av de arabiske kvinners veldedighetsgrupper. I 1914 ble gruppen *Arab Girls Awakening Society* etablert av muslimske kvinner i Beirut, målet deres var å kombinere pikers utdanning med et mål om å motsette seg det ungtyrkiske styret som førte en sterk

²⁹⁵ Thompson, 2000: 92

²⁹⁶ Fellesbrev fra Skule, Nebk, 7. Februar, 1950. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

tyrkifiserings politikk. Videre ble det gjennomført anti-osmanske demonstrasjoner ledet av kvinner, dette førte til at Jamal Pasha, som på den tiden var den osmanske lederen, innkalte kvinnene til et møte hvor han uttrykte sin støtte til kvinnegrupper. Kvinnene godtok hans tilbud og fortsatte, i følge Thompson, sitt arbeid:

*They sized his offer of funding and soon found themselves gathering hungry children from the streets for baths, medical exams, and lessons in crafts and reading*²⁹⁷.

Da krigen tok slutt og det osmanske rikets eksistens opphørte, støttet kvinnegruppene seg til Kong Faisal og hans arabiske nasjonalisme. I denne perioden ble også kvinnegruppene *Red Star society* og *Christian Women`s Club* etablert, og i løpet av den syriske revolusjonen i 1925 - 1927 startet en ny aktivitetsbølge i Damaskus. Thompson trekker frem Adila Bayhum som en av lederne for kvinnebevegelsen:

*Adila Bayhum, who moved to Damascus and took the surname al-Jaza`iri after her marriage, organized workshops during the revolt to offer handicraft training to displaced and widowed rural women. In 1927 she help found, with Nazik Abid and others, the Syrian Women`s Awakening Society*²⁹⁸.

The Syrian Women`s Awakening Society var en gruppe som tok på seg flere samfunnsarbeid, blant annet engelskundervisning, sykklasser for fattige piker, sykehusvisitter og kulturelle forelesninger. Den franske tilstedeværelsen i landet inspirerte kvinner også til å etablere og lede arabiske skoler. Disse skolene hadde som et mål å stoppe innflytelsen den franske staten og misjonsskolene hadde på befolkningen. Mange av de kvinnelige aktivistene var lærere på slike skoler, siden læreryrket var det eneste respektable yrket for overklassens kvinner. På slutten av 1920-tallet ser vi derimot at kvinnenens aktiviteter ikke lenger bare består av veldedighet og utdanning, sammen med sine nasjonalistiske menn og fedre retter nå kvinnene seg mot staten og tar opp diverse samfunnsproblemer som engasjerer de. Thompson skriver:

*They did so both in the spirit of cooperation in matters of mutual concern and in a spirit of opposition and confrontation*²⁹⁹.

To saker som kvinner rettet sin oppmerksomhet mot var helseforholdene i landet og den kvinnelige arbeiderbevegelse. Kvinner ble modigere og mer fremtredende i samfunnet.

²⁹⁷ Thompson, 2000: 95

²⁹⁸ Thompson, 2000: 96

²⁹⁹ Thompson, 2000: 97

Gjennom de forskjellige aktivitetene, gjorde kvinnelige ledere kritiske forandringer i slutten av 1920-årene. Nasjonalismen i landet hadde stimulert kvinnefrigjøringen og kvinner begynte nå å legge vekt på sin egen identitet som kvinne, samt deres felles mål om å oppnå full deltagelse i samfunnet. Albert Hourani skriver:

*Ønsket om å hente frem hele den potensielle styrken som fantes i nasjonen gav kvinnefrigjøringen ny mening. Hvordan kunne nasjonen blomstre når halvparten av dens kraft lå ubrukt? Hvordan kunne den være et fritt samfunn så lenge det hersket ulikheter i rettigheter og plikter?*³⁰⁰.

I løpet av de tidlige 1930-årene hadde kvinnebevegelsen fått en betydelig plass i samfunnet, til sammen fantes det omkring 40 kvinnegrupper som oppholdt seg for det meste i Damaskus og Beirut, men også i andre områder av Midtøsten. Libanesiske kvinner hadde allerede i 1921 dannet en union som i 1924 ble etablert som *Women`s Union in Syria and Lebanon* og denne unionen hadde i 1930-årene som mål å konfrontere paternalismen i samfunnet ved å organisere offentlige kampanjer for kvinners rettigheter, spesielt innen utdanning, helse og arbeid.

De kvinnelige misjonærene viser et felles mål om å utdanne de syriske kvinnene i landet. Utdanningen var ment å gi de syriske kvinner mulighet til å arbeide, helst i misjonens egne skoler og sykehus. Men utdanningen var også ment å skulle gi de det riktige redskapet til å etablere et hjem bygd på kristne verdier. Misjonsskolene og vestlig innflytelse i landet skapte derimot motstand, og kvinner fra middelklassen mobiliserte seg mot misjonærene i Midtøsten. I løpet av årene hadde kvinnebevegelsen fått betydelig plass i samfunnet, og flere arabiske kvinneorganisasjoner ble etablert.

³⁰⁰ Hourani, 2005: 386

6.0. Kvinners utdanning og modernisering

Den kjente feministen³⁰¹ Kumari Jayawardena, stiller følgende spørsmål:

Were Christian missionaries keeping women subordinate by creating «good wives and mothers» or were they championing women`s rights to education, and promoting ideas of equality?»³⁰²

Misjonærers arbeid blant kvinner var for det meste rettet mot utdanning av piker og unge kvinner. Denne aktiviteten har derfor blitt en indikator på arven etter kristne misjonærer og en viktig faktor for moderniseringen av Midtøsten. Hvilke holdninger til utdanning av piker møtte de vestlige misjonærene? Og var kvinner i Midtøsten interessert i utdanning? Av mangel på konkurranse fra regjeringsskoler og andre private skoler, etablerte kvinnelige misjonærer pikeskoler over hele Midtøsten. For mange piker, var misjonsskolene det eneste alternativet, men hvilken undervisning ble gitt på skolene? Og hvilke rolle spilte da språk? De kvinnelige misjonærene hadde sin utdannelsesbakgrunn fra skoler i vesten. Hvilke pedagogiske tilnærminger brakte de til Midtøsten ved hjelp av skolevirksomhet? Misjonærene utdannet utallige piker ved sine skoler, men hvor gikk veien videre for de etter endt utdanning? Med tanke på antall konverteringer som ble utført av misjonærer i Midtøsten, kan man tørre å påstå at evangeliseringsforsøket hadde mislykkes. Men misjonærene hadde startet en sekularisering av sitt misjonsarbeid. Kan man se en utvikling fra misjon til sosialt arbeid? Eller hadde det noen gang vært en evangeliserende misjon?

6.1. En voksende aksept for utdanning av piker

Albert Hourani skrev:

Wars are catalysts, bringing to consciousness feelings hitherto inarticulate and creating expectations of change³⁰³.

For det er nettopp krig som blant annet var med på å forandre kvinners stilling i samfunnet og å gi misjonærene en mulighet til misjon blant kvinner i Midtøsten. Etter delingen av Libanon i 1842 til en kristen (maronittisk) nordlig del og drusisk sørlig del, økte motsetningene mellom druserne og de kristne. Et par år etter 1858 da maronittiske bønder hadde gått til angrep på

³⁰¹ «Jayawardena defines feminism as a consciousness of injustices base don gender hierarchy, and a commitment to change, linking women`s issues and imperialism», Jayawardena, 1999.

³⁰² Jayawardena i Okkenhaug, 1999: 7

³⁰³ Hourani i Fleischmann, 2002: 414

sine føydal herskere, ble maronittene angrepet av druserlederne og flere enn 20 000 kristne ble drept. Midt i disse konfliktene var kostskolene for piker blitt etablert av misjonærer i Stor-Syria. En av skolene, startet av Farah Smith, ble rett etter konfliktene i 1862 utvidet til *Beirut Female Seminary*. Ellen Fleischmanns nevner blant annet en tidligere krønikeskriver som hevdet at borgerkrigen som herjet i landet rundt 1860, faktisk var med på å bidra til fremskritt i kvinnelig utdanning. Ikke bare ble det etablert pikeskoler av britiske protestanter under denne kritiske perioden, men pikene på kostskolen tjente også på urolighetene i landet da det ble sendt store mengder nødhjelp til skolene fra sympatiske amerikanere. Men Fleischmann presiserer:

*Although the missionaries credit themselves, and point to external or dramatic elements such as the 1860 conflict as a major causal factors in advancing female education, the interest that developed among the Syrian population in both female and male education was also a part of an overall trend that had begun to develop throughout the Middle East in the latter part of the Nineteenth century*³⁰⁴.

Med samme utdannings og økonomiske interesser begynte medlemmer av en økende middelklasseelite å heve sin stemme til fordel for kvinnelig utdanning. Denne nye trenden, samt 1860-konflikten, fremmet kvinnes krav, men rundt århundreskiftet ville en ny krig skape enda større forandringer i samfunnet.

Da første verdenskrig startet, mobiliserte det osmanske riket over en million soldater og dette kom til å skape store forandringer i Stor-Syria og Midtøsten generelt. Etter krigen gikk riket sakte men sikkert i oppløsning, etter å ha eksistert i over 600 år. Riket hadde blitt påført, ikke bare store materielle skader, men også store menneskelige skader. Mange kvinner satt nå igjen uten sine mannlige forsørgere. Både under og etter krigen ble det derfor nå et økt behov for kvinner i arbeidslivet, det ble skapt stor etterspørsel etter utdannede sykepleiere, lærere, geistlige arbeidere og fabrikkarbeidere. Inger Marie Okkenhaug skriver:

*Disse ekstreme forholdene førte til at kvinner ble tvunget til å overta rollen som familieoverhode, noe som på sin side innebar drastiske endringer i kjønnsrollemønsteret, og førte til en endring i oppfatningen av kvinners livsmuligheter*³⁰⁵.

³⁰⁴ Fleischmann, 2002: 414

³⁰⁵ Okkenhaug, 2007: 127 (Att avresa till Jerusalem som lärarinna: Signe Ekblad, jorsalsfarer, lærer og misjonær)

Selv familier som tilhørte middel og overklassen og som tidligere hadde sett ned på kvinner som måtte ty til arbeid utenfor hjemmet, endret sine holdninger. Kvinner ble nødt til å forsørge sine foreldre, søsken og barn og det ble etter hvert en voksende aksept for utdanning av piker og at kvinner var aktive i yrkeslivet.

Misjonærer som var bosatt i Stor-Syria på denne tiden og var vitne til de revolusjonære forandringene som skjedde i samfunnet, var raskt ute med å tale for bedre utdanning til kvinner. Men det var ikke bare misjonærene som la merke til forandringene, i følge Fleischmann, hadde også syrene selv, og da særlig de kvinnelige syrene, begynt å etterspør bedre utdannelse for kvinner:

Reports abound of young women clamoring for a university education. Girls from Syria and Palestine were actively insisting that they be allowed a college education and were asking for admittance to the American University of Beirut. Girl graduates from the secondary schools began to ask why the privilege of higher education was denied them when their brothers enjoyed privilege which had been open to men for more than fifty years³⁰⁶.

En ny tid var i emning og flere piker ble nå innrullert i skolene, både regjeringskolene og misjonsskolene.

6.2. Syriske kvinners ønske om utdanning

I årene før den syriske selvstendigheten begynte kvinner å sette mer fokus på en solidaritet blant arabiske kvinner, de ville nå få sin egen selvstendighet. I 1944 ble den første arabiske kvinnekongress holdt i Kairo og deres kongresseresolusjoner ble sendt til sine respektive regjeringer. Adila Bayhum al-Jaza`iri talte som vanlig for kvinnenes krav:

The Syrian women demands, with reserve, for the educated women, the right to enter political life³⁰⁷.

Kongressen ble åpnet med pomp og prakt og hovedkravene var kvinners politiske likestilling, spesielt rettet mot retten til å stemme og rett til politisk deltagelse. Dette ble derimot ikke akseptert av muslimske ledere. Elisabeth Thompson skriver:

Meanwhile back in Syria, Islamic populist vigorously protested the threat to masculine prerogative (...) a December 20 Friday sermon by Shaykh Muhammad Abu Salih attacked

³⁰⁶ Fleischmann, 2002: 415

³⁰⁷ Thompson, 2000: 273

*women`s right as forbidden by the Qur`an: The goal of the feminist agitation is to encourage modernism; that is, impiety, bad morals and the insubordination of woman towards men*³⁰⁸.

For å bevise sin verdighet som syriske borgere fortsatte kvinner å demonstrere, kjempe og tale for Syrias selvstendighet, men innen 1946 skulle det vise seg at en nasjonal frihet ikke nødvendigvis ville bringe kvinner frihet. Thompson skriver:

*The Khuri and Quwwatli regimes would never enact either women`s suffrage or reforms of personal status law (...) Others continued to define women`s «natural» role, embodied in religious law, as different from men`s, in arguments that women`s political participation would deform their femininity, destroy the home, and violate the divine order*³⁰⁹.

Til tross for kvinnenens innsats under selvstendighetskampen, en kamp som de fikk heder for, advarte den syriske presidenten kvinner om å få for store ambisjoner. Deres ønske om utdanning og kultur var, i følge presidenten, farlig, og selv om kvinnene intensiverte sin kamp etter 1946, motvirket en stilltiende kjønnspekt noe som helst forandringer i den parlamentariske mening. Presidenten ga ingen støtte til kvinnenens kamp, men han ga derimot massiv finansiell støtte til utdanning. Utdanning var statens hovedfokus i årene mellom 1944-1946 og i Syria ble det åpnet 30 nye skoler i perioden 1943-1945. Innen 1960 hadde antallet firedoblet. Den syriske staten valgte å herme etter det tidligere franske skolesystemet hvor målet var å forme pliktoppfyllende innbyggere som var lojale til staten. Innen 1951 brukte den syriske stat åtte ganger mer penger på utdanning enn hva de hadde gjort i 1943. Noe velferdsstat var det derimot ikke, som Thomson påpeker:

*The states not only failed to introduce new welfare programs, but actually cut food subsidies, family allowances, and other wartime supplements (...) Social policy also did little to alleviate gender inequality, and in some respect even aggravated it*³¹⁰.

Kvinner ble som oftest kun ansatt som sekretærer, de hadde dårligere lønninger og måtte ofte slutte i jobben når de ble gift.

6.3. Pensum og pedagogisk tilnærming i misjonsskolene

³⁰⁸ Thompson, 2000: 273-274

³⁰⁹ Thompson, 2000: 275

³¹⁰ Thomson, 2000: 283

Med de vestlige misjonærene kom også nye skoleprogram og pedagogiske tilnærminger til Syria. De danske misjonærene hadde alle tatt utdanning i danske skoler. Denne erfaringen, samt deres tidligere arbeidsplasser, var med på å forme ØMs misjonsskoler.

I løpet av misjonens tid i Syria, opprettholdt ØM god kontakt med Schnellers barnehjem i Jerusalem, Skule skriver blant annet dette så sent som i 1950:

Ved gode menneskers hjelp nåede vi frem til børnehjemmet, hvor vi blev meget vel modtaget, og Dir. Schneller indbød mig til at overnatte på skolen³¹¹.

Snellers skole hadde en klar pedagogisk og teologisk agenda og var et eksempel på pietistisk pedagogikk, troen var dominerende i alle pedagogiske felt³¹². Dette var noe som også var tilfellet i ØMs skoler, lærerinnene hadde skolens mål for øye, som i følge Skule var, å lære Jesus å kjenne³¹³.

Elever fra ØMs pikeskole i en skoletime, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

ØMs skoler fulgte alle et moderne undervisningsprogram, under Svanenskjolds ledelse ble det lagt vekt på bibelhistorie, det nye og gamle testamentet og katekismen, men det som trakk elever til skolene, var fag som arabisk, grammatikk, matematikk, geografi, engelsk, objekt leksjon, sang og håndarbeid³¹⁴. Helst ville de fleste foreldre slippe at elevene fikk

³¹¹ Fellesbrev fra Skule, Nebk, 7. Februar 1950. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

³¹² Löffler, 2006: 158

³¹³ Fellesbrev fra Skule, Nebk, 26. Mai 1950. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

³¹⁴ Hansen, 1987: 173

kristendomsundervisning, men fant seg i det. Svanenskjold brukte sin tid i Brumana som forbilde for hvordan skolene skulle drives. Under Skules ledelse fulgte undervisningen samme linje, men Skule brukte de danske skolene hjemme i Danmark som forbilde, og det var også kommet noen nye fag, som fysikk. Skule hadde selv arbeidet i dansk skole før hun kom til Syria så det var nok derfor så mye av det danske skoleprogrammet ble brukt i misjonsskolene. Den eneste forskjellen fra Danmark var at det ble undervist engelsk på «underskolen» og i tillegg gitt flere tegnetimer og håndarbeidstimer. Dette var, i følge Skule, for å gjøre skoletiden litt mer fornøylig³¹⁵. Det å gjøre skolen mer fornøylig var en viktig del av misjonærenes pedagogiske tilnærming, og her vil jeg trekke frem Skule og Svanenskjolds utdanningsbakgrunn. Både Skule og Svanenskjold hadde tatt sine utdanninger ved Natalie Zahles skole i Danmark. Skolens pedagogikk hadde, som tidligere nevnt, vært sterkt preget av både Frøbels og Pestalozzis tanker. Felles for begge er at de pedagogisk la mer vekt på en moderne utdannelse hvor stimulering av barnas evne og trang til selvvirksomhet og selvopplevelse var ønsket³¹⁶. I mine kilder finner jeg flere eksempler som viser at både Skule og Svanenskjold har tatt med seg disse tankene til Syria. Deres timer var preget av å få elever til å delta og stille spørsmål, «utenatslæren» var ikke ønsket i skolen. Svanenskjold skriver:

Lærerinden her har flere Kundskaper end Basime (Lærerinden i Nebk), men Basime forstaar at vinde Børnenes Hjerter i langt højere Grad; hun har føjet mig i at undervise Børnene mere gennem Samtale end gennem Udenadslæren, hvorimod Lærerinden her ikke indtil nu har kunnet løsrive sig fra den i hele Syrien yndede Metode: Udenadslæren. Er der nogen Metode jeg ikke ynder, saa er det rigtignok den³¹⁷.

I et brev fra Alfred Nielsen, tar han opp syriske tanker om skole og oppdragelse³¹⁸. Nielsen refererer til en artikkel publisert i juninummeret til det evangeliske misjonsbladet, et blad utgitt av den amerikanske misjonen i Beirut³¹⁹. Artikkelen tar for seg «barnets personlighet» og var skrevet av en arabisk protestantisk kvinne. Her kommer det frem at «utenatslæren» var en kjent metode i de syriske skolene og dette førte til at elevene ikke evnet å tenke selvstendig. Skolene i Syria kunne, i følge artikkelforfatter, deles inn i fire forskjellige grupper. Første gruppe brukte stadig metoder som kjennetegnes med militært trykk, lærerne var mer som politibetjenter som dirigerte og bestemte over elevene. Den andre gruppe var

³¹⁵ Fellesbrev fra Skule, Nebk, 15. November 1955. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

³¹⁶ Nettkilde 16

³¹⁷ Brev fra Svanenskjold i «Bring Lys», Deir Ateje, 27. Februar, 1907. Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

³¹⁸ Dette var et håndskrevet brev fra Alfred Nielsen.

³¹⁹ Brev fra Alfred Nielsen, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

preget av anarki og mangel på orden, og den tredje gav elevene overfylte læreplaner og fokus på «utenadslæren». Den fjerde og siste gruppen kvelte elevenes morsmål fra første stund, barna vokste, i følge artikkelforfatter, opp i total uvitenhet om sitt eget lands historie, geografi og andre forhold. Elevene ble fremmed for sitt eget opphav og endte dermed opp med å ringeakte det. Den siste gruppen artikkelforfatter nevner, er nok rettet mot de utenlandske skolene, men her tok Nielsen ØMs skoler i forsvar:

Vi har aldri prøvet at fortrænge børnenes arabiske modersmaal, tvært imod, vi har lagt vægt på at børnene skulle kunde deres eget lands sprog, historie og geografi. Men vi tør ikke nægte at bemærkningene kan være berettigede om for adskillige af de udenlandske højere skoler og institutioner, der er modersmålet ofte blevet forsømt for studiene af den påfølgende institutions sprog, og det er blant de unge i land som Libanon og Syrien kommet en splittelse alt efter som der er preget af forskellige udenlandske institutioner³²⁰.

Språk var altså en kilde til konflikt blant skolene i Midtøsten, Beth Baron skriver i sin bok, *The Women`s Awakening in Egypt*, hvordan undervisning i språk ble et av de mest konkurransepregede områdene innen egyptisk utdanning³²¹. De britiske utdanningsinstitusjonene og de utenlandske skolene fremmet deres eget språk og dette førte til at de som var i favør for arabisk undervisning tok opp konkurransen. Baron skriver:

Recognizing the importance of language in the construction of cultural identity and in strengthening a national movement, Egyptian and Syrian writers pushed for more Arabic education³²².

ØMs skoler underviste også i fremmedspråk, for det meste engelsk, men også fransk under det franske styret. De hadde derimot også vektlagt det arabiske språket i skolene, alle de danske misjonærene som kom til Syria måtte lære seg befolkningens morsmål før de kunne konsentrere seg fullt og helt i misjonsarbeidet. Det å mestre språket var altså en naturlig betingelse for at de kunne utøve sitt arbeid. Muligheten til å kommunisere på morsmålet, sammen med personlige hverdagslige erfaringer, gav ikke bare kunnskaper til livet i det syriske samfunnet, men det fremmet også en personlig forståelse og nye perspektiver for misjonærene.

6.4. Veien videre etter endt utdanning

³²⁰ Brev fra Alfred Nielsen, Østerlandsmissionen, arkivnr. 10.065

³²¹ Baron, 1994: 137

³²² Baron, 1994: 138

I løpet av forrige århundreskiftet, migrerte mange syriske kvinner til Egypt, der spilte de en viktig rolle ved å formidle ideer og nye muligheter til egypterne. De syriske kvinnene var de første som entret den offentlige scenen, de var de første som fikk jobb som lærer og administratorer. Baron skriver:

Syrian women – especially Christians – were at the forefront of transforming traditional activities into modern professions, often investigating them with a new status. Their earlier access to education through a network of missionary and sectarian primary schools in Syria had prepared them for these roles³²³.

De syriske kvinnene så på seg selv som en pioner innen kvinnefrigjøring og misjonsskolene må få en stor del av æren for at de syriske kvinnene kunne erverve denne utmerkelsen. De hadde mottatt skolegang tidligere enn de fleste andre kvinner i regionen og hadde etablert noen av de første kvinneforeninger. Med seg til Egypt hadde de med seg kunnskap som åpnet veien til nye kvinneyrker og de startet tidsskrift for kvinner. Kvinnefrigjøringen eskalerte i Egypt. Grunnen til at kvinnelige intellektuelle i Beirut og andre steder i den arabiske verden, valgte å se mot Egypt for veiledning og inspirasjon, var fordi Syria ikke hadde vært gjestfri, under den osmanske staten, til å diskutere kvinners rettigheter og sosiale reformer. En slik diskusjon var lettere å utføre i Egypt som da var under britisk styre.

Elever ved ØMs skoler kom nok aldri så langt at de ble viktige bidragsytere til kvinnefrigjøringen i Midtøsten, i så fall er det ingenting i mitt kildemateriale som tilsier dette. De av misjonsskolens piker som fikk en høyere utdanning, ble gjerne utdannet som enten lærerinner eller sykepleiere. I et fellesbrev til K.M.A., skrevet i 1955, svarer Skule på et spørsmål fra en av K.M.A.s medlemmer; Hva skal de voksne piker etter endt eksamen?:

Det er et spørsmål, hva de stor piger skal, naar de faar deres eksamen, ja, hvis de altså faar den i aar! Det er en datter af Hradije, vor tidligere sygeplejerske (...) Jeg tror nok, hun gerne – eller er det moderen? – ville dra paa hospitale for at begynde paa sygeplejen. Saa er der søster til Sitt Mary, lærerinde i Deratije (...) Hende vil vi nok beholde som lærerinde. (...) Der findes en anden kristen pige i klassen, men det er det eneste aar hun har været i vor skole, og hun er katolikk. Hun er ikke helt den type, jeg kunne tænke mig som lærerinde³²⁴.

³²³ Baron, 1994: 105

³²⁴ Fellesbrev til K.M.A. fra Skule, Nebk, 27. Mars 1955. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

De vanligste grunnene til at en del piker aldri fikk fullført sin utdanning var for de ble tatt ut av skolen for å hjelpe sine mødre hjemme, men mange måtte også avslutte sin utdanning grunnet giftemål. Det var en skam for piker, om de fortsatt ikke var gift innen de fylte 20 år³²⁵. Skule fortvilte ofte over at skoleflinke piker ikke fikk avslutte skolegangen sin:

De forskjellige klasser har god tilslutning. Den «store» - Sit Lilys – har mange indskrevne, men der er i aar for nogens vedkommende ikke saa stor stadighed, selv om vi altid har 35 – 40 som mindstetal. Noget af forklaringen har vi nok faaet nu. Der synes at være en ren epidemi med forlovelser og bryllupper. Alene siden nytaar er 8 blevet forlovet, og saa snart det sker sender den tilkommende svigermoder bud efter svigerdatteren, saa snart der er ekstra arbejde i huset, for at hun kan hjælpe³²⁶.

Selv om ikke alle av misjonsskolens piker ble høyt utdannet eller var så lenge yrkesaktiv, var deres tid i misjonsskolen viktig. Deres erfaring fra skolene skapte endringer, det var ikke lenger uvanlig å sende sine døtre til skolen, det var ofte ønskelig. Døtre til tidligere elever, opplevde å få sin største støtte fra sine mødre. Ved flere anledninger forteller Skule om disse mødrene, de kjempet for å få sine barn i skole, både gutter og piker. Flere mødre engasjerte seg spesielt i å få sine piker i misjonsskolen etter at den ble stengt for muslimske elever:

Vi mødre, hvoraf størstedelen har nydt godt af denne skole i vor barndom, efter dette må se i øjnene, at vore børn ikke mere skal have udsigt til denne store gave, som det hadde været med mindre, at vi mødre foretager os noget for at skolen kan få sin gamle ret tilbage til at behandle alle børn ens³²⁷.

Ønsket om å få sine piker utdannet viser en utvikling til mer moderne holdninger blant kvinner i Kalamun og vi kan derfor ikke si at ØMs skoler ikke bidro til kvinnefrigjøringen. Skolene ga mange arabiske kvinner nye ideer til høyere kvinnelig utdanning, sysselsetting og sosial frihet og dette bidro til deres sosiale og kulturelle transformasjon³²⁸. Jayawardena fastholder at utdanning ved misjonsskolene en nøkkelfaktor i kvinnefrigjøringen:

³²⁵ Nielsen, 2005: 170

³²⁶ Fellesbrev fra Skule, Nebk via Damaskus, 18. Februar 1952. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

³²⁷ Fellesbrev fra Skule, p.t.Choueir, 2. August 1949. Østerlandsmissionen, arkivnr.10.065

³²⁸ Okkenhaug, 1999: 7- 8

*Despite the negative aspects of religious intolerance, racial arrogance, cultural conformism and eurocentrism of the missionary project, missionary education was a key factor in the emancipation of local women*³²⁹

6.5. Misjonsskolene - fra evangelisering til sosialt arbeid

Roland Löffler trekker i sin artikkel, *The Metamorphosis of a pietistic missionary and educational institution into a social services enterprise, The case of the syrian orphanage (1860-1945)*, frem Niklas Luhmann`s teori om sosiale systemer³³⁰:

*Luhmann argues that society is constituted by many social subsystems, which bring about different, specialized benefits to the system as a whole. Religion as a social subsystem provides a benefit in such a way that it takes responsibility for the “rest-problems, personal fates, sufferings, social problems”, which were generated in other subsystems of society*³³¹.

Institusjoner innenfor slik sosial protestantisme opplevde varierende resultater. I Tyskland klarte man aldri å re-kristne samfunnet, det var rett og slett ikke behov for den spirituelle funksjonen og den teologiske agendaen til det religiøse delsystemet. Luhmann hevder:

*The social subsystems only demanded social care, but ignored theological supply. The result was that the institutions of social Protestantism lost the actual contact with the Church*³³².

Löffler argumenterer i sin artikkel for at den samme prosessen fant sted i misjonærenes arbeid, i hans eksempel, barnehjemmet til Schneller i Jerusalem. I følge Löffler, gikk barnehjemmet fra å være en pietistisk misjonsinstitusjon til å gå i retning av et sosialt arbeid. Jeg vil her støtte Löfflers argumenter om at dette var en del av en større europeisk misjonstrend. Å drive misjon i et område hvor omvendelse praktisk talt var umulig, skapte nok de samme forholdene man hadde opplevd i Tyskland. Det var rett og slett ikke noe behov for den evangeliserende agendaen til misjonærene, men det sosiale arbeidet var det stort behov for. ØMs misjonærer må ha merket dette. Befolkningen sa seg villig til å lytte til evangeliet, men de hadde en klar agenda, å få tilgang til misjonens skoler og sykehus. Å arbeide under slike forhold var sett på som en grei ordning så lenge misjonærene fikk vedlikeholde sine kontakter med befolkningen. Svanenskjold, som tidligere hadde arbeidet ved kvekernes pikeskole, kan ha hatt et mer avslappet forhold til det å drive evangelisering i

³²⁹ Jayawardena i Okkenhaug, 1999: 8

³³⁰ Löffler i Murre-van- den Berg (red), 2006: 160

³³¹ Löffler i Murre-van- den Berg (red), 2006: 160

³³² Löffler i Murre-van- den Berg (red), 2006: 160

skolene. Kvekernes pikeskole, til tross for skolens religiøse bakgrunn, drev nemlig ikke med misjonæraktiviteter:

*Students' beliefs in their own religions were never challenged or deprecated. Teachers from outside the Society of Friends were expected to be in sympathy and to teach in accordance with the aforementioned principles, particularly emphasising moral values, intellectual excellence, respect for the individual, and self reliance*³³³.

Da misjonsskolene mottok de nye skolelovene i 1946, kom det klart frem at misjonærene hadde et fokus som kan oppfattes mer som et humanitært arbeid enn et evangeliserende arbeid³³⁴. Når misjonsskolene ikke lenger kunne undervise muslimske barn i kristendommen skapte dette uenigheter blant misjonens medlemmer. Spørsmål om skolens fremtid ble tatt opp, men for enkelte misjonærer, og da særlig Skule, var svaret ganske klart, skolene måtte fortsette. I et brev Skule sendte til ØMs styre og medlemmer, blir vi kjent med hennes ønske og intensjoner med sitt arbeid i Syria. Skules brev er så viktig med tanke på misjonærenes forhold til det sosiale arbeid de utførte, at jeg vil her sitere et lengre utdrag:

*We have gone out to the people of Syria to offer them the gospel, always knowing, that we had to translate it for them, not only in words but also in acts of love. We have done it and are still doing it at the hospital, when we are dressing their wounds and operating their appendicitis and we will go on operating their appendicitis and dressing their wounds even if the government should forbid us to have prayers in the wards, which very easily might happen. But can we then let the Syrian children be without the life in the schools, which we can give them, where they are taken by hand of people who wish the best for them, where they can be guided to a companionship in love, where they are taken into another atmosphere than the cold and hard world from which they are coming (...) I should much rather like that we used all our strength, that of prayer and of work, in trying hard to make it possible to give Syrian children, both the boys and the girls, better school buildings, more clever teachers and better working conditions*³³⁵.

Til tross for at selve kjernen i misjonærenes arbeid på skolene, evangelisering til muslimer, ble forbudt, var altså ikke dette slutten på misjonsskolene. Skule viser i sitt brev et arbeid som klart og tydelig favoriserer sosialarbeidet i samfunnet. ØM hadde kommet til landet med en

³³³ Nettkilde 18

³³⁴ For informasjon om skolelovene, se kapittel 3, punkt 3.3 (Østerlandsmisjonens arbeid under det selvstendige syria).

³³⁵ Brev fra Skule i «About the schools». Østerlandsmisjonen, arkivnr. 10.065

evangeliserende agenda, men med overtagelsen av skoler og sykehus fra den irske presbyterianerkirken, var misjonen heller blitt viktige aktører for sosial og mental forandring. Sammen med andre misjonsorganisasjoner lykkes de i å etablere noen av de utallige skoler og sykehus i regionen. Med dette i tankene kan man spørre seg selv om ØM noen gang var en evangeliserende misjon? Det er nok umulig å svare på dette. Retter man spørsmålet til misjonærene og de tidligere medlemmene av ØM, K.M.A. og L.M.F., vil nok svaret være ja, men ser vi på mangelen av omvendelser innenfor det evangeliserende arbeid og hvordan misjonen lykkes innenfor sosialarbeidet, vil svaret være nei.

Misjonsarbeidet til de danske misjonærene var preget av sosialt arbeid blant befolkningen. Deres moderne skoleprogram og nye pedagogiske tilnærminger førte til en voksende aksept for utdanning av piker, som igjen var medvirkende til moderniseringen av landet.

7.0. Avsluttende refleksjoner

Som uthevet i innledningen var målet med oppgaven å få en større forståelse for danske kvinnelige misjonærens utdanningsprosjekt i Syria, 1900 – 1960. Jeg startet med følgende spørsmål: Hvordan påvirket de ulike styringsformene i landet ØMs arbeid? Hva karakteriserte forholdet mellom evangelisering og praktisk misjonsarbeid? Hvilket bilde hadde misjonærene av de syriske kvinnene? Hva karakteriserte ØMs kvinnearbeid? Og hvordan var dette medvirkende til moderniseringen av landet?

Misjonsarbeid under ulike styringsformer

Min oppgave viser hvordan ØMs arbeid kan ha blitt påvirket av de ulike styrene i Syria. Da misjonærene kom til Kalamun i Syria i begynnelsen av 1900-tallet, hadde Rudolf Fox Maule og Einar Prip som mål å evangelisere til de syriske beduinene som lege og prest. Denne oppgaven ble derimot ganske annerledes enn de hadde forestilt seg. I 1905 overtok de misjonsarbeidet til den irske presbyterianer misjonen, og med overtakelsen fulgte også ansvaret for flere gutte- og pikeskoler. De skulle da i hovedsak drive en engelsk skolemisjon og føre tilsyn til en presbyteriansk menighet.

Misjonsarbeidet under det osmanske styret møtte lite konkurranse fra de tyrkiske lederne, og mangel på både skole og helsetilbud i Syria gjorde at lokalbefolkningen tok i mot det misjonærene hadde å tilby. Pikeskolene som hadde vært stengt de siste årene under det irske misjonsarbeidet, ble satt i gang igjen og ØM opplevde økende antall elever i løpet av de første årene. Ikke før i 1913 finner vi noe som tyder på at de osmanske styresmaktene hadde fått øynene opp for misjonens evangeliserende arbeid. I Nebk ble det da opprettet en gutteskole som tok opp konkurransen mot ØMs skoler, i tillegg fikk Fox Maule forbud mot å bygge et sykehus i Nebk, med den begrunnelse av at de selv ville opprette et sykehus i byen. Dette viser klart at de osmanske styresmaktene nå var klar over hvilken agenda misjonærene hadde og at de ville hindre innflytelsen misjonens evangelisering og vestlig påvirkning kunne ha på befolkningen. Ved utbruddet av første verdenskrig ble ØMs misjonærer sendt hjem. Misjonen stod fortsatt oppført som engelsk misjonsvirksomhet, og ble derfor betraktet som en alliert av fienden.

Å bli betraktet som en engelsk misjonsvirksomhet gikk fra å være negativt til positivt etter første verdenskrig. Det vokste frem en økende nasjonal uavhengighetsbevegelse rettet mot det franske mandatsstyre i Syria, som munnet ut i den syriske revolusjonen, 1925 – 1926.

Revolusjonen skapte forbrødring mellom kristne og muslimer i storbyene, men på landsbygden, og i ØM tilfelle, Kalamun, førte revolusjonen til økte spenninger mellom den kristne og muslimske befolkningen. Skolene ble på denne tiden den viktigste veien inn til den muslimske kvinneverden. Befolkningen betraktet danskene som engelskmenn og med den voksende motstanden mot det franske styret, ga dette misjonærene et bedre forhold til muslimene da de hadde en mer positiv holdning overfor England. I tillegg til at misjonen opplevde mer aksept blant den muslimske befolkningen, hadde de også den fordel av at Syria nå ble styrt av en kristen makt, Frankrike. Til tross for franskmennenes frykt for å opprøre muslimene etter revolusjonen, og en økende konkurranse fra regjeringsskoler, opplevde misjonærene større frihet til å arbeide i landet. Svanenskjolds nye skolehjem stod ferdig i 1924 og Fox Maule kunne i 1927 endelig åpne det nye sykehuset.

Andre verdenskrig skapte store forandringer i landet, ikke minst hadde den forsterket den nasjonale bevissthet. Alt som var syrisk, altså muslimsk, ble en prioritet. Da franskmennen evakuerte Syria våren 1946, skapte dette konsekvenser for ØMs arbeid, først for skolene så sykehuset. Den nye syriske regjeringens ønske om å hindre utlendingers innflytelse på den unge syriske generasjonen, førte til at de i 1946 sendte ut en rekke nye skolelover. Blant dem var forbudet om å undervise kristendom til elever tilhørende en annen tro. En stor diskusjon ble satt i gang blant misjonærene og misjonsstyret i Danmark om hvorvidt de skulle fortsette skolearbeidet når de ikke lenger kunne evangelisere i skolene. Det ble bestemt å kun holde skolene åpne for kristne elever, men de ble igjen åpnet for muslimer i 1951-52. I 1958 krevde den syriske regjeringen at skolene måtte tilby undervisning i Islam for muslimske elever, og dette ble etter hvert slutten på skolemisjonen. For sykehusets del, ble det i 1954 kunngjort at sykehuset, sykepleierskolen og sykehusapoteket, ikke lenger kunne drives av utlendinger. ØM forsøkte lenge å finne en løsning på problemet, men i 1960 ble misjonen overdratt til den syriske synoden. Samarbeidet med synoden mislyktes og de siste danske misjonærene forlot Syria i 1964.

Forholdet mellom evangelisering og praktisk misjonsarbeid

Tanken bak ØM var evangelisering blant muslimer, men med overtagelsen av gutte- og pikeskolene, samt etableringen av sykehuset, startet ØM et misjonsarbeid som var ganske fjernt fra det «riktige evangeliserende arbeid». På 1900-tallet hadde man sett en trend til denne typen sekularisering av misjonsarbeidet, men for ØMs misjonærer var meningene delte om denne nye tilnærmingen. Til tross for noen konflikter, ble arbeidet akseptert av

hjemlandsutvalget i ØM, og en markant grundtvigiansk oppbakking av misjonsarbeidet kan forklare dette. I forhold til de konservative tilbøyningene IM hadde, viste de grundtvigianske menighetene i Danmark en mer liberal demokratisk holdning. Ikke før de nye skolelovene ble utstedt i 1946 finner vi kilder som tyder på at hjemlandsutvalget setter spørsmålstegn til misjonens evangeliserende arbeid, og da er det gjerne skolemisjonen de stiller seg kritisk til. Lokalbefolkningen i Kalamun hadde forskjellig oppfatning av misjonsskolene, men til tross for noe motstand, opplevde skolene en stor tilslutning av elever, og særlig muslimske elever. På misjonsskoler ellers i Midtøsten var muslimske elever en minoritet, og det at ØM lyktes med å tiltrekke seg muslimer, kan forklares med regjeringsskolenes fravær på landsbygdene. ØM dominerte over lang tid utdanningsarenaen. I tillegg til et godt rykte, hadde misjonsskolene også valgt å gå bort fra fokuset på omvendelse, og erstattet det med sosiokulturell påvirkning. Misjonærene forsøkte aldri å skjule sin agenda for lokalbefolkningen, men evangeliseringen gikk ut på å påvirke kvinnene i landet ved å etablere en «kristen kultur». En slik tilnærming fikk enkelte misjonærer til å spørre om det virkelig var en vei frem i misjonen. Antall omvendte var få, men resultatet ga ikke misjonærene en følelse av at det hele hadde vært bortkastet.

De kvinnelige misjonærene og de syriske kvinner

Det nye misjonsarbeidet åpnet veien for kvinner inn i misjonsyrket. Det foregikk en feminisering innenfor misjonsvirksomheten, og kvinnelige misjonærer kom med en agenda om global utbredelse av kristendommen ved hjelp av kvinners arbeid blant kvinner og barn. I det kildematerialet jeg har hatt tilgang til inneholder det ikke noe informasjon om Kamilla Skule eller Johanne Svanenskjolds personlig kall. Men det var ikke uvanlig for den moderne troende og økonomisk selvstendige kvinne å dra ut som misjonær for å realisere sitt «gudegitte kall». Da ØMs misjonærer kom til Syria, kom de til et samfunn i endring. I løpet av 1800 – tallet hadde kvinner entret den offentlige debatt om kvinners stilling i samfunnet, og i løpet av 1900- tallet emigrerte syriske kvinner til Egypt hvor de var i forkant av kvinnefrigjøringsbevegelsen. Både Svanenskjold og Skule viser et engasjement i forhold til kvinnefrigjøringen. Med det kristne evangeliet som redskap og fokus på kvinnelig utdanning, ville de hjelpe kvinner i Syria. I bønnemøter arrangert av kvinnelige misjonærer både i Danmark og i Syria ble det oppfordret til å be for de mishandlede og uvitende muslimske kvinner. Svanenskjold poengterer derimot at det i beskrivelse av sosiale forhold og kvinners situasjon, ikke nødvendigvis var et skille mellom muslimer og kristne hva leveste og tradisjon angikk, dog på grunn av muslimsk innflytelse over kristne. ØMs fokus på kvinners

utdanning ble ledet av Svanenskjold, før det i 1946 ble tatt over av Skule. Økonomisk støtte til skolemisjonen kom fra ØM, men man kan i mine kilder se en antydning til favorisering av legemisjonen. K.M.A. og L.M.F. ble derfor viktige bidragsytere.

Hensikten med utdannelsen de syriske kvinnene fikk i misjonsskolene, var tofoldig. På den ene siden ønsket misjonærene å modernisere den hjemlige rollen til kvinnene ved å lære de å drive et kristent hjem, med kristne verdier. Men på den andre siden ville de også gi kvinner høyere utdanning slik at de kunne ta på seg stillinger som lærerinner og sykepleiere, og gjerne i ØMs skoler og sykehus. Dette gjaldt derimot kun for kristne, helst protestantiske. Muslimer måtte ta sin videreutdanning og arbeid ved regjeringens seminarium. Nyutdannede lærerinner ga ØM flere syriske kollegaer, og når vi vet at vestlige misjonærer ofte hadde en overlegen holdning overfor arabere, må vi anta at det eksisterte et rasebestemt hierarki i skolene. Både Skule og Svanenskjold valgte å henvise til sine syriske kollegaer med fornavn, mens de brukte etternavn på sine danske kollegaer. I tillegg ble det ofte presisert at det var store forskjeller mellom en dansk lærerinne og en arabisk. Misjonsskolene som ble etablert på 1800-tallet, og den europeiske innflytelsen i Midtøsten, hadde mobilisert flere kvinner fra middelklassen til å etablere arabiske kvinneforeninger og humanitære organisasjoner. På 1900-tallet førte den voksende nasjonalismen og misjonsskolenes tilstedeværelse, til en stimulering av kvinnefrigjøringen, og kvinner begynte å legge vekt på sin egen identitet som kvinne, samt deres felles mål om å oppnå full deltagelse i samfunnet.

Østerlandsmisjonens kvinnearbeid og modernisering

En voksende middelklasse, i tillegg til sosiale endringer på grunn av krig, var med på å bidra til fremskritt i kvinnelig utdanning på slutten av 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet. Etter første verdenskrig satt mange kvinner igjen uten en mannlig forsørger, noe som førte til at kvinner måtte overta rollen som familieoverhode. Dette innebar drastiske endringer i kjønnsrollemønsteret og fremmet en voksende aksept for kvinner i arbeid og kvinnelig utdanning. I årene før den syriske selvstendigheten begynte kvinner å sette mer fokus på en solidaritet blant arabiske kvinner, deres fokus var rettet mot retten til å stemme og politisk deltagelse. Det skulle derimot vise seg at nasjonal frihet ikke nødvendigvis ville bringe kvinner frihet. Den syriske presidenten støttet ikke kvinnenes kamp, men han ga derimot massiv finansiell støtte til utdanning, og utdanning var statens hovedfokus i 1944-1946. De syriske skolenes skoleprogram og pedagogiske tilnærminger var forskjellige, noen ble kjennetegnet som militærinspirerte, andre som mangel på orden, og også skoler med overfylte

læreplaner og fokus på «utenatslæren» var til stede. Den siste skoletypen var rettet mot de utenlandske skolene, hvor man i følge en protestantisk arabisk dame, oppdro barn til å vokse opp i total uvitenhet om sitt eget lands språk, historie, geografi og andre forhold. I mine kilder blir det hevdet at dette ikke var tilfellet for ØMs skoler, der ble lagt stor vekt på ikke å fortrenge elevens arabiske morsmål og deres eget lands historie og geografi. Misjonærens skoleprogram og pedagogiske tilnærminger må sies å være preget av deres utdanninger og tidligere arbeidsplasser. Prip arbeidet på det syriske barnehjemmet til Theodor Schneller den første tiden i Syria, og Schnellers pietistiske pedagogikk var nok fremtredende i misjonsskolene under Prips ledelse. Da Svanenskjold tok over skolene, ser vi klart at hun bruker sin tid hos kvekernes pikeskole i Brumana, som forbilde. Kristen undervisning var en del av pensumet, men det var også lagt stor vekt på mer moderne fag. Skule kom til Syria med bakgrunn som lærer i det danske skoleverket, og misjonsskolenes pensum er under Skules ledelse, tydelig inspirert av dansk skoleprogram. Felles for både Svanenskjold og Skule er deres bakgrunn på Natalie Zahles skole, og deres pedagogiske tilnærminger i misjonsskolene er klart inspirert av den moderne utdanningsideologien som Zahle fulgte.

For mange av ØMs tidligere elever var livet etter endt utdanning preget av det å være kone og mor, men for de dyktigste elevene og de som ikke ble giftet bort, var arbeid innen skole og helse mulig. ØMs arbeid har blitt hevdet å gå fra evangelisering til sosialt arbeid, noen vil også gå så langt som å hevde at det egentlig aldri var en evangeliserende misjon. Da skolelovene kom i 1946 og misjonsskolene mistet noe av tilliten fra styret i Danmark, uttrykte Skule, som på den tiden var pikeskolens leder, klart at hun satte det sosiale arbeidet til misjonen høyere enn det evangeliserende

ØMs misjonsarbeid i Syria knyttet de danske misjonærene til et internasjonalt misjonsnettverk i Midtøsten, og som så mange andre misjonsorganisasjoner i Midtøsten, var misjonsarbeidet preget av et sosialt arbeid utført på skoler og sykehus. Misjonsskolene i landet førte til en økende aksept for utdanning av kvinner, og dette var medvirkende til en modernisering av landet.

Litteraturliste

Adams, Charles C., Turner, Bryan. *Islam and Modernism in Egypt, Volum 10*. Oxford University Press, 1933, ny utgave trykt i 2000.

Andresen, Astrid, Rosland, Sissel, Ryymin, Teemu, Skålevåg, Svein Atle. *Å gripe fortida, Innføring i historisk forståing og metode*. Det Norske Samlaget, Oslo, 2012.

Baron, Beth. *The Women`s Awakening in Egypt, Culture, society and the Press*. Yale University Press, New Haven London, 1994.

Blom, Ida (red.). Sogner, Sølvi (red.). Hagemann, Gro. Melby, Kari. Sandvik, Hilde. Øye, Ingvild. *Med kjønnspektiv på norsk historie*, J.W. Cappelens Forlag AS, Oslo, 2005.

Booth, Marilyn. “She Herself was the Ultimate Rule: Arabic biographies of missionary teachers and their pupils” i *Islam and Christian-Muslim Releations, vol. 13, No 4*, Carfax Publishing, 2002.

Brouwer, Ruth Compton. *Modern Woman Modernizing Men: The Changing Missions of Three Professional Women in Asia and Africa, 1902 – 69*. UBC Press, Canada, 2002.

Christian, Siegumfeldt. *Østerlandsmissionen*. O. Lohse, København 1923.

Cleveland, William L.. *A history of the Modern Middle East*. Westview Press, 2004.

Dunch, Ryan. “Beyond Cultural Imperialism: Cultural Theory, Christian Mission and Global Modernity” i *History and Theory, Volume 41*. Wesleyan University, 2002.

Deguilhem, Randi. “Turning Syrians into Frenchmen: the cultural politics of a French non – governmental organization in mandate Syria (1920 – 67) – the French Secular Mission Schools” i *Islam and Christian-Muslim Releations, vol. 13, No 4*, Carfax Publishing, 2002.

Fleischmann, Ellen:

- “The Impact of American Protestant Missions in Lebanon on the Construction of Female Identity, c.1860-1950” i *Islam and Christian-Muslim Releations, vol. 13, No 4*, Carfax Publishing, 2002.
- “Evangelization or Education: American protestant missionaries, the American Board, and the girls and women of Syria (1830 – 1910)” i Murre – van – den Berg (red). *New Faith in Ancient Lands*, Leidon, Boston, 2006.
- “The Other “Awakening”: The Emergence of Women`s Movements in the Modern Middle East, 1900 – 1940” i Meriwether, Margaret L. (red.) og Tucker, Judith E. (red.). *A Social History of Women & Gender in the Modern Middle East*, Westview Press, 1999.

Galie, Alessandra., Yildiz, Kerim. *Development in Syria: A Gender and Minority Perspective*. Kurdish Human Rights Project, 2005.

Haavet, Inger Elisabeth: "Nina Grieg – Kunstner og kunstnerhustru", Avhandling for Dr. Art. Graden, Universitetet i Bergen, 1997.

Hall, Stuart. *Representation: cultural representations and signifying practices*. London, Sage in association with Open University, 1997.

Hellesund, Tone (red.), Okkenhaug, Inger Marie (red.). *Erobring og overskridelse. De nye kvinnene inntar verden 1870- 1940*. Unipub Forlag, 2003.

Hourani, Albert. *De arabiske folks historie*. Gyldendal Forlag AS, 2005.

Jacobsen, Knut A, (red.). *Verdens religioner i Norge*. Universitetsforlaget, 2005.

Jalagin, Seija. "Gender Images – Western Woman on Japanese Woman" i Alenius, Kari, Falt, Olavi og Jalagin, Seija (red). *Looking at the other*. Oulu University Press, Oulu, 2002.

Jørgensen, Harald F.. *Ørkenen skal Blomstre, Glimt af Østerlandsmissionens Historie gennem 50 Aar*. J. Frimodts Forlag, København 1947.

Kieser, Hans-Lukas. «Mission as Factor of Change in Turkey (nineteenth to first half of twentieth century)» i *Islam and Christian – Muslim Relations, Vol.13, No.4*, Carfax Publishing, 2002.

K.M.A.:

- *Et tilbakeblikk, K.M.A(Kvindelige Missionsarbeidere) 1902 – 1912*. Eksamensstrykkeriet, Møllergt.43, Kristiania, 1912.
- *K.M.A., 1900 – 1975», Kvindelige Missions Arbejdere*, København, 1975.

Löffler, Roland. "The metamorphosis of a pietistic missionary and educational institution into a social services enterprise: The case of the Syrian Orphanage (1860 – 1945)" i Murre-Van den Berg, Heleen (red). *New Faith in Ancient Lands, Western Missions in the Middle East in the Nineteenth and Early Twentieth Century*, Leiden, Boston, 2006.

Marten, Michael. "Re-imagining 'metropole' and 'periphery' in mission history" i Okkenhaug, Inger Marie (red.), Nielssen, Hilde (red.), Skeie, Karina Hestad (red). *Protstant Missions and Local Encounters in the Nineteenth and Twentieth Centuries*. Brill, Leiden, Boston, 2011.

Melton, Gordon J. (red), Baumann, Martin (red). *Religions of the world, a comprehensive encyclopedia of beliefs and practices*. ABC - CLIO, LLC, 2010.

Mikaelsson, Lisbeth. *Kallets ekko*. Høyskoleforlaget, Kristiansand, 2003.

Murre – van – den Berg, Heleen:

- «Nineteenth - Century Protestant Missions and Middle Eastern Women: An Overview" i Okkenhaug, Inger-Marie (red.), Flaskerud, Ingild (red.). *Gender, Religion and Change in the Middle East, two hundred years of history*, Berg, 2005.

- "Introduction" i Murre – van – den Berg (red). *New Faith in Ancient Lands*, Brill, Leiden, Boston, 2006.

Nielsen, Harald. *Tålmodighed forpligter. 9 kapitler af Danmissions islamhistorie*. Unitas Forlag, 2005.

Okkenhaug, Inger Mari:

- "Att avresa till Jerusalem som lärarinna: Signe Ekblad, jorsalsfarer, lærer og misjonær" i Gilhus, Ingvild (red.), Kraft, Siv (red). *Religiøse reiser. Mellom gamle spor og nye mål*, Universitetsforlaget 2007.
- "She Loves Books & Ideas, & Strides along in Low Shoes Like an Englishwoman': British models and graduates from the Anglican girls' secondary schools in Palestine, 1918–48" i *Islam and Christian-Muslim Relations, vol. 13, No 4*, Carfax Publishing, 2002.
- «Introduction» i Okkenhaug, Inger-Marie (red.), Flakerud, Ingvild (red.). *Gender, Religion and Change in the Middle East, two hundred years of history*, Berg, 2005.
- "Midtøstens Religion og Kultur i Europeisk Framstilling" i Raaen, Per Steinar (red.), Skevik, Olav (red). *Fiendebilder, Historie og Samtid, Foredrag i 2005 og 2006.*, Stiklestad Nasjonale Kultursenter AS, 2007.
- Okkenhaug, Inger Marie. "Women on a mission. Scandinavian welfare and the Armenians in the Ottoman empire, 1905 – 1917" i Naguib, Nefissa (red.), Okkenhaug, Inger-Marie (red). *Interpreting Welfare and Relief in the Middle East*, Brill, Nederland, 2008.
- Okkenhaug, Inger Marie. «Herren har givet mig et rigt virkefelt. Kall, religion og arbeid blant armenere i det osmanske riket» i *Historisk Tidsskrift, Bind 88, Nummer 1, 2009*. Universitetsforlaget, 2009.
- Okkenhaug, Inger Marie. «The quality of heroic living, of high endeavour and adventure», Anglican Mission, Women and Education in Palestine 1888 – 1948". Avhandling for Dr. Art. Graden, Universitetet i Bergen, 1999.
- «Scandinavian Missionaries, Gender and Armenian Refugees during World War I. Crisis and Reshaping of Vocation" i *Social Science and Mission, Vol.23, No.1*, Brill, Leiden, Boston, 2010.

Olga, Schaffalitzky. *Skildringer fra Syrien*. K.M.A. i hovedkommission hos O. Lohse, København, 1920.

Said, Edward W.. *Orientalismen: vestlige oppfatninger av Orienten*. Oslo, Cappelen, 2004.

Svanenskjold, Johanne (red), Fugl, Ulla (red). *K.M.As Arbejde gennem femogtyve aar, 1900 – 1925*. Hovedkommission hos O.Sparre Ulrich, Helsingør, 1925

Selvik, Kjetil., Stenslie, Stig. *Stabilitetens pris, Stat og politikk i Midtøsten*. Fagbokforlaget, 2007.

Thompson, Elizabeth. *Colonial Citizens, Republican Rights, Paternal Privilege, and Gender in French Syria and Lebanon*. Columbia University Press, New York, 2000.

Vikør, Knut S.. *Ei verd bygd på Islam, oversikt over Midtaustens historie*. Det norske samlaget, 2005.

Walter, Lynn. *Woman`s Rights: A Global View*, Greenwood Publishing group, United States of America, 2001.

Watenpaugh, Keith David. *Being Modern in the Middle East. Revolution, Nationalism, Colonialism, and the Arab Middle Class*. Princeton University Press, 2006.

KILDER

Kildematerial hentet fra Riksarkivet i København

Arkivnavn: Østerlandsmissionen

Arkivnr. 10. 065

Kildemateriale hentet fra Statsbiblioteket i Danmark

Kamilla Skules Arkiv.

Håndskrift nr. 1196. 1-3

Statsbibliotekets Håndskriftsamling

Kildemateriale hentet fra internett

1. http://www.nikk.no/filestore/Publikasjoner/NIKK_magasin/mag20071.pdf, (19.9.11)
2. <http://snl.no/kristendommen>, (1.11.11)
3. <http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/401643:Kirke---tro--Da-danskerne-ville-omvende-muslimerne?all=1>, (1.12.11)
4. <http://www.kvinfo.dk/side/597/bio/703/origin/170/>, (12.4.12)
5. <http://snl.no/Armenia/historie>, (13.4.12)
6. http://www.denstoredanske.dk/Erhverv,_karriere_og_ledelse/P%C3%A6dagogik_og_uddannelse/Skolefolk/Natalie_Zahle, (16.4.12)
7. <http://www.kvinfo.dk/side/597/bio/1341/origin/170/>, (16.4.12)
8. <http://www.kvinfo.dk/side/597/bio/1285/origin/170/>, (26.4.12)
9. <http://www.bibel.no/Hovedmeny/nettbibelen.aspx?book=PSA&chapter=72>, (26.4.12)
10. <http://snl.no/gendarm>, (27.4.12)
11. <http://munin.uit.no/bitstream/handle/10037/2825/thesis.pdf?sequence=6>, (7.5.12)
12. <http://www.dr.dk/P1/Alletidershistorie/Udsendelser/2009/10/12134045.htm>, (1.12.11)
13. <http://kilden.forskningsradet.no/c17251/artikkel/vis.html?tid=24243>. (9.5.12)
14. <http://lito-apostolakou.suite101.com/diaries-and-historical-research-a200707> (10.5.12)
15. <http://www.infed.org/thinkers/et-froeb.htm> (10.5.12)
16. http://snl.no/Johann_Heinrich_Pestalozzi (10.5.12)
17. http://lmfdanmark.dk/?page_id=2 (15.5.12)
18. <http://www.bhs.edu.lb/> (18.5.12)
19. http://www.denstoredanske.dk/Kunst_og_kultur/Religion_og_mystik/V%C3%A6kkesesbeve%C3%A6gelser_og_kirkelige_foreninger/KFUK (18.5.12)
20. <http://midtblantmange.com/religion.php?id=kvekerne> (18.5.12)

21. <http://danmarkshistorien.dk/leksikon-og-kilder/vis/materiale/grundtvigianismen-i-danmark/> (22.5.12)
22. <http://snl.no/misjon> (29.5.12)
23. <http://nlu.nl.edu/academics/cas/ace/resources/nfsgrundtvig.cfm> (30.05.12)

Summary

During the nineteenth and early twentieth centuries, Roman Catholic and Protestant missions spent an enormous amount of time, energy and money into activities directed towards women³³⁶. In this Master Thesis, I have studied the female missionaries, Johanne Svanenskjold and Kamilla Skule, from the Danish missionorganisation, *Østerlandsmissionen* (ØM), and their educational work among “heathen” girls and women, 1900 – 1960. The thesis is a qualitative study based on different sources, such as books written by people who were related to the ØM or the mission work in the schools, letters from the missionaries to the mission magazines called *Bring Lys* and *Østerlandsmissionens Kredsmeddelelse*, lectures, minutes and private letters and a diary. The aim has been to examine how the Danish female missionaries conveyed the gospel to women by focusing on practical work in education, and if their work among women in Syria represented a change from the proselytizing – oriented evangelists. How did the different forms of governance in Syria affect the mission work of ØM? What characterized the relationship between evangelism and practical mission work? What image did the missionaries have on Syrian women? What characterized the women's work of ØM? And how was this contributing to the modernization of the country?

In Inger Marie Okkenhaug's studies of mission in Palestine, 1888 – 1948, she finds that, although the missionaries' main aim was spreading the Christian message, most of the mission work was more social work³³⁷. This became the accepted missionary activities, legitimized as the best way of reaching the local population. The same can be said about the Danish missionaries in early twentieth century Syria in my thesis. Despite working under three different governments, the Ottoman Empire, the French mandate and the Syrian independent state, the Danish mission managed to establish well-functioning schools and a hospital in Syria. Although, not all missionaries accepted this new approach, my sources find that ØM received support from the mission board in Denmark through all the years in Syria. It was not until Syria became independent and the government sent out new school regulation, that the board in Denmark started questioning the evangelical work.

The mission work among girls and women was justified by images of women's intellectual deprivation, domestic oppression and sexual degradation. The intention of female education was focused on the modernization of the domestic role by Christian influence, and to give

³³⁶ Murre – van den Berg i Okkenhaug (red) og Flaskerud (red), 2005: 103

³³⁷ Okkenhaug, 1999: 5 - 6

girls a higher education so they could be trained as teachers and nurses to work in missionary establishment. The mission's schools led to a growing acceptance for girl's education, employment, liberation and equality for many Syrian women. My sources find that, despite having an evangelical goal, the mission work of ØM was more similar to welfare and social work.